

Rəsul Rza

Seçilmiş əsərlər

II

Bakı - 2010

Rəsul Rza. Seçilmiş əsərlər, II cild.
Letterpress, Bakı, 2010, 420 səh.

ISBN 978-9952-452-14-3

Rəsul Rza, 2010

*Bir nəsil
qocalsam da*

Yadıma düşdü

Oğlum Anara

Dənizdə ləpə var, dağda bulud var.
Gündə durna keçir göydən yüz qatar.
Baxdim üfüqlərə həzin axşamlar.
O məlul durmağın yadıma düşdü.

Bax, yaşıl Krimda yarpaqlar solub,
Elə bil təbiət işdən yorulub.
Hərdən qərib-qərib gözlərin dolub,
Boynunu burmağın yadıma düşdü.

Hər günüm bir ildir sənsiz, a bala.
Gəlməyəsən görüm səni zavala.
Gözlərim yumulub getdim xəyala.
Min oyun qurmağın yadıma düşdü.

Səhər-səhər tezdən açılıb yaxan,
alnına inci tər düzülən zaman.
Yuxudan duranda alışib yanan
o tunbul yanağın yadıma düşdü.

Atamın, anamın istəkli soyu,
Anan layla desin, beşikdə uyu!
Qaz balası kimi görəndə suyu
əlini vurmağın yadıma düşdü.

Sormasınlar nə var dərdli könüldən,
Səni mən yuxumda görmüşəm dünən.
Bir az uzananda yuxarı dönən,
körpəcə dirnağın yadıma düşdü.

Könlüm sənsiz ağlar, səninlə gülər,
Ata olmayanlar bunu nə biler.
Tutub çarpayının yanından səhər,
ayağa durmağın yadıma düşdü.

Yenə səndən gəlmir çoxdandır soraq,
O zalim ananda insafa bir bax!...
Bir körpə əlini görəndə bayaq,
Çeçələ barmağın yadıma düşdü.

Krim - Yalta, 1938

Oğul

Mən səni
yeni ayaq açanda,
yeni dil açanda,
top kimi yumalanıb
qaçanda görmüşəm.
İlkin ata deyəndə
öpmüşəm dodaqlarından.
Çəkdiyin qəribə, gülməli şəkilləri
bugünəcən saxlamışam.
İlk dəfə məktəbdən gələndə
bağrıma basmışam səni,
qucaqlamışam.
İllər keçib bir-birinin ardınca,
sən böyümüsən hər gün.
Qalxmışan ömrün neçə pilləsini;
zaman təqvimin varaqlarını qopardıqca.
İndi yekə kişi olmusan, maşallah!
Gündə üzünü qırxırsan.
İndi qadınlar sənə
həsədlə, məhəbbətlə baxır.
Uşaqlardan sənə dayı deyənlər var.
Ancaq sən,
mənim gözümdə hələ də
yeni ayaq açan,
yeni dil açan,
top kimi dümələnib qaçan
körpəsən.

27 yanvar 1962

Qızıma və yaşıdlarına

Könlünə
nigarən bir işıq düşsə;
dadını ilk dəfə duyduğun,
bir sevinc,
acısını ilk dəfə duyduğun
bir təşviş gətirən
işıq.
Aldanma onun göz qamaşdırın
şəfəqlərinə.
Kölgəsi yandırar səni.
İnanma istisinə!
Dondurar səni.
Deyirsən:
yanmasa, donmasa insan
yaşaya bilərmi?
Bu həqiqət də var.
Lakin, səadəti
təsadüfi tapıntı bilmə.
Çətindir yolu,
ağırıdır bahası.
Fəlakətdən qorxma!
Ağciyərlərçin qorxuludur o.
Unutma!
İnsan ağrıyan yerini
can evi bilir.
Ağrı varsa, dözüm də var.
Əllərin yorulsa da
yorulmasın ümidiñ, arzun, inamın.
İnsan özü bir sonsuzluqdur.
Hər dərdin əlacı
onun özündə var.

1964

Səniyə
Təranə qızıma

Mənim Şonim, Şonbalam.
Balaca dovşan balam.
İndi kuklan neçədir?
Ceyranların necədir?
Yaxşı yeyib iç, qızım.
Gözləri sevinc qızım.
Gəzməyə get hər səhər.
Yolun boyu çiçəklər
rəng alsın yanağından,
rəng alsın dodağından.
Mənim qaragöz qızım.
Ağzı dolu söz qızım.
Öpürəm səni bərk-bərk,
nazlı, sevimli çiçək.
Zəng elə, de bu axşam
hamiya məndən salam.

1962

Barmaqların dil açır

Ayaqların döşəmədən bir qarış yuxarı.
Qolların yeni pöhrə kimi
nazik, kövrək.
Çal, qızım, çal görək.
Gah qara, gah ağ dilə dəyir barmaqların.
Çaşırsan.
Eh... deyib yenə başlayırsan.
Saçların tökülüb üzünə.
Bilirəm, belə xoşlayırsan.
Səslər gah ahəngə düzülür,
Gah bir-birindən üzülür.
Bəzən dolaşır;
bir zaman ayaqlarının dardarı kimi.
Bəzən sıralanır
bir boyda muncuqların qatarı kimi.
Gah bir dilə vurursan,
ikisi səslənir.
Səslər qoşlaşır.
Dillər qulaq asmir sənə
barmağının altından qaçır.
Darixma, qızım, darixma!
Barmaqların dil açır.

1959

Pillələr, illər

-Ata, neçə pillədir
yerdən bizim mənzilə?
-Saymamışam, oğlum, -
dedim, gülə-gülə.
-Vaxt olub,
arada iki pillə qoymuşam,
vaxt olub üçünü.
Nə mərtəbə saymışam,
nə yoxlamışam ayağımın gücünü.
Yorulmusan?
Qucağıma gəl, qalxaq!
Bu bir!
Bu üç!
Bu da beş.
Nə tez çıxdıq, bax.

-Ata, neçə pillədir
yerdən bizim mənzilə?
-Düz otuz beş pillədir,
nazlı qızım, gəl qalxaq.
Bir... İki... Üç...
Pis olmaz, yarıda
dayansaq bir ayaq.

-Ata, neçə pillədir
yerdən bizim mənzilə?

-Ay bala, çox, lap çox.
Yüzdür, bəlkə iki yüz.
Üç pillə qalxmaq olmur
Dayanmadan, tövşüsüz.
Balaca yüyürdü.

Qalxdı pillələri.
-Heç də yox, - deyə - deyə
qalxdı üçüncü mərtəbəyə.
Dedi: - Saydım, üç dəfə on,
bir də beş.
Mən dayanmadım, tövşümədim heç.
Cavab verdim ona:
-Doğrudur, bala!
Pillələr elə əvvəlki qədərdir.
Nə artır, nə əksilir.
O soruşdu:
-Ata, bəs sən niyə yüz deyirsən?
İstədim deyəm:
-Ayağının gücü...
Ürəyimin taqəti...
Ancaq demədim.
Yorğun-yorğun cavab verdim:
otuz beşdir, bala, düz deyirsən.

1959

Bir nəsil qoçalsam da

Babayam!

Nə uzun ağ saqqalım var,
nə belim bükülüb.

Qucağında nəvəm - buz baltası!
Yanımda atamın nəvəsi - nəvəmin atası.
Gedirəm.

Günəş həsədlə mənə baxır;
Özü baba deyil, axı!
Ayaqlarımı döşənib dəniz;
övladsız, nəvəsiz.

Siğallayır saçımı külək;
dünyaya yalqız gəlib, yalqız gedərək.
Küçələrə nəğmə, gülüş yayılıb;
dəstə-dəstə, çiçək-ciçək!
Yollara sünbül-sünbül
işiq çıldırı tökülüb.

Babayam!
Nə gözlərim nurdan düşüb,
nə yaddaşım sökülb.

Gedirəm Bakı boyu;
neçə-neçə tebəssüməndən, salamdan,
xoş baxışdan, qibtədən keçə-keçə.
Dostlarım çoxdur;
xırda-xuruş istəməyənlərim də
yox deyil;
çoxunun adını bilməsəm də.

Bu gün hamiya səadət, xoş gün,
insana layiq həyat arzum var;
köksüm içində asılmış,
ürək adlı, dörd gözlü kisəmdə.
İstəyirəm yer üzünü dolaşam
səhər şəfəqlərilə.
Təbrik edəm dünyadakı babaları, nənələri.
İstəyirəm alam qollarıma,
dəstə-dəstə çiçək kimi,
bütün nəvələri.

1965

Nəvəmər məktub

Turalım!
Yəqin ki, sən
bir zaman
kitablarımı varaqlayıb
bəzi sətirlərə güləcəksən.
Deyəcəksən:
necə olub ki, babam
yepyeğə adam,
şikayətləninib
ağcaqanaddan,
xərçəngdən, şəkərdən,
diləncilərdən,
paxillardan.
Oxuyacaqsan kitablarımı.
Duyduğun, bildiyin
nə yalnız giley olacaq,
nə nöqsan.
Yox.
Sətirlərimdən
bugünün havasını da duyacaqsan.
Necə olsa yenə,
ordakı sözlərdən
bəziləri qəribə gələcək sənə.
Başa düşməyəcəksən,
yəqin ki,
gələcəyin adamı - sən
başa düşmədim deyib
izmlərlə damğalamayacaqsan

onları.

Lügət varaqlarını,
tarix yarpaqlarını,
elm soraqlarını
gəzəcək gözlərin
aşağı, yuxarı.

Görəcəksən ki, bir zaman
bu sözlər var imiş:
riya,
pozğunluq,
yaltaq,
yalan.

Söz olsa dərd yarıdır.
Kosmosun qapısını açan
insani
balaca bir ağaçqanad
yuxudan tez-tez oyadarmış.

Nə qədər adam
xərçəngdən ölüb,
şəkerdən ölüb,
ölüb ürek partlamasından,
aparıb özüylə
neçə yeni ixtiranın sırrını.

Təmizləyə bilməmişik sonacan
nadانlığın,
özümlüyün kirini.

Nə qədər adam
rahat nəfəs ala bilməyib
qeybətdən, dedi-qodudan.
Bəlkə mən,
zamanın,

akkardeon köynəyi kimi açılmış
müxtəlif illərini
yığırıam üst-üstə,
tez olsun deyə.

Bəlkə bu arzuların aləmi
hələ neçə-neçə ilin ardındadır;
sənin gələcəyin kimi,
sənin ata olacağın kimi.
Lakin mən inanıram
o günə.

Ya tez,
ya bir az ləng olacaq.
Gələcək o gün,
insan arzusuyla
imkan
həməhəng olacaq.
Yoxalacaq özümlük,
bayğılıq.

İnsanlar daha ünsiyyətli olacaq,
daha xoşqlıq.
Nə pisə yaxşı deyəcəklər,
nə yaxşıya pis.

Aydın, açıq, mərd olacaq
ürəklər,
əməllər təmiz.
Unutma, Turalım, ancaq
unutma ki, bu gün biz
çox çəkmış,
çox dözmüşük ki,
xoşbəxt olasınız siz.

1968

Gəl oturaq,
baba, nəvə.
Sən de bildiklərini,
qulaq asım.
Mən də sənə söyləyim
dünyanın işlərindən;
gizli bir şey qalmasın.
Yol varmı baxaq, görək,
mənim qoca dünyamdan
sənin körpə dünyana
Yollar var ki, qıсадır,
sanki kirpikdən qaşa.
Yollar var ki, uzundur,
əvvəlindən sonuna,
bir uzun ömür yaşa.
Sənin yolun qıсадır hələlik -
beşikdən dörd payıza.
Mənim yolum uzundur -
içi dolu intizar,
mübarizə, qayğılar.
Altmış ildən çoxdur ki,
yol gəlirəm həyatda;
sənin körpə dünyandan
mənim dünyama qədər.
Sən yuxular içində,

nağıllar dünyasında.
Mən bu əsrin təzadlı
sevincində, yasında.
Ömrümüzün yolları ancaq
bircə yönədir.
Geriyə nə ciğir var,
nə ləpir var,
nə eniş,
Bu, həvəsdən dözümə
uzanan bir yoxuşdur.
Bu yolu
ilk pillədən
zirvəyə qədər əgər gedər olsan,
bir işdir,
onda görərsən özün.
Həqiqəti acıdır bu sözün.
Ümidsiz olma, bala!
Hər cəfaya, inciyə,
hər çətinliyə dəyər,
ömrü bir insan kimi
doğru yaşısan əgər.

1973-1974

*Uzaq yol, dəvələr və müdrik
bir qoca haqqında*

Yük ağır, yol uzaq.
Nə alaf var doyunca,
nə su.
Sarban dedi:
-Nə qorxusu?
Dözümlüdür dəvələr!
Qoca dedi:
-Vaxt var ikən gedək!
Mənzil uzaq, ömür gödək.
Demə - dözümlüdür dəvələr, -
Bəlkə belə düşünmədi nəvələr.

1955

Ginaralti

Burda bir insan ölüb

Nazim Hikmətin əziz xatirəsinə

Bir dostumuz öldü;
adamların yaxşılardan idi.
Sözü, işi, arzularıyla İnsan idi.
Bu ölümə yerin torpağı yandı,
ağacın yarpağı yandı.
Göynədi qəlbim
duz basılmış yara kimi.
Dedim:
heç olmasa yaşaydı
gələn bahara kimi.
Gələn baharda ölsəydi, yəqin
deyərdim, -
kaş yayı görəydi.
Yayda ölsəydi, yəqin payızı,
payızda ölsəydi, qışa
möhələt istərdim.
Neyləyim, çox ağırdır -
yaxşı insanı
əbədi itirmək dərdi.
Bir insan ki,
ömrünün hər günü
insanlığın ömrü-günüydü.
Bir insan öldü:
dünyada böyük qəlbinin istisi qaldı.
İşiqlı fikri,

mehriban hissi qaldı.
Yaşadı, döyüdü.
Qəlbində insanların
kədərini, sevincini daşıdı.
Ünvani, pasportdan məlum,
nə bir şəhər, bir küçə, bir tindədir.
Ünvani
milyonlarla insan qəlbindədir.

Moskva, 5 iyun 1963

Ulu şair

Uludağlı Bursada öldü?
Bursada dedilər!
Uludağ
dağlar dağıdır.
Bir şimşəklə
qatar-qatar buludları dağıdır.
Bir də həbsxanası var
Bursanın.
Özü bədqılıq,
pəncərələrində dəmir barmaqlıq.
Kərpicləri nəmli.
Gündüzlər günəşə,
geçələr ulduzlara baxır
qəmli-qəmli.
Uludağın bulaqları
sərindən sərin.
Bursa zindanının zülməti
dərindən dərin.
Zindan havasında
səsi yaralı olur nəğmələrin.
Nə Uludağdan əsən külək,
Nə yamacları örtən çiçək qoxusu
duyulur burda.
Bursada bir Uludağ var
başı buludlu.
Bursa zindanında

bir ulu şair
qəlbü üşyan dolu,
şer dolu.
İllər keçib ağır-agır;
piyada yolcular kimi
yorğun.
Polisin ayaq səsləri gəlib
quyu kimi dar həyətdən,
yağlı-yağlı,
yoğun-yoğun.
Bəlkə sağdır deyirəm şair?
Təki sağ olaydı.
Zindan evində
dustaq olaydı.
Qaldıraydı yenidən səsini dünya
şairə azadlıq, deyə.

Yuxusunda görəydi şair yenə
əlləri qabarlı Anadolu kəndlisini.
Sinəsində vərəmini bəsləyən
tütün fabriki fəhləsini.
Eşidəydi Pirayənin səsini.
Düşünə-düşünə
amansız mübarizənin
yeni yollarını,
sınayaydı dostların etibarını.
Uludağ durur
başı dumanlı,

Bursa zindanı var
yolları qanlı.
Şair yoxdur artıq,
olmayacaq.
Ulu şair ölümünü
sinəsində apardı
Bursadan.
İnfarkt miokardo onu
uzaqlarda vursa da.

1970

Çinaraltı

Qoca çınar
kölgəsiylə qucaqlayıb
meydanı.
Xəbər aldım:
çınar baba!
hanı Fikrət?
Hanı Namiq?
Əhməd Haşım,
Yəhya Kamal?
Rza Tofiq hanı?
Necə gördün,
bu dövranı?
Hanı şer məclislərin?
Həzin söhbətlər, o qalmaqla?
bir göy gözlü gənc də vardı.
Tez-tez gəlib bura
susub durar,
bir kənarda dayanardı.
O zaman da varındımı
belə iri, meydan kölgən.
Gəl-gəl deyən körpə yaşıł
salatalıq -
gülü başında yerpənək,
on gün yaşında yerpənək,
bir tərəfdə Qara dəniz,
küləklərdə xoş nəfəsi

uzaqlardan gələn,
uzaqlara gedən
vapor səsi.
Vaporlar uzaq getsə də,
yaxın getsə də,
qayıdırılar Boğaziçinə
(qərq olmasalar tufanda),
Neyləmişdi sənə
o mavi gözlü çocuq,
Bursa zindanında
illəri illərə calayanda,
ulu çinar.
Hələ nə qədər qurbanlığın
insan var.

1970

Didərginlər

(Saleh Gəncər və başqaları)

*Qərib yer cənnət olsa,
ölməyə vətən yaxşı.
Xalq yaradıcılığından*

İstambulda bir gün
Saleh Gəncər adlı biri
qonaq çağırıldı evinə bizi.
Dedi: "Razi olsanız,
çağırıım bu gecəyə
bir neçə didərgini.
Azərbaycanlım.
-Ev sizin,
ixtiyar sizin! - dedik.
Razılışdıq, getdik.
Dörd otaqlı mənzili var
Saleh Gəncərin;
İstambulun orta göbəyində.
Saleh Gəncəlidir,
arvadı türk qızı türk.
Qonaq gedirik deyə
biz də az-çox
hədiyyə götürmüştük.
Saleh özü gedib vətəndən
beyninin qaynar çağrı.
Macəralar romantikası

məst eləyib
14-15 yaşlı uşağı.
Saleh özü gedib vətəndən
qürbət elə.
İndi yana-yana qalıb.

Var-dövləti,
məktəbdə kimya müəllimliyi,
ürəyində, beynində yuvalanmış
amansız qürbət ilə.
Peşmanam demir.
Güzəranım yaxşı,
dost-aşnam.
Ancaq Boğaziçinə baxanda
hər axşam,
yadıma Xəzər düşür.
Xatırələrimlə bacara bilmirəm.
Fikrimi, xəyalımı
köynəklərdən qaçıra bilmirəm.
Peşmanam demir Gəncər.
Ancaq qırx ildən sonra
yenə yerli türklər
göyərtiyə "səbzə" deyir,
Saleh - pencər.
Peşman sözü cılız gəlir Salehə,
yaraliyam deyir.
Burda evim-eşiyim,
orda ana beşiyim,

bilmirəm haralıyam deyir.
Dərs deyir,
maası da, şükür, az deyil.
Ancaq haqlı deyir ki,
ürək qarın deyil,
boğaz deyil;
yeyib-içdin,
dinc qoysun səni.
Ürək Göygölü istəyir,
Burda füsunkar Bosfor,
Van gölü varsa da.

Ürək xəzri istəyir.
Mərmərə küləkləri, hər yaz başı
qanadında məni
adaların yuxu-güllüklərinə aparsa da.
Ürək dinc qoymur məni,
Kəpəzi istəyir,
Sarı yalı,
Xəzəri istəyir.
Bir söz:
vətəni istəyir.
Hamar olmayıb
ömür yolum,
yixilmişam,
durmuşam da.
İndi dincimi alıram
müəllimlik peşəmdə...

Baxıram sağ yanında biri
başını alıb əlləri arasına.
Xəstədir bəlkə?
Yan-yana düzülür
ağ süfrədə
göz yaşından neçə ləkə.
O biri arxa tərəfdə,
özü bu məclisdədir,
fikri yox,
Xəyalıyla gəzir yəqin
ömrünün yolunu
döngə-döngə,
oyuq-oyuq.
Əvvəlcə səhbətimiz
"Hə!"
"Yox!" olur.
Sükut olur,
baxış olur.
Get-gedə əriyir buz,
sanki məclisə
ünsiyyət dolur,
yaxşı dolur.
Danışırıq
Azərbaycandan,
Qədim Gəncənin bu gündən.
Qarabağdan, Naxçıvandan.
Arazbasardan, Kür qırğıından,
Bakının aləmə car olmuş

Şöhrətindən, sorağından.
Məclisimizdə əlliyə qədər adam -
deyərdim xəyaldır,
qulağıma inanmasam,
gözlərimə inanmasam.
Bir anlıq sükutdan
təşvişə düşən müsün bir kişi
dilə gəlir;
"Bax, üzümə
diqqətlə bax, deyir, qardaş,
gözünə qurban olum.
Daniş, qardaş, deyir, daniş,
hər kəlmənə,
sözünə qurban olum".
Bu, nə sentimentdir,
nə xoşa gəlmək arzusu...
O, susuzdur,
hər kəlməmiz -
bir qaşıq su.
Biri əczaçıdır
həmməclisimizin,
gəlsəm, deyir, necə olar?

Mən bu davada əsir düşmüşəm,
yaralı deyildim,
nə yalan deyim,
ancaq,
yaşamaq istəyirdim, yaşamaq.

Taleyim belə gəldi,
nə vətəndən incimiş,
nə xalqımdan küsmüşəm.

Ancaq...

xain
deyirlər
bizə, xain,
gəlsəm necə olar?

Ürəyim deyil arxayın...

Baxıram sarı bənizli,
açıq alınlı,
qəmgin üzlü
əczaçı - didərginə,
Gülümsəmək istəyir
kərkinə-kərkinə.

Bəlkə də peşmandır dediyinə.

Məhkəmənin hökmünü gözlər kimi
gözləyir cavabımı.

Bilmək istəyir fikrimi.
Gəlin, deyirəm,
vicdanınız ləkəsizdirəsə,
istəyiniz düzdürsə;
nankorluq olmayıbsa
fikrinizdə, işinizdə.

Nankorluq olmasın həm də
bu gedişinizdə.

Üzbəüz oturmuş qoca
dərin bir ah çəkir,

yaniqlı bir ah.
Yan otaqda yandım deyir
"Yetim segah".
Gözlərdə yaş,
dodaqlarda acı bir sual.
Qürbət əgər içindədirse,
nə fərqi var,
ya get, ya qal!
Dəqiqələr əriyir, gedir.
Nə istidir otağın havası,
nə yanıqlıdır
Bülbülün zənguləsi,
nə qəmlidir Zeynəbin nəvası.
Sanki bu evin ən qiymətli vari
vətənə mahnları
bir kədər yolundan keçib
gəliblər bura;
hər sözü yandırı-yandırı,
hər xalı qovura-qovura.
Bir gənc də var burda -
cənublu.
Qəlbimizin cənubundan
Dindirsən qan ağlayan
Həzin cənubumuzdan.
Sinəsi həsrət dolu,
gözləri yaş dolu.
"Göz yaşımıla sularam
Tehran yolunu,

Qaragilə!
Tehran yolunu!"
Yetməzmi bu göz yaşı, qardaş!
Yetməzmi ahin
yandırıdı dağı-daşı, qardaş!

Nəğmə çirpinir otaqda -
yaralı quş!
Məclisdəkilər dinməz-söyləməz oturmuş.
Ömür yolunu göz yaşı ilə sulayanlar.
"Bura da mənim vətənimdir
mənə yuva verib,
duz-çörək verib.
Ağır günümde yaşamağa ümid,
dözməyə ürək verib.
Nə həsrətim var,
nə qüssəm..."
baxıram gözləri çuxurda,
baxışları nigaran,
dodaqları cansız
qarabuğdayı adama.
"Nə həsrət,
nə qüssə..."
O da didərgindir,
Lakin yol tapa bilməz
Vətənə
bütün yolları
yan-yana düzsən.

Dörd gözlü mənzili var
Saleh Gəncərin
İstambulun orta göbəyində.
Bir də gecə-gündüz oyaq
həsrəti var
Saleh Gəncərin
ürəyində.

...Bu dəfə İstambulda
qara çərvivədə şəklini verdilər mənə
Saleh Gəncərin.
Bir dəstə dostlaryyla
hələlik gəzməyə gələcəkmiş vətənə.
Bir səhər yuxudan oyanmayıb
Nazim kimi.
"Can qurtarandan" çağırıblar həkimi
qurtarmalı can çıxdan gedibmiş.
Doktor yazıb: İnfarkt miokardo:
Doktor hardan bilsin, hardan,
Saleh Gəncərin
ürəyinin elə bir yarası varmış
ki, onun nə təbibi,
nə çarası varmış.

1971

*Dünyanın
dördi*

Dünyanın dərdi

Bu gecə yenə yatmamışam.
Nə başım ağrıyır,
nə xəstəyəm.
Yatağım rahat.
Döşəmədən tavana qədər
sükut var otağımda.
Olsun ki, belə bir sükut içində,
bir gün
bizimlə vidalaşmadan
gedəcək ürək.
Ancaq, bu deyil məni nigaran qoyan.
Bu gün var olan
bir gün yox olacaq axırısı.
Məni yatmağa qoymur
dünyanın dərdi,
torpağın ağrısı.

Mart, 1962

Həziq dünya

Dünya böyük.
İnsan bir zərrə.
Yaşayırıq
eşidə-eşidə,
duya-duya,
görə-görə;
yaxşını da, pisi də.
Düşündürür bizi
hər günün gəlimi də
hər anın itkisi də.
Yaşayırıq, yaşayacağıq hələ
sevə-sevə,
yarada-yarada,
kədərlənə-kədərlənə,
gülə-gülə.
Yaşayacağıq
arzularımız uğrunda
vuruşa-vuruşa;
biliyimizin lövhəsindən
ağ ləkələri silə-silə.
Yaşayırıq yaşayacağıq
gerçəklikdəki zərrələrin biri kimi.
Varlığın sona qədər açılmamış
sirri kimi.
Yaşayacağıq bundan belə
neçə il,

Seçilmiş eserler

neçə ay
bəlkə də neçə gün ya...
Gedəndə nə isə aparacayıq.
Yazıq sənə, yazıq,
Dünya!

1936

Nigarənligim

Deyirlər ki, dünyanın
dərdi sənə qalıbmı;
niyə daim fikirli,
niyə daim qayğılı,
niyə qaşqabaqlısan?
Deyirəm: dünya mənim
sığnağımdır,
yuvamdır.
Dünya insan evidir.
Necə yaşamaq olar
dünyanın dərdlərilə
üzülüb dərdlənməsən,
acısına yanmasan,
dünyanın sevinciyə
sevinib şadlanmasan.

1970

Tövbəyər tövbsə

Görəsən
uçmağı sevməyən varmı
mən qədər?
Sevsəm də
göylərin təkrarsız mənzərəsini,
ulduzları dərbədər,
uçmağı sevmirəm.
Ancaq
azı üç yüz min kilometr uçmuşam.
Bir ucu İndoneziya,
Hindistandan, Birmadan keçib, -
Arada Sinqapurun xurmaliqları.
Bu yanda Varşava - Lehstan.
Tirana, Qahirə,
Beyrut üstündən Bağdad, Bəsrə.
Bu yandan Moskva - Praqa.
Neçə kərə.
Bəzən bir qanadlıq yol -
yeddi saat sükut.
Bəzən tez-tez olub
göy karvanımızın
qalxmağı, enməyi.
Azı yüz dəfə Bakı - Moskva.
Hər dəfə çalxalandıqca təyyarəmiz
nəhəng nehrə kimi,
ürəyim əsib,

yel qabağında pöhrə kimi.
Demişəm tövbə!
Uçmaram bir də.
Gah gündoğanda,
gah günbatanda
üfüqlərə sallandıqca
qanqırmızı köbə,
demişəm bu son uçuşdur.
Salamat yerə ensəm,
tövbə, tövbə!
Ən şərəfli bayrama getsəm belə,
Bir də oturmaram
Göydən asılmış kimi
hərəkətsiz görünən,
bu pərvanəli zənbilə.
Nə "saxla!" demək olur,
ürəyin bulansa.
Nə "yavaş!" demək olur
döşəmə, tavan başına dolansa.
Heyif deyil
at, araba!
Ancaq neyləyəsən ki,
belə böyükdür,
ucsuz-bucaqsızdır
yer xaraba.
A, ha...
Yoxsa dönək oğul qayıtdı yola!
Atıb yeniliyin daşını

saatda 2000 sürətli uçanlar ola-ola,
sığallamaq istəyir
tavar kəlin,
səmənd atın başını.
Yox!
Sevinməyin!
Sözüm qurtarmayıb hələ.
Ürəyim at-araba arzulayır dedim.
Ancaq insan
tək bir ürəklə insan deyil.
Baş var, beyin var.
Şüur düzəldir
qəlbin, hissin yalan-yanlışını.
Bu ani bir giriz idi vurdum.
Gün başa çatmadan
"İL 18"-ə oturdum.
Beynimdə andlar, tövbələr
dolaşa-dolaşa,
uzaq səfər yoluna çıxdım
birbaşa.
Əgər qorxu, təşviş çekirsə bizi
köhnəliyə,
alqış, təhlükəli yeniliyə!
Alqış, yolu çətin biliyə!

1964

Həsrat

Yenicə enmişəm
"İL-18"-dən.
gözümü ayıra bilmirəm
mavi qapaq kimi
üfűqdən-üfűqə
Moskvanın üstünə çevrilmiş
dənizdən.
Bu dənizin nə dalğası var,
nə köpüyü.
Elə-belə -
sadəcə göy örtüyü.
Nə bir qucaq pambıq bulud,
nə bir çəngə yumşaq duman.
Günəş - qaynar kürədən çıxmış
dəmir parçası;
yandırır yaman.
Hər yan
teleskop işlədikcə, yaşıl... yaşıl.
Göy açıq!
Bu dəniz kimi mavi, geniş
göyün altında,
bu yaşıl dəryanın ortasında
dayanmışıq.
İndicə gətirəcəklər
şeylərimizi.
Beş kəlmə verməmiş,

beş kəlmə almamış
gur-gur guruldadı göy.
Tökdü yağış,
nə tökdü...
Ucundan tut göyə çıx!
Əcəb sakit hava!
Əcəb göy açıq!
Hardan gəldi belə tez
buludlar, ağılı-qaralı?
Söykəndi dağ dağa.
Göy oldu dama-dama.
Elə bil Allah hazırlaşır
mələklərlə şahmat oynamağa.
Mənə şah deyən yoxdur,
ancaq mat qalmışam.
Düşünürəm:
nə olar belə,
səsi gumgur,
suyu bombol,
dupduru
yağışımız olaydı, Abşeronum!
Yaz kimi yazımız,
qış kimi qışımız olaydı,
Abşeronum!
Bir beş-on il aman versəydi
davalar,
dəyişərdi iqlimlər, havalar.
Hamı adamlar insan olsayıdı

xoşbəxt yaşamağa nə var.
İşiq zülməti,
səhhət mərəzi,
bolluq ehtiyacı,
məhəbbət nifrəti
boğar.
Yaxşıların yumruğu
pislərin başında
qara daş olsa,
yer üzündə insanlar qardaş olsa
ağaclar mahni deyər,
ceyranlar ekiz doğar.
Göylərə təbəssümlə baxan
körpələrin nəğməsinə,
ağ göyərçinlərin qanad səsinə
səs verər insan qəlbi.
İnsan əlində namümkünsüz nə var!
İnsanlıq namına dost olsalar.
Ürəklərdən keçən dostluq
əbədi səadətə yol salar.

Baki, 1960

Qürbətdə

Ağ qumlarda yaş ləpirlərim;
dabanlarım suya sarı!
Hind okeanı da duzludur.
Amma!...
Xəzərin şirinliyi yoxdur
bu duzda.
Eh...
Burnumun ucu göynəyir
Bakı üçün
onsuz da!

Bali

Açılmadı

Bir gün tutqun oldu hava,
səhərdən axşama kimi
ürəyim açılmadı.
Üfüqlər boz:
elə bil ki,
bir bulanıq gölə düşüb günəş.
Hey gözlədim,
göyün qasqabağı açılmadı.
Sazaqlı bir külək əsdi.
Nərgizlər düymədə qaldı,
bənövşələr açılmadı.
Yağış döydü küçələri.
Hamar asfaltların
qara rəngi açılmadı.
Duman gəldi alçaq yerdən,
işlək yollar açılmadı.

Indoneziya, Baqor

Üstü qoca əli kimi,
damar-damar qapılara
açar saldı neçə insan,
biri belə açılmadı.

Şeşilmis azərlər

Söz söylədim,
söz eşitdim,
yenə pünhan - pünhan qaldı,
yenə sirlər açılmadı.

Hindistan, Qucarat

Bir elə gün olaydı ki, deyəydilər:
dünya səssiz, dünya sakit,
planetin heç yerində
bir gullə də açılmadı.
Bir gün ilə, əsrə dönüb uzanayıdı...
Bir gün ola,
dünya dolu nemət ola.
Deməyələr
bircə yoxsul süfrəsi də açılmadı.
Bu gün ilə, əsrə dönə
Hamı belə günlərlə öyünə.

Yollarda

Harda isə söndü işiq.
Dost məclisi açılmadı.

Kələflər pırtlaşış qaldı.
Düyünlər də açılmadı.
Sevgililər görüşmədi,
bir qız bəxti açılmadı.

Birma, Mandalay

Xəyalimdə gəzdim bütün bu dünyani
Gəzdim dərdli Hindistanı;
İndoneziya və Birmani;
İki sətir yazmaq üçün
Bir an başım açılmadı.

1961-1965

Ağlama, Şərq, ağlama

Ağlama, Şərq, ağlama!
Yangıları göz yaşı söndürməz.
Yaraları ovutmaz göz yaşı.
Doğra yanıqlı nəgmələrini;
bir cərrah kimi doğra:
Çıxart onlardan
kədəri, qəmi, ümidsizliyi;
göz yaşını çıxart!
Mütilik, laqeydlik qalmasın
bir damcı da.
Çıxart, yerinə duz bas!
İnsanlıq duzu!
Bərabərlik duzu!
İnam, qürur duzu!
Arzu, ümid duzu!
Göynəsin nəgmələrin;
qəzəblə, üsyənla göynəsin, -
döz ağrısına, Şərqim!
Ağlama ancaq!
Ovcunda sıx qəlbini,
eşidən olmasın iniltisini.
Dişlərini qıça.
Get şimşekli bahara kimi!
Görsünlər ki, məhəbbətin
Qəzəbinin alovunda isinir.

1965

Ağ fil

Ranqunda ilk dəfə gördüm onu,
zooparkda.
Alabəzək, mil-mil dəmir qəfəs içində.
Tək bir ağ fil, dəmir qəfəs içində.
Gözləri qara, dırnaqları qara
özü dümağ.
Adama elə baxır ki,
deyirsən indi
dil açıb danışacaq.
Fillər içində ağı nadir olur.
Fil dustağı nadir olur.
Meşədən ayırıblar onu bildir.
Qəlbinin qəfəs ağrısına dözə bilmir.
Tez-tez
xortumunu qaldırıb bağırır.
Gözündən yaş axır gildir-gildir.
Qəfəssiz qardaşlarını
haraya çağırır.
Deyirlər fillər uzun yaşayır.
Ağ fil, ağ fil!
Neyləyirsən uzun ömrü,
yerin qəfəs olacaqsa yüz il,
Ağ fil, ağ fil!

Ranqun, 1961

Balaca

Səhər-axşam çıxıram göyərtəyə,
səni görürəm.

Gah dordan dora çəkilmiş
tel üstündə cəh-cəh vurursan,
gah oyunçağı sinmiş körpə kimi
məlul-məhzun durursan.

Səhər, günorta, axşam çağrı
görürəm səni, Balaca.

İllər keçib getsə də,
o nazik ayaqların,
o xirdaca dimdiyin
hərdən-hərdən çırpınıb
şəfəqlərdə çımdıyin
yadımda qalacaq.

Bilirəm, unutmayacağam,
unuda bilməyəcəyəm səni, Balaca.

Gəmimiz gedir
buludlarda üzən qaya kimi.

Sən bizə qoşulmusan,
ayrılmırsan gəmidən
Baltikdən Biskaya kimi.

Sən gəmiyə pənah gətirmisən.

Gedirsən bu uzaq yolları, Balaca!

Mən sənə işinmişəm,
bir qoca eynəyinə,

bir cavan qız saçına,
bir gənc sevdiyi gözlərə isinişən kimi.
Arayır gözlərim səni
dan söküldəndə;
arayır axşamlar
yanğıın düşmüş kövşən kimi.
Bir saat görməsəm səni,
nigaran qalır
könlüm, gözüm.
Köpüklərin qatarı
dalğaların boynunda
düzüləndə düzüm-düzüm
səni düşünürəm.
Nigarənlıq dolur sinəmə.
Yuvasından ayrı düşmüş Balaca.
Kim bilir bu dalğaların qoynunda
nələr olmuş,
nələr, nələr olacaq.

Kimseyə ümid olma!
Gəmiyə arxalanma!
Qanadlarını bərkit!
İndi bu göy nəhəng
yatır quzu kimi sakit.
Kim bilir, bəlkə də
bir az sonra coşacaqdır.
Bəlkə beli köpüklü dalğalar
başı qarlı dağlar kimi

qalxıb toqquşacaqdır.
Dayanıb göyərtədə
düşünürəm haçaqdır.
Fırtınalar ulayanda,
bu okean adlı qocanın püskürüyü
buludlar sulayanda
səni kim qoruyacaqdır?
Qanadlarında qüvvət varmı, de,
səni fəlakətlərdən qoruyarmı, de!
Yoxdursa...

Bəlkə düşünürsən,
Cılız budaqlı güllərin kölgəsində keçincə
qısa ömrün günləri,
Daha xoş, mənalıdır
fırtınalarda qarşılıamaq səhəri!
Elədirsə,
onda oxu!
Fırtına da bağırsın!
Mən bu gurultular içində
sənin səsini eşidirəm...

Səsin mənə doğmadır.
Səsin mənə əzizdir.
Bəlkə fırtınalardan keçib getmək
bizim taleyimizdir!

Qoy qasırğalarda çalxansın cahan:
gəmimizin ətrafi kimi.
Mən səni dinləyirəm
bir ümid səsi,
bir səadət nəğməsi,
bir məhəbbət etirafı kimi.
Oxu, Balaca!
Qoy firtına bağırsın, nə qəm!
Oxu, Balaca!
Mən səni dinləyirəm.
Mən səni dinləyirəm.

Atlantika - Bakı, 1959-1960

Rotterdamda heykəl

Rotterdamda, meydanda
tunc bir heykəl var.
İnsan heykəli.

Qıvrım-qıvrım qıvrılıb insan.
İki ağızlı yara
deşib sinəsini ortasından.
Bu yaranın qanlı ağızından
dartıb çıxarıblar insan ürəyini.
Arxasına baxsan, görərsən
baca kimi açılmış kürəyini.
Üzündə
dəmirdən fəryad qoparan
bir iztirab var.
Ağrını tuncdan yoğurub sənətkar.
Sözüm yox.
Ancaq düşünürəm:
bütün dünyanın tuncu çatarmı
bir insan iztirabının heykəline?
Yüz belə heykəl əvəz olarmı
bir körpənin
qana boyanmış telinə?

1956-1961

Luvr

Luvr! Luvr!
Luvr deyəndə
elə əcaib bir şey deyil.
Doğrudur, Luvr
xaraba Kolizey deyil.
Ancaq əslinə baxsan
Luvr nədir ki, bəyəm?
Mən Luvru gördüm.
İndi maraqdan asudəyəm.
Daşdan tikilmiş binadır;
neçə yüz pəncərəsi,
neçə qapısı var;
hər adı bina kimi:
döşəmə, tavan, divar.
Döşəməsində adamlar gəzir.
Üstü dəmirli ban,
qoruyur onu
qardan, yağışdan.
Luvrun çölü adicədir;
bir az da kədərverici.
Çölü, deyək, belədir,
bəs içi?
Qapılar açılır, örtülür
gündə neçə min kərə.
Qara saçlı bir qız
bilet və təbəssüm satır

içəri girənlərə.
Qapının tunc dəstəsindən yapış
çək özünə sarı!
Açılaqaq,
bu günlərdən uzaqda qalmış
əfsanəli bir əyyam kimi.

Paris - Bakı, 1957-1959

Miloslu qız

Luvrda bir qız var
gözəllər gözəli!
Amma hayif ki, daşdır.
Nə həmsöhbət,
nə həmsevgi,
nə işdaşdır.
Baxırsan heyrətdə qoyur səni,
çılpaq qadın vücudunun
kamil cizgiləri.
Mərmərdən yonulmuş Venera.
Həm də sadə Venera deyil,
Miloslu qızdır.
Deyirlər, gözəllikdə yalnızdır.
Baxıram, yadına Vaqif düşür:
"...bel nazik...
...tel nazik...
...Ağ əllərin..."
Paho...
Bunun əlləri yoxdur.
Hanı bəs əlləri?
Arayib axtarsan illəri:
nə bilim, neçə min,
neçə yüz il əvvəl
qolları da varmış,
əlləri də.
Yəqin ki,

qulac-qulac telləri də.
Gözəldir, söz yox.
Adam baxdıqca baxır.
Bəzən də adama elə gəlir
sinəsi enir, qalxır.
Elə bil ki, dodaqları
həsrət qalib öpüşə.
Aşıq demiş:
"Məmələr tər yerpənək.
Al ağızına, ye!
Qoyma bir tumu yerə düşə!"
-Əl ver ayrılaq, xanım!
Bağışla, unutdum.
Əllərin yoxdur.
Bəlkə də belə yaxşıdır.
Heç olmazsa əl açıb
Paris küçəsində dılənməzsən.
Vücudun daşdandır.
Bəlkə də belə yaxşıdır.
Nə desələr dinləməzsən.
Gözəlsən, Milos qızı!
Sözüm yox.
Nadir gözəlsən!
Ancaq qapıda bilet satan
o qara saçlı qız
həm gülə bilir,
həm danışa bilir.
Yana-yana baxa bilir.

Adama yanaşa bilir.
Könüldə arzular oyandırıa bilir.
Güləndə üzü bir olur,
gülməyəndə başqa.
Məni o qız daha artıq düşündürür.
Sən, daşsan, elə daş qal!

Paris - Bakı, 1957 - 1959

Eyfel qülləsi

Kim bilir harda çürüyüb sümükləri
Eyfelin.
Ancaq qülləsi qalıb.
Qüllə uzundur deyim, ya hündür?
Nədən uzun?
Nədən hündür?
Mən Eyfeli gördüyüm
üç gündür.
Dayanıb yaşıl bir düzəndə,
adam Eyfel yox, -
Eyfel - qüllə.
Başında bulud-papaq,
ayağında başmağı gülər.
Yerdən baxanda, başı görünmür,
yuxarıdan baxanda ayağı.
Bəlkə Allahın xahişiyələ düzəldiblər
bu dəmir dayağı
ki, ildirim çaxanda, göy uçmasın.
Ya da parisililər
göz yaşlarından islanmış başlıqları
qurutmaq üçün
bu qüllədən assın...

Hər nə isə...
heyran qoyur hər kəsi
bu uzundraz,

qüllələr zirvəsi.
Aylı gecələr, kölgəsi uzanır
Senaya.
Bəlkə canında
susuzluğu var Afrikanın?

Əyilir su içməyə.
Bəlkə də əyilir
parlamən qeybətlərini,
küçə söhbətlərini,
ürək şikayətlərini
eşitməyə...
Bəlkə başını qaldırıb yuxarı
ağlayır xisin-xisin.
Başını qaldırır yuxarı
ki, parkda gəzənlər duymasın.
Bəlkə dili olsa bağırardı:
"Gəlin, qurtarın məni bu tənhalıqdan!
Üşüyürəm bu dumanolıqdan,
buludlar içində,
göylərin qapısında.
Bir neylon köynək gətirin
Qrand-operanın qabağındakı mağazadan!
Ayağında zəncir yoxsa,
düşünməyin ki, azadam.
Dustaqları yoxlasan
zəncir dustağıdır az adam:
dil dustağı,

göz dustağı
fikir dustağı olanlar
saya gəlmir...
Dərdlilər çoxdur, -
hamısı Senaya gəlmir.
Versala gedə bilmərəm,
başım keçməz darvazadan.
Elə bilməyin ki, azadam!
Ayağım torpaqda,
başım göydə, -
Parisin emblemasıyam...

Ancaq məyus olmayıñ.
Kim deyir ki, mən,
beləyəm, belə də qalasıyam?
Nə qəm ki, burda indi
tənhayam, təkəm
Mən Parisin səhərini
hamıdan qabaq görəcəyəm!"

Paris - Bakı, 1956-1960

*Üç iqlimdən gələn səyyahlar
və Safonun dodaqları*

Biri baxdı, dedi:
Tərifli nəyi var!
Kimə xoş gələr bu xırda,
bu incə-mincə dodaqlar?
O biri baxdı, dedi:
qalındır dodaqları,
həm də qabarıq.
Biz belə dodaqlardan
zövq almarıq.

Üçüncü baxdı Safonun heykəlinə.
Dodaqlarından ayıra bilmədi gözlərini.
Ayrılıb getmək istədi;
taqəti yoxdu,
gedə bilmədi.
Diz çöküb səcdə etmək istədi;
heyranlığından edə bilmədi.
Sanki, qapadı gözlərini
bütün dünyanın yoxuna-varına,
Baxa-baxa qaldı
Safonun
şerilərindən məşhur
dodaqlarına.

Afinada, muzeydə
biri - hava nə soyuqdur, - deyirdi.
O biri - istidən aman yoxdur - deyirdi.
Üçüncü
baxışlarıyla sanki,
heykəl Safonun,
dodaqlarını yeyirdi.
Və piçildayırdı:
-Dodaqlar,
sizi kim unudar!
Dodaqlar, dodaqlar!

1960

Cəbəllüttariq

Cəbəl - dağ,
Tariq - sərkərdə.
Bəs nə işim vardı mənim
bu sərخoş ləpələrdə?!
Dalğa var - naqqa baliq,
dalğa var - kit kimi.
Atlantikin ayıq vaxtı yoxdur
Vahid kimi.
Fərqi budur ki, Vahid şairdir,
Atlantik - okean.
Fikrim uçdu getdi yenə Bakıya.
Əzizim, gözüm Bakı!
Özün ürəyimdəsən,
dilimdə sözün, Bakı!
Çox şey bilsəm də tarixdən,
yenə heyran uşaq kimi keçirəm
Cəbəllüttariqdən.
Baxıram sərnişinlərə,
çoxunun qaçıb bət-bənizi.
Keçirəm Tariq boğazını
kürəyimdə Atlantik,
qucağında Aralıq dənizi.
Baxıram qəlbim qanaya-qanaya,
Sağ yanım dərdli Əlcəzair,
sol yanım qolu bağlı İspaniya.
Nə ayağım göyərtədə bənd alır,

nə çiynimdə başım.
Yanağında duzlu damlalar,
dəniz üzünü qoyub üzümə ağlayır,
yoxsa dənizə tökülür
göz yaşım?!
Okean bir göy nəhəngdir sə,
bura onun boğazıdır.
Açılıb sol sahildə Cəbəllüttariqin
qrənit pəncərəsi;
deyirsən kim keçsə burdan
tutub boğasıdır.
Qayalar hamar,
hər qayada neçə ölüm yuvası.
Görünməsə də top lülələri,
bilirəm, qul kimi əmrə hazırlıdır
onların gəməcil kölələri.
Ancaq qorxulası bir şey yoxdur.
Bir zamanlar bu Tariq boğazı
meydan oxuyurdu cahana.
İndi bənzəri var daha çox
üst-başı yar-yaraqlı
yalançı pəhləvana.
Gündə yüz yol
belədən-belə ötür
reakтивlərin kölgəsi.
Cəbəllüttariqin, sanasan, nitqi batıb,
çixmir səsi.
Quma düşmüş əfi kimi mürgüləyir;

Britaniyanın qanlı törəməsi;
beton köynəkli sahil.
Ömrü uzun əsrlik deyil indi.
Yaşayar olsa-olsa
beş-on qısa il.
Tariq vardı, getdi,
adı qalib.
Əsrlərlə Britaniya hökm etdi
yüz milyonluq koloniyalara.
İndi, ağızında şirin günlərin
acı dadi qalib.
Cəbellütəriq!
İnsanların əsəridir tarix.
Enisi var, yoxusu var.
Azadlıq yollarında hələ onun
çox işi var.

1961

Əlcəzair meydanında

Əlcəzairdə,
geniş meydanda
öldürdülər onu.
Öldürdülər günün günorta çağı,
minarədə azan başlayanda.
Arxası üstə yixilib
qanlı döşəməyə.
Elə bil, uzanıb qırmızı bayraq üstündə.
Bığ yeri yenicə tərləyib.
Əlləri iri, qabarlı;
günəş yanığı ilə örtülü.
Gözləri açıq,
iki dərin qan gölü.
Yanında bir parça qanlı çörək -
bu günün
artıq gərək olmayacaq ruzisi.
Döşəmədə
çilik-çilik kuzədən tökülüb,
qırmızı ilan kimi,
burula-burula sözülləb gedən
qanqarışlı suyun izi.
Əlcəzair meydanında,
günün günorta çağı,
öldürdü onu "ultralar".
Öldürən avropalı - gəlmə,
"mədəniyyət" silahlı,

"qüdrət" səngərli.
Ölən afrikalı,
o torpağın balası, yerli.
Öldürən - gizlində oturub,
aşkarda işini görən
general - Salan.
Ölən - tərsanə fəhləsi
Əbu zahid Salman!
Milləti ərəb,
dini müsəlman.
Mən çoxdandır nə dinə qailəm,
nə təriqətə.
İnanıram
duydugum, anladığım həqiqətə,
Lakin durmuş olsayı
Əlcəzair meydanında
mənimlə üz-üzə
yüz əli silahlı -
Ultra - gürzə,
uzaq Əlcəzair oğlu -
qardaş Salman!
Mən də sənin kimi
tərəddüsüz
deyərdim - Müsəlmanam, müsəlman!
Müqəddəs kitabların,
ata-babadan bəri,
başa düşə bilmədiyim
sözlərini təkrarlamaqla. Yox!

İtaət,
Səbr,
Qorxu,
Şükran dini deyil,
dinin mənim.
Düşmənə - düşmənəm!
Qənimə - qənim!
Mən də sənin dinindəyəm:
Qalib gələnə qədər mübarizə,
azadlıq uğrunda, lazıim gələrsə,
təəssüfsüz ölmək;
Vətən deyilən ana torpağı
qəlbimin duyğusu,
gözümün çimiri, yuxusu,
ömrün az, ya çox qalan
günləri bahasına
qorumaq dinində.
Mənim dinimdir sənin
qəzəbin də, kinin də.
Eşitsin yer kürəsi -
Böyük Anam!
Mən müsəlmanam!
Cənazəni sükulla
izdihamlı küçələrdən keçirib aparan,
min-min ürekdən
qəzəb qiğılcımı qoparan,
insanlar sırasındayam!
Mən, röyalarında gördüyüün dünyanın

vətəndaşıyam!
Mən, əli qabarlı,
könlü qubarlı,
sinəsində
işiqlı günlərin həsrəti,
Ömrünün vərəqlərində
neçə əsrin dərdi,
hər yəhudinin,
xaçpərəstin,
bütpərəstin,
müsəlmanın
qardaşıyam,
Azadlıq uğrunda
mübarizə döyüşcüsünün cəbhədaşıyam!

1966

Xeops

Daşı daş üstə yiğiblar;
elə bil ki,
Vereşşaginin tablosudur,
başı baş üstə yiğiblar.
Fərqi budur ki,
bu daşlar adı daşdır.
Fərqi budur ki,
o başlar kəsilmiş başdır.
Birinin adı "Apofeoz"dur,
birininki, "".
Baxıram diqqətlə, maraqla.
Bah... of...
Qulaqlarım müxtəlif səslər eşidir.
Belə böyük olmasayı
deyərdim, uşaq işidir,
un yaşı çoxdur,
daşı qədər.
Apofeozen sayı çoxdur dünyada,
kəsilmiş insan başı qədər.
Əslinə baxsan,
hər ikisini yaradıb insan.
Biri qatar-qatar illər boyu
qalxıb ağır-agır,
qulların kürəyində,
Biri qanlı bir günün balasıdır.
Hər ikisi insan oğlunun

zülm abidəsi,
fəlakət qalasıdır.
Bir məna görmürəm,
boyunda, əzəmətində.
Bir məna görmürəm,
onu yaradanların hərəkətində.
Bəlkə maraqlandınız
ehramlar hardadır?
Deyim: - Ehramlar
Qahirədən bir az kənardadır.
Gördüyüüm ilk dəfədir.
Dayanıb diqqətlə baxıram.
Düzülüb yan-yana
neçə ehram.
Ən böyüyü dur.
O yanda Əbülhövl - Sfinks,
arxasını çevirib a,
çevrilib dalına baxan deyil,
dünya qopsa.
un nə pəncərəsi,
nə qapısı var.
Bir dəhlizi var,
Neçə yüz pilləsi.
Fironun sümükləri
xaşxaş kimi dağilar,
pillələrin başından
üzü aşağı gilləsən.
Mənə nə,

nə tikdirənə qohumam,
nə tikənlərlə tanışam;
Fironlara ağızma gələni deyəm,
qullarla dost kimi danışam.
Əsrlərin qalın divarı
ayırır məndən onları.
Düzü, könlümdə yoxdur
tarixlərin sarı varaqlarını
çevirmek həvəsi.
İndi düşündürür məni
hər gün dönə-dönə
un ətrafinı dolanan,
qoca ərəb,
bir də onun yorgun dəvəsi.
Bəzəkli dəvələr üstündə
un ətrafinı dolanan:
bircə quruş artıq versə,
hayıfsılanan,
centlmenlər, ledilər
bilsəydilər ki,
alaf necə bahadır,
çörək necə bahadır.
Yeddi baş külfətin ümidi
hər gün sabahadır!
Hər gün sabahadır!

Qahirə, 1960-1961

Əbülhövl

Hövl!
Lügətə baxdım,
"qorxu" deməkdir.
Əbülhövl - abidə,
həm də dünyada təkdir.
Bu boyda gözləri olan,
bu boyda qası olan
bir insan
yoxdur böyük dünyada.

Deyirlər, Napoleon
burnunu sindirib
bu Əbülhövlün.
Nə ağlayıb daş insan
canının ağrısından,
nə qan axıb
burnunun yarasından
(bəlkə də axan qanlara
qanı qarışmasın deyə,
dişlərini qıçayıb,
dözüb bu işgəncəyə).

Ancaq canlı bir ərəb oğlu
Daş atıb Napoleona.
Napoleon da bir balaca,
lap kiçik, noxud boyda

güllə vurub ona.
Napoleon sağ qalıb,
ölkələr fəth etmək üçün.

Ərəb ölüb,
sümüklərilə torpağı bərkitmək üçün.
Napoleon haqlı çıxıb,
ərəb müqəssir görülüb...

O zamandan Əbülhövl
dayanıb dinməz-söyləməz.
İstəsən başına çıx,
istəsən sinəsində gəz...

Baxıram Əbülhövlə.
Qorxmalı bir şey yoxdur.
Ancaq qoca bir ərəb
Mənə dedi ki:
-Daş olduğuna baxma!
Gecələr adam olur,
kəsir yolları,
sual verir keçənlərə.
Kim cavab tapmadı,
bir mix kimi çalır yerə,
torpağın təkinə.

Əsrlər keçib,
Sualı nədir -

bilən yoxdur.
Vaqif olan yoxdur
onun istəyinə.

Bəli, gecələr adam olur;
gedir Nildən su içir.
Su içir bir dərya.
Sonra üzünü qoyur
"Yandım, yandım!" deyən səhraya.
İçdiyi sular göz yaşı olub
axır qumlara.
Əbülhövl qayıdır geri,
Sinəsində qaynar qumlardan aldığı yara.
Gəzir, gəzir, yorulur.
Bəzən Nil kimi sakit,
Nil kimi qəmgin olur,
Bəzən gecələrin tənhalığında
qəhqəhə ilə gülür.
Sualı cavabsız qalanda, ağlayır.
Çoxdur dərdi.
Ancaq nəyə isə ümid bağlayır.
Bəlkə də bir gün qəhqəhələri
səhraya səs salacaq.
Bəlkə bir gün, əsrərlər verdiyi suala
gözlədiyi cavabı alacaq!

Qahirə, 1959

Buludlar

Sevirdim göy üzündə
buludlar çaxnaşanda,
Göz qamaşır
alov qamçıların işığından,
Şimşəklər - odlu qılınclar
sıyrılanda
qara bulud - qınından.
Sevirdim...
dəli-dolu gur yağışları,
tarixi dünya qədər qədim,
insansız partlayışları.
Sevirdim...
Yenə şaqqıldayır göylər,
şimşəklər ətrafa işiq tökür.
Ancaq...
Nigarənlıqda susub sevincim.
Mənə elə gəlir ki,
hər yerə tökülür bu yağış,
fələstinli qaçqınların
güllələrdən dəlik-deşik,
çadırlı düşərgələrinə.
Hindistanın, Banqladeşin,
Venesuelanın
məcrasından çıxmış çaylarına.
Neçə yerdə
taxıl dəryasına ütü çekir,

yerə qapadır
sütül dənli sünbülləri.
Ley vurmuş quş tükü kimi,
dağıdır Yaponiyada
gilənar çicəklərini.
Əli qoynunda qoyur
Afrikada piqmeyləri -
səhra, meşə adamını.
Bu nə rəhmət yağışıdır,
tökülür dünyanın
torpağına, daşına.
Nə məhsul yağışıdır
təsəlli ola
neçə yerdə insanların
göz yaşına.
Hardasa tir-tir titrəyir
əyni çılpaq,
ayaqyalın uşaqlar.
Hardasa məktəbə gedə bilməyən
dərs həvəslı uşaq var.
İtirmişəm
bir zaman könlümü oxşayan
həvəsi, marağlı.
Elə bil ki, indi
bu yağış qəlbimə yağır,
Fikrimi qovur
pərən-pərən.
Deyirəm:

-Nə yağışdan, şimşəkdən
insanlarda qorxu qalsın.
Nə arzular qırılsın,
nə ümid azalsın.
Dünyanın hər yerində
təbiət də, səadət də olsun
insan əmrində.

1974

Afrika nəşr mələrindən

Qaranlıqdan səs:

- Sonu varmı, sonu varmı;
yolumuzdan çəkilməyən,
dan ocağı sökülməyən,
üzümüzə bir gülməyən,
gecələrin, gecələrin?

Göydə bulud - qara gəmi!
Qara günün qara qəmi!
Ömrün işıqsız aləmi!
Gecələrin, gecələrin
sonu varmı?
Bu qaranlıq qurtararmı?

Əks-səda:

- Keçməlisən bu qəm dolu
ağır yolu, çətin yolu.
Vuruşlarda qazanacaq
Azadlığı insan oğlu.

Səs:

- Gözümün kökü sarı.
İllər keçir qəm qatarı!
Kim qırar bu intizarı?!
Nə vaxt, nə vaxt yixılacaq
gecələrin qəm hasarı?

Əks-səda:-

-Prometey, gələr, - deyə,
-verər sənə od-hədiyyə.
Yox, gözləmə!

Diri-diri
qır, qolundan at zənciri.
Prometey əfsanədir.
Olsa belə, nadir olur.
Azadlığı sevən insan
qələbəyə qadir olur.

1970

Kongolu qardaş

Dedilər: - Dərin qara, günün də qara olsun.
Zəncirdən ayaqların, qolların yara olsun.
Verdikcə kürül-kürül almazını konqolu
Əldə qabarı qaldı, beldə yağır donqarı.
Vergilər az gələndə kəsdilər sol qolunu,
Tək biləkli qoydular minlərlə konqolunu
Sönsün deyə alovu üşyanlar tonqalının
günüünü göy əsgiyə düydülər konqolunun.
Günləri qara qardaş, dərisi qara qardaş!
Sonsuz müsibətini mən yazım hara, qardaş?
Afrikanın sinəsi göz-göz faciələrdir.
Ancaq zülmət gecələr parçalanır, səhərdir.
Bəlkə də üfüqləri qızardan qırmızı qan
Süzülür Lumumbanın qan verən yarasından.
Dönüb qızıl bayraqa indi çağırır səni,
-Gəl, xilas eylə, - deyir, - dərdli ana vətəni.
O, vətən sabahını sənə tapşırdı, getdi.
Həyat ixtiyarını sənə vəsiyyət etdi.
Qurtuluşu yaxındır müztərib Afrikanın.
Adı ölümsüz olur zülm evini yıxanın!
Sən layiqsən bu ada, dərisi qara qardaş!
Uğur olsun yoluna, üzü bahara, qardaş!

1961

Şəhəri gözləyənlər

(Afrika siklindən)

Elə bil ki, qaranlıq
mağara içindəyik.
Qaranlıq qətran kimi
alıb içində bizi.
Qaranlıq içində
qaranlığı görürük,
qapqara,
dümdüz,
timtikanlı.
Qaranlığı eşidirik,
qara sükut içində.
Barmaqlarımızın ucunda
duyuruq qaranlığı.
Qaranlıq göynədir gözlərimizi.
Qaranlıq qapqara şəlalədir,
Axır heçlikdən heçliyə.
Axır səssiz,
Axır
qara günlərimizə qarışıq.
Elə bil, eybacər vahimədir,
gözlərini dirəyib
bizə baxır.
Qaranlıq bəndləyib,
Qollarımızın qüdrətini.
Qaranlıq hər bir hüceyrəmizdədir.

Sızım-sızım sizlayır,
göyüm-göyüm göynəyir,
beynimizdə bu qaranlıq,

Bir səs:

-Əllərinizə diqqətlə baxın!
İşiq yolu əllərinizdədir.
Üfüqlərdə çırpınır
sarı qanadlı kəpənək.
Səhərlə əl-ələ verib,
Qaranlığı boğasınız gərək.
Şəfəqlər tökülsün yurdunuza
qucaq-qucaq,
çiçək-çiçək.

Baki - Göyçay, 1977

İtkisi əhəmiyyətsizdir

Qızdırıldılar metali;
qızdırıldılar, əriyib mavi alovə dönənə qədər.
Çilədilər canlıların üstünə,
Çilədilər hər yana.
İnsanların, ağacların, quşların üstünə,
çiçəklərin, kəpənəklərin üstünə.
...Bir gün.
Hava sakit,
Göy gurultusuz.
Nə gecənin qara güzgüsündə
qırmızı gülələrin pırtlaşıq kələfi,
nə ulduzları pərdələyən tüstü.
Uladı bir bomba,
cırıb göyün gecə paltarını,
düşdü harasa.
Sonra cansız makinaların qurğuşun barmaqlarıyla
yazıldı:
"...İtkisi əhəmiyyətsizdir!"
Bu əhəmiyyətsizlərdən biri insan idi;
dönmüşdü kömürə.
Biri meyvə ağacı idi;
gövdəsindən bölünmüşdü yarı.
Biri cüçəli toyuq idi;
qalmışdı torpaq altında
özü, balaları.
Biri qərənfil idi;

kökündən qopub yapışmışdı daşa.

Biri kəpənək idi;

bir çımdık tüstüyə dönmüşdü.

Bu kömür olmuş insan -

bir ananın oğlu idi.

Bir qızın əri olacaqdı,

bəlkə bir neçə övlad atası.

Bu kömür insan

arzularının yüzdə birinə qovuşmamışdı.

Onun əlləri vardı:

iş görə bilən,

ev tikə bilən,

yer sürə bilən,

ulduzlara yol açə bilən,

şer yaza bilən,

suda batan bir adəmin əlindən tuta bilən,

bir uşaq başını sığallaya bilən.

Onun gözləri vardı;

mavi göylərə,

qarlı dağlara,

səhərin yuxulu yoluna baxıb

fərəhlə, sevinclə, ümidlə dola bilən.

Onun qəlbİ vardı;

kədərdən ağrıyan,

həyəcandan şiddətlə döyünen,
məhəbbətə açıq.
O, insan idi;
duyğusu, düşüncəsi vardi.
Nə qədər bənzəri olsa da,
yer üzündəki insanlardan heç birinin
eyni deyildi.

Barlı ağac -
üstünə dünyanın dərdi çökmüş kimi,
əyildi, əyildi,
qırıldı ortasından.

O, hələ yarım əsr
bar verəcəkdi.
Yaz qabağı puçur-puçur,
yaz başı çiçək-ciçək,
yaz axırı düzüm-düzüm
meyvəli budaqlarını
uzadacaq,
yüksekələcəkdi.
İçdiyi - yer altının sərin suyu,
günəşin iliq şəfəqləri.
Yediyi - qıyımlı torpağın duzu...

Yanı balalı kürt toyuq -
gündüzlərin deyingən qarısı, -
gecələrin yuxusuzu,

gəzdirəcəkdi cüçələri,
yemi, suyu onlara nişan verib.
Qoruyacaqdı onları
qaraquşdan, leydən.
Pərvazlanacaqdı balalar.
Hərəsi bir ana, bir ata olacaqdı
Yeni balalar, yeni cüçələr...
Qərənfil -
buğum-buğum sallanacaqdı.
Gecələr
dinləyəcəkdi sükutun nəğməsini.
Bəlkə ilk məhəbbətin lal rəmzi kimi,
asılıacaqdı bir qızın yaxasından.
Bəlkə ölümsüz bir lövhə yaratmağa
səbəb olacaqdı...

Kəpənəyin qanadları -
Çıldır-çıldır rəng damcıları;

gövdəsi zolaq-zolaqdı.
Nə sancağı vardi onun,
nə zəhərli dişi.
Uçub qonurdu çiçəkdən-çiçəyə.

İnsan kömür oldu!
Sındı ortasından barlı ağaç!
Cüçəli toyuq qaldı torpaq altında!
Daş üstünə yapışdı qərənfil!
Bir çımdık tüstüyə döndü kəpənək!

İlan vuran yatdı, mən yata bilmədim;
Məhv oldu bir insan,
bir kəpənək,
yer üzünün
bir bitkisi.
Nə sonsuzdur, nə böyükür
dünyanın itkisi!

Bakı, oktyabr 1965

Gələcəyə səyahət

Pəncərəmi açdım sabaha,
gördüm insanlar keçib gedir;
illər üstündən,
aylar üstündən.
Sərhəd dirəklərindən körpülər salınıb,
dənizlər üstündən,
çaylar üstündən.
Zindan daşlarından yollar çəkilib,
kəndlər arasında,
şəhərlər arasında.
Bu yollardan keçib gedir insanlar;
ağı da,
sarısı da,
qarası da.
Mən də onların içindəydim,
siz də,
bu gün inamlı,
sabah ümidi qəlbimiz də,
Çağırıdım: -Ey qardaşlar!
-Qardaş, - deyə səsləndi min bir ağız.
Danişdıq, danişdıq, danişdıq
tərcümənsiz, dilməncəsiz.
İnan bu sabaha,
oğlum, qızım,
bacım, qardaşım - İnsan!
Atam, anam - İnsan!
Yaşamaq olarmı
inanmasan!...

Yuqoslaviya, Ohrid şəhəri, avqust, 1961

*Oxuya
bilmədiyim
kitab*

Prometey

Yuxuda gördüm Prometeyi,
Qollarından zəncirlənmişdi
sal qaya daşına.
Bir quzğun
caynaqlarıyla
didirdi köksünü onun.
Prometey nə zəncir ağrısından,
nə köksünün
şırırm-şırırm yarasından
inləyirdi,
nə aman diləyirdi.
Gözlərində əks etmişdi
bir insan ocağının şoləsi.
Dodağında bir qələbə qımışıçı vardı.
Prometey
iztirablıyla bəxtiyardı!

1969

Qaluanın son gecəsi

Yalqız deyiləm, tək olsam da.
Qəlbim,
beynimin qarışq dalğaları,
intizarım, bir də Qalua;
özü yox, xəyalı.
Qarışib fikirlərimə
son gecəsi ilə gəlib,
duelindən bir gecə əvvəl.
Gəlib Qalua -
Firəngistanın dahi balası.
Tanişam onunla 25 il olar;
onun ömür yaşından çox.
Taniş olmuşam
xatırələr vərəqlərində.
Bir gecədə işıqlı ulduz kimi
parladı dühası.
Mürəkkəb düsturlar
töküldü vərəqlərə rəqəm-rəqəm
ömründən bir səhər qalmış.
Düşünürəm,
hansı uğurlu gecədə
nəsib olacaq mənə
Qaluanın son gecəsi?
Deyirəm nəsib olsun kiməsə.
Olsun, səhəri duelli olsa da.
Bir gecəlik sətirləri qalsın.
Əsrlər onları oxuyub
Yana-yana, qürurla nəfəs alsın.

Bakı - Mərdəkan,
12-14 mart 1980

*O'Henrinin ümid yarpağı,
xəstə qız və həkimin ölümü*

Gözləri pəncərədədir xəstənin.
Xəzan üfürür yarpaqları
budaqlardan.
Xəstənin gözləri son yarpaqdadır.
Yarpaqlar uçur bir-bir
xəstənin qürub günləri kimi.
Bir yarpaq,
yalnız bir yarpaq enmir budaqdan -
Ümid yarpağı.
Günlər keçdi
ağlı-qaralı,
Yarpaq qırılıb solmadı.
Xəstə qız sağladı.
Bir mərmər daşında yazıldı
ümid yarpağını yaratmış
rəssamın adı.
Budur gözəl həyat;
Ölümün bahasına olsa da,
Bir ümid yarpağı
yarat.

10 mart 1980

Oxuya bilmədiyim kitab

E.Heminqueyə

Oxudum vərəqləri,
gah təəssüflə,
gah maraqla çevirə-çevirə.
Sevindim,
qəmləndim.
Səhifələrdəkilər
güldülər,
ağladılar.
Həsrət çəkib dərdə dözdülər.
Dinlədilər.
Danışdılara, danışdılara,
danışdılara.
Mən onlarla dostlaşdım,
düşmənləşdim.
Ürəklərinin içincə baxdım;
bir kirayənişin
yeni otağa baxan kimi.
Arzularını, ümidiłrını duydum.
Çevirdim vərəqləri;
gah ümidlə,
gah qəzəblə,
gah riqqətlə,
gah əzabla,
gah laqeyd.
Mən istəsəydim

bir neçə səhifəni ötürüb,
bilərdim,
Güllələdilərmi onu körpü başında,
Ya yetişdimi sevdiyi qadına.

Bu mənim ixtiyarımmda idi.
Lakin
ən yaxın dəqiqəmin
qarşı sahilində nə var?
Bilmirəm.
Hansı səhifədə axtarım
"Ömür" deyilən qəribə kitabın
son sətrini!
Bilmirəm.
Necə duyum uzaq günlərin
kədər, sevinc ətrini?
Bilmirəm.
Bilsəm də
ən yüngül ağrının dadını;
eşidə bilmirəm,
köçəri quşlar kimi,
gedən günlərin
əbədi ayrılıq fəryadını.

Yanvar, 1962

Pikasso ilə sohbət

Sən Fransaya bağlısan,
Mən Azərbaycana.
Mənim kəbəm Bakıdır,
Səninki Paris.
Sən onsuz yaşaya bilməzsən,
(Parisdə yaşamayanda belə)
Mən Bakısız.
Sən də kommunarlar şəhərinə vurğunsan,
kommunarlar yolundasan,
Mən də.
Nə sən Parisdə vardın,
Nə mən Bakıda
kommunarların qanı töküldəndə.
Onlar düşmən gülləsinə hədəf oldu,
Sən nadan sözünə.
Əsərlərini bəyənməyənlər də var;
rəsmiñ əlifbasını öyrənmədən.
Düz yolda gedənlər də var;
üzdən iraq,
boyunları dönmədən.
Ünvanına tək-tək
qafiyəli hərzə də yağırdılar.
O günlərdəki
yiğin-yığın insan
tablolarını görmək üçün,
sərgi salonu qapılarını dağıdırdılar.

Yoldaş Pablo Pikasso!
Sən Fransada,
mən Bakıda.
Göyərçinlər uçur şəhərimin göylərində
Necə də bənzəyirlər sənin göyərçininə.

O göyərçin ki,
gəzdi dünyani diyar-diyar,
ülfətin carçısı kimi;
Sənin qəlbinin canlı parçası kimi.
Mən demirəm səni anlayıb,
sevməlidir hamı.
Heç olmasa unudulmasın
bütün dillərdə tərcüməsiz səslənən
ağ göyərçinin salamı.

Noyabr, 1961

Çarlı Çaplinə

Nə tez getdin, deyirəm,
Hələ dünyada nə qədər
gülə-gülə ağlatmalı vardı.
Hələ nə qədər insan yolundan
ləkə kimi silməli,
tikan kimi atmalı vardı.
Çarlı!
Böyük ürekli balaca adam.
Sənsiz kor qızların taleyi necə olacaq.
Yenə də dünyada qızıl qızdırması var axı
daha qaynar, daha amansız.
Sən mübarizə meydanında
gülüşünü döyüşə hazır qoydun
ən qorxulu silah kimi.
Özün necə vaxtsız getdin,
necə zamansız.

“Kor qızlar” Çaplinin “Böyük şəhərin işıqları” filmində
kor qızı, “qızıl qızdırması” Çaplinin eyni adlı filminə işarədir.

Oxu, Robertino oxu!

Oxu, Robertino!
Sənin nə dərdin -
Bulaq suyu kimi təmiz
səsin var.
Məncə, dünyanın
ən xoşbəxt adamıdır
ürəkdən, könüldən oxuyanlar.
Dünyanın qəlbinə tökmüsən
nəğmələrini;
xal-xal, avaz-avaz.
Dinlədikcə deyirəm:
-Qoca dünyamız gəncləşir yəqin;
elə gözəldir, yapışqlıdır,
eşidimlidir nəğmələrin.
Çox dinləmişəm
həzin nəğmələrini
Müdrik, qoca Şərqi.
Bir yeni dünya açır
qulaqlarımızda
sənin büllur şərqi.
Nə muğamatbazam,
nə caz aşığı.
Hərdən susayıram
"Çahargah" üçün.
İstəyirəm aləm sükuta girsin,
Dünyada tək qalım,

qəlbimlə baş-başa.
Qulaq asım, qulaq asım,
Qulaq asım
"Rast"ın yanıqlı hekayətinə,
"Yetim segah"ın şikayətinə.
Robertino!
Nə böyük səadətdir
nəğməçi olmaq;
insanları insanlaşdırın
köklərlə, xallarla
könüllərə dolmaq.
Belə kövrək, belə titrək
oxuyursan,
bəlkə görməmisən dünyanın
qarasını, ağını.
Fəryad nəğmələri
yandırımayıb
dilini, dodağını.
Günlərin acısını duymamışan,
dili nəğməli Robertino -
Balaca insan!
Bəzən bilməmək də səadətdir,
Robertino!

*Her faslin
öz güzelliyi
var*

Hər fəstlin öz gözəlliyi var

Yadıma düşdü
keçən qışın
büllur sırsıraları.
Təzə qar üstündə gördüyüm
quş, heyvan ləpiri də.
Gəzməkdə bəhs edə bilməz mənimlə
dostlardan biri də.
Yadıma düşür
küləkdə sovrulan,
tonqal çırtdaqları kimi
qarlıarda oyanan
qış səhəri.
Yadıma düşür,
deyirdim əriməsin qar.
Buz sırgalarını salmasın
budaqlar.
Yadımdadır, o qış da,
o qar da.
Yadımdadır, ayrılməq istəmədiyim
keçən yay da,
keçən bahar da.

Yanvar, 1962

Bakıda qar

Küçələrə qar yağır.
Adamlara qar yağır.
Eyvanlara, damlara,
sərçələrə qar yağır.
Elə bil ki, budaqlar
əslində budaq deyil,
əyri çubuq uzanmış
qarların kölgəsidir.
Bakının küçələri,
elə bil, Bakı deyil,
Boranlı, firtinalı
bir şimal ölkəsidir.
Meydan, sahil, dağ, dərə
Təzə qarla doludur.
Keçib gedir adamlar.
Adamlar çəkməlidir,
Adamlar paltoludur,
Sərçələr ayaqyalın
İstəyirəm qışqıram:
-Uşaqlar, ay uşaqlar!
Qartopu oynayanda
Paltarsız, ayaqyalın,
dən gəzən sərçələri
bir anlıq yada salın!

Bakı, yanvar, 1964

Qış günü

Pəncərəm buz bağlayıb
yarpaq-yarpaq.
Otağında hərarət
sıfır üstü 23.
Küçədə çılpaq ağaclar
qışılıb bir-birinə.
Gətirə biləydim onları otaqcığımı -
qızınsınlar.
Yarpaq naxışa dəymə qızım, sınar!
Çağır gəlsin ağacları -
qızınsınlar.

Yanvar, 1966

Mən baharı duyuram

Hər yan qardır;
Meşə, budaqlar, yollar,
evlərin üstü.
Bacadan burula-burula qalxır
təzə qar kimi ağappaq tüstü.
Şaxta hərdən dəcəlləşir;
qulağımı dişləyir.
Paltomun qoluna girir,
yaxamlı əlləşir.
Ancaq elə bil, hardasa, nəsə,
Bahar gəzir qışla nəfəs-nəfəsə.
Bəlkə şaxtanın
bir neçə saat sürən şiddetti,
bəlkə qarların azalmış bərəkəti,
bəlkə günəşin
gündən-günə mehribanlaşan hərarəti
Həm sevinc, həm kədər verir.
Yazı gələn,
qışı gedən xəbər verir.
Bəlkə səbəb təqvimdir.
Bayaq qopardım
Mart yazılı varağı.
Bəlkə günortalar
sırsıralardan damcı-damcı tökülen
Bahar özüdür;
qar yorğanı deşib

axtarır həsrət qaldığı torpağı;
-Gəlirəm mən, mən, - deyə, -
Xəbər olsun qoynunda mürgüləyən
ota, çicəyə.
Nigaranam mən səndən, - deyə.
Bəlkə
könlümə sevinc piçıldayan
bugünkü məktub,
mənə "bahar", "bahar" deyir ki,
qarı meydan-meydan,
şaxtası xəncər
qış unudub,
deyəm: - Bahar yaxındır!
Bahar,
yolu bir neçə gecə-gündüz
çöllərdə, meşələrdədir.
Bəlkə də, ona görə ki,
bilirəm,
anamın doğma elində,
Araz, Kür sahilində,
indi qışın arxası yerdədir.
Odur ki,
qəlbimdə bahar sevdası,
bahar nəfəsi,
xatirimdə ala-çalpovun
müləyim küləyi,
dilimdə Novruz nəğməsi
axın-axındır.
Şaxta neyləyəcək mənə!
Bahar yaxındır!
Bahar yaxındır!

Peredelkino, 1960

Novruzgülü

Ot, quzu qırpmı!
Novruzgülü səpələnib hər yana;
Yaşıl məxmər üstünə tökülmüş
mirvari danələri kimi.
Elə bil, ağ buluddan
damla-damla tökülüb.
Hər yanda novruzgülü!
Novruzgülü!
Bəlkə də, sabah
bir şaxta yandıracaq onu?
Yandırsın!
O, xəbər verdi
baharın yaxın olduğunu.
Şaxtada məhv olsa da,
zalim bir hökmədar yanına gəlmış
xoş xəbərli elçi kimi,
bu ölüm məhzun etməsə də heç kimi,
Novruzgülü
nə gileyənər, nə küsər,
Yetər ki, o,
çöllərə, çəmənlərə
bahardan verdi xəbər.
Novruzgülü
nə gileyənər, nə küsər.

1958

Yaz gəlir

Pəncərəmi açmışam,
Günəş gəzir otaqda.
Küsmüş bir qonaq kimi
xəbərsiz getdi şaxta.
Bir qonaq ki,
söhbəti çox uzundu;
qəm gətirirdi səsi.
Bir qonaq ki,
iliklərə sizirdi
acı, soyuq nəfəsi.
Pəncərəmi açmışam.
Çöldən evə yaz gəlir.
Yaz yox,
yazın qoxusu.
Hələ yerin canından
çıxmamışdır soyuqların qorxusu.
Pəncərəmdən gələn yaz
yazılmamış bir nəğmənin
ilk xalları kimidir,
Bir körpənin xəyalları kimidir.
Həqiqətdir, efsanəyə bənzəyir,
Bir xəyaldır, həqiqəti bəzəyir.
Hələ zərif çiçək kimi
özü küləkdə əsən
iliq, yeni nəfəsdir.
Olsun,-olsun, nə zərər.

Qıştı yola salana,
baharı duymaq üçün
İnanın, bu da bəsdir.
Havadan birəm-birəm
enir qar.
İnsanlar!
Ay insanlar!
Könlümüzdədir bahar.

Bakı, 1951

Bahar

Haray çekib gəlir bahar,
Daşır sellər, aşır sular.
Məndən sənə bir yadigar
Qalsın şirin sözüm, barı!

Əğyar nədir, qadam ona
Ki, baş qoşa adam ona.
Gözlərinin badamına
Qurban olum özüm, barı!

Keçən günü kim qaytarar?
Ürəyimdə bir arzu var:
Bənövşəni qatar-qatar
Yar telinə düzüm, barı!

Gözlərimi dikdim yola.
Dedim, bəlkə gəldin ola.
Nazın qədər səbrim ola,
Həsrətinə dözüm, barı!

Göyçay, 1959

Payız yarpaqları

Sarısı, qırmızısı, solğun yaşılı var.
Elə bil,
müxtəlif rəssamların
firçasından düşüb
yarpaqlar.
Budaqbır,
kökbır.
Torpaq, su, havabır.
Düşünürəm: bu müxtəliflik nədir?
Nə bütün ağaclar
bir vaxtda bar verir,
nə bir vaxtda çiçək açır.
Görünür təbiət də yeknəsəklikdən qaçırlar.
Açıq püstəyi də olur
yarpaqlar;
gümüşü, qızılı da.
Alavı da, mərcanı da olur
yarpaqlar.
Hər fəslin, hər iqlimin
tükənməyən rənglər kataloqu var.
Baxıram:
artıq baharı gedib, yayı gedib,
payız yarpaqlarının.
Uşaqlıq günləri,
gənclik ayı gedib,
payız yarpaqlarının.

Yoxsa həsrətinin şiddetini, göynəyini
artırmaqçın yarpaqlar
belə al-əlvan eləyib köynəyini?
Amansızdır təbiətin hökmü;
hər canının bir gün gəlir
yarpaqtökümü.
Bunu unutmasam,
unutmasa,
unutmasan;
daha xoşbəxt yaşayar insan.

Noyabr, 1966

Səlxim söyüdün sarı yarpaqları

Budaqların qotaz-qotaz
sallanıb suya.
Bilmirəm, xəzan qorxusu, ya
məhəbbətdir onları qulac-qulac
sığallayıb düzüb yan-yana.
Qoynuna alıb səni
durğun su - gümüş ayna.
Çubuqlara sarıköynək kimi
düzülüb yarpaqların.
Dimdiklərini uzadıb
su içirlər
sağa-sola baxa-baxa.
Bəlkə də hörmətlə baş əyirlər
köklərinin beşiyi torpağa.
Sənə nahaq yerə
"məcnun söyüd" adı qoymayıblar.
Səndə bir aşiq həzinliyi,
bir xəzan riqqəti var.
Görünüşün qəm gətirir demirəm,
düşündürür məni.
Həyat - səhər,
ölüm - qürub.
Gündüzlərin, gecələrin
min insan ömrü boyu
tükənməyən sorğu-sualı
məni cavaba çəkir,

könlümdə ilişib asılı qalır.
- Barsız, - deyə səndən üz döndərmədim.
Mən bilirəm,
meyvələr müxtəlif olur.
Budaqlar var,
bara həsrət,
budaqlar var -
bar ucundan tələf olur.
Meyvə var qoxlayıb oxqay, dedim.
Eləsi də var
baxdım, baxdım, dərmədim.
Yoxdursa da sənin barın,
mənə əzizdir
kölgəsi naxış-naxış
sarı yarpaqların.
İstəyirəm xəsif bir yel olub
piçıldayam qulaqlarına.
Məcnun söyüd, qəm yemə,
az qalır, az qalır
yeni yarpaqların baharına!

Fevral, 1962

Yarpaqlar tökülməsin

Baxıram, baxıram, gözlərim doymur.
Heyrətə salır məni
payızın zərgər işi.
Qızılıa bax!
Zümrüdə bax!
Yaquta bax!
Sallanıb gilə-gilə,
düzülübdür budaq-budaq.
O yanda dağlar,
bulud topası kimi
ağappaq.
Yeddi dərədən keçib gələn
əks-səda kimi
duyulur nəfəsi qışın.
Lakin payızdır,
payıza məxsusdur,
çölləri bəzəmiş həzin fəslin
hər yarpaq ülgüsü, hər naxışı.
Baxıram, baxıram,
Nə olar,
məşələr soyunmasın!
Yarpaqlar tökülməsin!

Yanvar, 1962

*İşiglar
üşüyəndə*

Lövhə

Günəş qızıl yaylığını dağ başında saldı, getdi.
Göy sularda şəfəqlənən işığını çaldi, getdi.
Təbiətdə nəyi vardı, bir qırpmışda aldı, getdi.
Varmı duyan bu həsrəti yer üzündə, insan kimi?!

1936

Gül səsləri

Masamın üstündə
büllur vaz.
Vazda güllər.
Ağ gül,
qırmızı gül,
Bir də sarı gül.
Elə bil, aşiq mahnısıdır.
Gözlərimi yumuram.
Saz səsi gəlir qulaqlarımı.
Ağ gül,
qırmızı gül,
bir də sarı gül.
Bu rənglərin
qarışığı naxışı,
otağımı baharlayan
ətirlər
könül dolusu qalaydı;
yaxşı-yaxşı.
Qalaydı belə,
solmayayıdı barı, gül;
ağ gül,
qırmızı gül,
bir də sarı gül.

1973-1974

Nərgiz

Göyçayda bir qonaq evi var.
Həyətin yarısına asfalt salıblar.
Bir səhər çıxdım üzümü yuyum.
Gördüm, asfalt
bir neçə yerdən qalxıb qabar-qabar.
Bənd olmadım.
Dedim: - Bunda nə var?

Bir neçə gün sonra yenə
bu evdə qalmalı oldum.
Səhər çıxdım üzümü yuyum.
Gördüm qabarlar parçalanıb.
Asfalt döşəmənin hər yarasından
nərgiz topası qalxıb,
yaşıl bir alov kimi.
Orda-burda saralır,
nərgiz düyməçələri.
Püstə kimi yarılib ortasından
neçələri.
Əlimə aldım asfalt parçasını,
yoxladım.
Bərkdi, daş kimi.
Nə ağacla, nə daşla qopasıdır.
Əlimi çəkdir,
zərif, yumşaq,
sevgilimin saçı kimi,

sığallı nərgizə.
Adı nərgiz topasıdır.

Soyuq asfalt
məğlub olub həyat gücünə.
Zərif nərgiz
qalxıb düyməçə-düyməçə.
Qalxıb günəş eşqinə,
bahar eşqinə.
Dedim:
-Eşq olsun
həyatın gücünə!

1957

Üzü küləyə

Külək arxadandır.
Asan atırıq addımlarımızı.
Külək gərilmiş qanad kimi
çırpinır çiyinlərimizdə.
Bir arxayınlıq nəgmələnir
könlümüzdə.

Külək qarşidan əsir,
əsdikcə tələsir,
yolumuzu kəsir,
sinəmizə dirənir
müqavimət.
Qollarımızda yeni
uğurlar həvəsi artır.
Nə qulaqlarımız
laqeydlik nəgməsinə uyur,
nə könlümüz
axayınlıq havasına batır.
Üzü küləyə -
Qüvvət ayaqlara!
Qüvvət biləyə!
Üzü küləklərə döyümlü
İnsan yolu.
Üzü küləyə, yüklənir
İnsan qızı,
İnsan oğlu.

1978

Könlümə yağış düşüb

Yağış yağır.
Adamlar qaçıb doluşur evlərə.
Baxıram həsrətlə.
Könlümə yağış düşüb;
elə bir yağış ki,
çıxarıb köynəyimi,
altında dura biləm doyunca;
"Oxqay", - deyib,
qaçam o yan-bu yana,
özümü yora biləm doyunca;
Elə bir yağış ki,
üzümü etibarla tuta biləm
damcılara,
qorxmayam ki, çalar məni.
Elə bir yağış ki,
üstündə gəzə biləm ayaqyalın,
təşvişsiz, təlaşsız
içinə girə biləm
müşəmbə papaqsız,
müşəmbə plaşsız,
otağima girən kimi.
Könlümə yağış düşüb;
elə bir yağış ki,
nə yarpaqlara
sarı - zərdab ləkə salsın,
nə ağaran qanımızdan

gözlərimizdə kölgə qalsın.
Könlümə yağış düşüb:
göy gurultulu,
ildirim şəfəqli,
iri ağır damcılı yağış;
adi buxardan doğan,
adi buluddan yağan,
sərin, ürək qızə bilən
yağış!..
Yolu çinqıllı,
Yanı yosunlu
Bulaqdan içdiyim su kimi;
körpə yuxusu kimi.
Saf, təmiz,
stronsi doxsana bulaşmamış
bir yağış.

1963

İşıqlar üşüyəndə

Pəncərə şüşəsində
nəm işıqlar titrəyir,
Yağış yağır, deyəsən.
Bir dəli şeytan deyir:
-Plaşını geyəsən,
girəsən yağışlığa.
Yağış yusun üzünü,
yağış yusun üstünü.

Pəncərə şüşəsində
nəm işıqlar səyrişir,
Yenə küləkdir əsən.
Bir dəli şeytan
məni qidiqlayır, elə bil.
Soyunub paltarını
yağışlığa girəsən,
yuyunasan tərtəmiz.
Hani ağıllı şeytan!
Çəkib çıxarsın məni
nigaran dolaşıqdan.
Qoparsın gözlərimi
bu səyrişən, titrəşən
üşüyən nəm işıqdan,
üşüdən nəm işıqdan.

1966

Kövrək budaq

Adı budaqdır,
gövdədən qalxıb,
kövrək.
Üstü körpə yarpaq.
Qönçə-qönçə çiçək.
Adı yarpaq,
nə öyünür,
"hamıdan yaxşıyam" - deyə,
nə baxtına küsənir,
"başqalarına oxşayam", - deyə.
Adı budaqdır,
adi budaq.
Qaba əl dəysə,
sərt küləkdən əyilsə,
sinacaq.
Əyri bitməyəcək, yox,
ancaq sınıq yeri itməyəcək,
gövdədə qalacaq yarası,
görünəcək yeri.
Görünəcək yeri -
qışın çilpaqlığında
çilpaq yarası,
yazın yarpaqlığında
çiçək arası,
yarpaq arası.
Qoruna bilsə küləkdən,
qaba əllərin ucuz hünərindən,
faraş qışın,

suvar yazın
şaxtalı günlərindən,
bar verəcək.
Üstü dolu
yarpaq-yarpaq,
çiçək-çiçək.
Sərt küləklər əyməsə,
yaman əllər dəyməsə,
bərkiməmiş sinmasa.
Tonqalında bir avara,
kabab təpişdirib,
araqdan qızınmasa,
Kövrək budaq
torpaqdan su əməcək,
günəşdən işiq,
Sevinəcək,
sevindirəcək
çiçək-çiçək,
pöhrə-pöhrə,
yarpaq-yarpaq
kövrək budaq.
Gəlin, gəlin, insanlar,
körpə budaqları
göz bəbəyimiz kimi,
dinc əməyimiz kimi,
bircə ürəyimiz kimi
qoruyaq!

1969-1970

İşiq və kölgə

Günəş doğanda
çiçəkli, daşlı,
sulu, ağaclı bir aləm
kölgəmizə sığır.
Günəş qalxanda zenitə,
az qalır
bir ovuc içində
kölgəmiz də itə.
İlkindi çağrı
böyüyür, uzanır,
qaplayır bir aləm torpağı
kölgə.

1974

Gün batanda

Gün batanda
üfüqlərə qəm dağılır,
Elə bil ki, dünyamızdan
nəsə bir şey eksilir.
Hər kəsdən artıq bu itkini
insan duyur,
insan bilir.

1971

*Yuxuma
gəlmışdı
Ezop*

Ezop

Bilmirəm,
yaşayıb, yaşamayıb
belə bir adam;
kölə-filosof.
Düzü düzünə deyə bilmədiyini
çevirib eyhamlar dilinə,
Belə əlac axtarış
ürək dərdinə,
könlə nisgilinə.
Necə olur-olsun;
ya varmış, ya yox;
Ezop gedib,
dili qalıb,
Dünyanın min bir müşkülü qalıb.
Bəzən qorxudan işlənir
bu dil,
bəzən qəzəbdən.
Siz necə, bilmirəm,
Allah rəhmət eləsin,
mən ki yerdən göyə
raziyam Ezopdan.

Bursa, 1968

Yuxuma gəlmışdı Ezop

Yorğundum;
fikirdən, qayğıdan.
Qayılarıım özümüñkü də,
özgələrinki də.
İncik təki də,
yanğı, ağrı təki də.
Özgə qayğısı deyəndə,
insan övladlarının
bu günü, sabahilə
nigarانlıq,
uzun, üzüntülü.
Təsəlli gilə-gilə.
Huş apardı məni
Fikir dolaşığında.
Ezopu gördüm
insan qarışığında.
Başını qaldırdı
ağır-agır.
Gözlərində əsrlərin
insan kədərini gördüm.
Baxdım-baxdım,
hiçqırıb hönkürdüm.
Ezop sığalladı başımı,
Qara qabar əllərilə
sildi göz yaşıımı.
-Ağlama! - dedi, -

İnsan oğlu!
Sən ki mən görənləri
görməmisən.
Öz əlinlə, boğazına
dar kəndiri
hörməmisən.
Sən ki mən çəkəni
çəkməmisən.
heyvan yerinə cütə qoşulub,
ağalara əkin
əkməmisən.
Nə qollarında zəncir görürəm,
nə alnında qul damgası,
Özünsən indi
taleyinin ağası.
Dedim: - Müdrik kölə!
İnsan taleyi - çaylar
bir qaynaqdan baş alıb,
tökülür bir gölə.
Mən nəçiyəm?
Mən nəyəm?
Bəlkə neçə-neçələrə
göz dağıyam,
şöləyəm;
fikri dustaqlar olanlara,
dili yasaqlar olanlara!
Ezop süzdü məni,
Diqqətlə, uzun-uzun;

qalın dumanları arxasından
əsr-əsr yolumuzun.
"Yenə də varmı dünyada
ağalar, qullar?" - dedi.
"Var, - dedim, -
Neçə xalq, neçə cəsur insan
azadlıq yollarında,
vuruşurlar", - dedim.
Ezop örtdü əllərilə üzünü.
Ezop birdən ağladı.
Ezop yaman ağladı.
Ezop elə ağladı ki,
əsim-əsim əsdi dağlar.
Bu qorxunc hönkürtidən
susdu bütün dünyada
köhnə, yeni yaraqlar.
Tez yuxudan ayıldım.
Kaş ki, ayılmamasaydım.

Göyçay
19 oktyabr, 1977

Qaranqus və sərçə

(Yersiz gəldi yerli qaç)

Qaranquş qondu eyvanın
düyün-düyün pərdəsinə:
-Cik-cik!
Bahar gəlib, biz də gəlmışık.
Baxdı, bir yuva gördü.
-Cik-cik!
Kim var orda, çıxsın!
Biz gəlmışık.
Sərçə yuvadan çıxartdı başını:
-Kimdir qonaq?
Buyursun qapıda dayanmasın!
Qaranquş hövsələsiz qışkırdı:
-Ey, qulaq asın!
Biz qonaq deyilik.
Kimdir orda, yubanmasın!
Cik-cik!
Biz bu yuvanı bəyənmişik.
Sərçə əvvəl qulağına inanmadı.
-Bəlkə pis eşitdim, - dedi, -
Bəlkə mətləbi qanmadım.
Yenə səs gəldi:
-Cik-cik!
Sən çıx get!
Biz gəlmışık!
Onda sərçə atılıb qabağa,

Başladı quş dilində danışmağa!
-Görürəm sən böyüksən.
Kefin də tək ulduzun dibindədir.

Bəlkə də möhürlü mənzil kağızı
qanadının altında,
frakin döş cibindədir.
Ancaq xəbərin varmı?
Həmişə bahar olmur.
Budaqlar yaşıł,
çiçəklər qatar-qatar olmur.
Hava iliq olmur həmişə.
Gündüz göylər buludsuz,
gecələr süd aydınlıq olmur həmişə.
Mən də baharı sevirəm, ancaq
bahar dalınca qaçmamışam.
Burda qalmışam
Yayı da, payızı da.
Dimdiyimlə düzəlib
bu kiçik yuva da,
bu saman suvağı da.
Mən dözmüşəm bu yerin
istisinə, soyuğuna.
Dözmüşəm dənyoxuna, suyoxuna.
İndi hara,
kimin qapısına gedim?
Susdu sərçə...
Fikirli-fikirli

əlavə etdi:

-Mən sözümü dedim.
Bilmirəm, qaranquş utandımı, susdumu.
Yoxsa çəkilib bir tərəfə
sərçənin dən arda
yuvadan getməsini pusdumu.
Ancaq sərçənin sözləri
xoşuma gəldi mənim.
İnsan dili bilsəydi
bir nəğmə də öyrədərdim ona:
"Könlümün sevgili məhbubu mənim
Vətənimdir, vətənimdir, vətənim..."

Fevral - mart, 1962

Bağları qum basır

Xəbərin varmı, qardaş!
Bağları
qum basır!
Xəzri əsdikcə gəlir.
Gündüz günorta gəlir,
şər qarışanda gəlir;
dayanmır,
gecə gəlir.
Bir an içində olur,
təklifsiz qonaq kimi,
ev-eşiye, eyvana,
meynəliyə qonması.
Xəbərin varmı, qardaş,
Bağları
qum basır!
Tək-tək gəlsə nə var ki...
Kim ona baş qoşar ki...
Dalğa-dalğa gəlir qum!
Yayılır hər tərefə,
Payız çiskini kimi
Elə bil ki, buluddan
yağ'a-yağ'a gəlir qum!
-Xəbərin var? - deyirəm,-
Əlbəttə, var xəbərin.
Bəs hardadır, hardadır
əllərin,

sənin güclü əllərin?!
Qoyma, qoyma bağları
qum basa!
Kimdən umsun köməyi,
meynələr,
Səndən kömək ummasa?!

Bakı, dekabr, 1966

Qoca timsah

Udur xırda balıqları
qoca timsah,
yekə timsah.
Göz yaşları axır, axır.
Deyir: - Sülhü qoruyuram bu sularda.
Quyruğuna humanizm nişanını
özü taxır,
qoca timsah.
-Aman! - deyir.
Fəryad edir,
xırda balıq sürüləri:
"İstəmirik!
Artıq olsun mərhəmətin!
Rəyimizcə deyil sənin
bu niyyətin".
Qoca timsah eşitməyir,
eşidirsə, anlamayır,
anlayırsa, bəyənməyir
bu fəryadı.
Deyir: - Nə var,
nə haraydır,
yenə salıb bu xırdalar?
Bilmirlər ki,
təhlükəli zamanlardır.
Yollarında dikdir də var,
çuxur da var.

Mənim qarnım,
Azadlığın görülməmiş cənnətidir.
Cip-cip, cip-cip, xirdalarım!
Tez ol!
Bir-bir qarnıma gir.
Hamı baxır, hamı görür,
Qoca timsah, yekə timsah
udur xırda balıqları.
Udduqca da
gözlərindən bol yaş axır.
Humanistdir timsah, axı!

Ana qaz

Qazın yeddi balası vardı,
Qonaq gəldi,
ev yiyesi birini kəsdi,
Dedi: - Altısı qalır, bəsdir!

Gecə bala qaz,
boynunda qan-qırmızı lenta,
girdi ana qazın yuxusuna.

Dəli bir külək əsdi,
bir bala düşdü su quyusuna.
Beşi qaldı.

Səhər ikisini
qonşu satın aldı.
Qonşunun arvadı dedi:
-İti bıçaq götür, a kişi,
yazığı incitmə, çıçırtma.
Ocağı gur qaladı.
Günortaya hazır oldu çıçırtma.

Ev sahibi bala qazın
birini də kəsdi.
Dedi: - İkisi qalır, bəsdir.
İkidən birini tülkü apardı,
Qaldı biri.
Onu da it boğdu diri-diri...

Günlər keçdi.
Hava dəyişdi.
Qaz yenə yumurtladı.
Bir, iki, beş.

Ev sahibi gözlədi
Ana qaz kürt düşsün, deyə.
Qaz bir gün sindirdi yumurtaları,
İçdi ağıını da, sarısını da,
Yandırıldı-yaxdı
ev sahibini də, qarısını da.

Dedilər: - Mərdimazar, yaramaz!
Nankor qaz, nanəcib qaz!
Yaxşı ki, adam dili bilmirdi qaz,
Yoxsa ki, soruşardı:
Niyə nankor,
yaramaz?

Balaları yox olandan bəri,
gecələr tez-tez
qaz yuxudan ayılırdı,
baxırdı o yan-bu yana
Bəlkə balasından biri qalıb,
Bəlkə quyuya düşən diri qalıb.
Kim bilir, bəlkə
adam dili bilsəydi,
ömrü boyu
ağı deyərdi:
"Cüçələr, ay küçələr,
Küçələr, ay küçələr!.."

Balıqların nəğməsi

Kim eşidib balıqların səsini?
Heç kim!
Onda qulaq asın:
"Külək əmdi, tufan qopdu.
Biz qaçıraq sahillərdən uzağa,
Suyun dərin qatlarında qalırıq.
Külək əmdi.
Qara bulud üfüqlərə sürüşdü.
Günəş doğdu.
Şəfəq sulara düşdü.
Nur incilər səpələndi
yorğun gəzən ləpələrin döşünə.
Biz gedirik:
parıl-parıl parıldayan
İnciləri udmağa.
Sevincimiz dənizlərə sığmayır.
Göy sularda nur incilər..."
Nədən sular qıpqırmızı qan oldu?
Balıqçı, ah, balıqçı!
Döndü əyri bir qarmağa nur muncuq.
Nəğmə qaldı yarımcıq.
Nəğmə qaldı yarımcıq.

Buzovna, 1958

Məstən pişıyım

Mənim məstən pişıyım, yenə çıxıb dizimə,
O yaşıl gözlərini zilləmisən üzümə.
Nə var, baxışındakı o dilsiz sual nədir?
Hansı kədər, hansı dərd üreyini göynədir?
Yoxsa pişikliyindən, məstənim, narazisan?
Yoxsa elə bilirsən, dərdsiz yaşayır insan?
Yox, əzizim, aldanma, insan olmaq çətindir.
Yetmiş ayıb tapan var, bircə hərəkətində,
Yağlı-yavan, nə düşdü, yeyirsən iştahla sən.
Nə diabet eşidib, nə min yara bilirsən,
Sənin gündüzün gündüz, gecən adı gecədir.
Nə soruşan var, sənin qan təzyiqin neçədir?
Nə nihilist deyən var, nə də ki, kosmopolit.
Bir düşmənin var, o da, qonşudakı Buldoq it.
Nə toyda yad edirlər səni, nə də ki, yasda,
nə də qanın qaralır, uzun, tünlük iclasda.
"Konsolidasiya" sözü bilmirsən nə deməkdir.
Ya şirin bir vədədir, ya da yağlı kötükdir.
Nə anket doldurursan, uzunu yeddi qarış.
Nə tənqid olunursan, əsəri qurtarmamış.
Niyə baxıb üzümə miy-miy miyoldayırsan?
Yoxsa ki, süd gölündə, deyirsən, üzür insan?
Yox, əzizim, aldanma, insan olmaq çətindir.
Bəlkə də, ən münasib pişiklik qismətindir.
Ancaq məndən soruşsan, çətin olsa da, inan,
İnsan olmaq yaxşıdır, adı, xeyirli insan!

1956

Sərçə toyu

Səhərdən
cik-cik səs tökülür
eyvana.
Hoppana-hoppana
sərçələr gəzir.
Hər yan olub
toyxana.
Budaqlar toyxanadır,
ağac dibi toyxana.
Toyxana olub
kirəmidli damların üstü,
çarhovuzun başı.
qaçışırlar,
çimişirlər,
toylu-büsətli sərçələr
yaxşı-yaxşı.
Qanadları - boz yelpic,
gözləri mərcilər.
Haylı-haraylı sərçələr.
Nə aşıqları var,
nə züy tutanları.
Ancaq
tullanmaqdə, oynamaqda,
beş xal geri qoyarlar
balaca aranqutanları.
Oynayırlar, sərçə kimi.

Səkirlər, sərçə kimi.
Heç kəsə bənzətmirlər özlərini.
Yaşıyırlar, sərçə kimi.
Sərçəlikdir
içimləri,
yeylimlərinin hər çəkimi.
Sevinin, sərçələrim, sevinin!
Mübarək olsun toyunuz!
Kəsməyin nəgmənizi;
bataqlıqdan üstünzə
finxırsa da neçə donuz.

1969

Dalgalarda qalan ördək

Dedim: - Atma, uzaqdır,
külək də Xəzri deyil,
dalğalar sahilə çıxara onu.
Atdı.
Bir gurultu.
Xəfif bir tüstü.
Ördək çırpındı.
Dedim: - Silkinib
qalxar indi.
Qalxa bilmədi.
Çevrildi arxası üstə
Qaldı ağara-ağara.
Bir an elə gəldi ki, mənə
Sularda ağaran ördək deyil,
Ağ köynəkli uşaqdır,
yellənir göy beşikdə.
Bir əl düşdü çiynimə,
dəmir parçası kimi
Ayrıldım xəyaldan.
Səs zəy vurulmuş su kimi
duruldu.
Söz oldu,
cümə oldu
- Ey xəyalpərvər!
Yeni dəstə gəlir,
Patron ver!

Axşam qucaqlayıb
sahili,
dənizə qara örtük atıb.
Qayıdırəm ovdan.
Çantam güclə bağlanmışdır,
Patrondaşım boş,
Ürəyim dolu.
Düşündürür məni,
mənasız atılmış tüfəng.
Düşündürür məni,
dəstə ördəklər çimişən yerdə
Tənha, tək
qalan ördək.

Buzovna, yazbaşı, 1960

Dürək

Nə bəd gündü bu;
it mariq vermir,
quş yoxa çıxıb.
Vurduğumuz bir qaratoyuq,
o da düşdü kola.
"Ha gözünə dönüm", - dedim,
"Ha bərəkallah", - dedim,
İt tərpənmədi yerindən
Gün əyilib.
İnnabı don geyib .
Əliboş dönürəm geri.
Nə bəd gündü bu;
nə ovum qanlı oldu,
nə işim sahmanlı.
Yorğun dönürəm geri.
Bir qocaya rast gəldim;
çöməltmə oturmuşdu
doqqaz qabağında.
Demə, görmədim
xalis bir asari-ətiqə.
Dayandım, dərdim nəfəsimi.
Qoca zillədi qırpımsız gözünü
böyrümdən sallanmış çantama.
Ayaqlarımı baxdı,
tüfəngimə baxdı,
bir də

quyruğunu dik tutub,
qürurla dayanmış itə.
Gözləri qiyıldı qocanın,
dodağı qaçdı.
Dedi: - Ovun qanlı!
Dedim: - Ovum hanı,
qanlı da ola.
Dedi: - Belə iti olan ovçu
gərək bir sərçəyə də qane ola.
Ov hardan olsun,
ağbatı xeyir!
İtin yarı tuladır,
yarı köpək.
Nə iy götürəcək,
nə hənirtiyə hürəcəkdir.
Bir söz, oğul,
itin dürəkdir.
Kim xeyir görüb dürəkdən?
Dedi və güldü ürəkdən.
Davam etdim yoluma.
Böyrümde boş çantam,
sinəmdə dolu ürəyim,
Yanımda da məni rüsvay edən
dürüyim.

Avqust, 1960

Namərdlik

Onun dörd əl-ayağı var,
bunun dörd təkəri.
Onun qarnında
gövşəkdən horraya dönmiş
bir çəngə ot,
bunun qazanında
altmış litr
yüksek oktanlı benzin.
Dörd təkər üstündə
iki nəfər.
Axtarırlar küdrüdə,
dördayaqlının izini.
Biri sürücü,
biri tüfəngli.
Ovçu demirəm,
ovçu təkərə güvənməz.
Ovçusan, buyur,
piyada gəz!
Yat bərəsində:
gözlə, gözlərin yorulunca.
İzlə, ayaqların
yorğunluqla
qurğuşun kimi dolunca.
İstiyə döz!
Soyuğa döz!
Nə isə...

Mətləbdən uzaq düşdü söz.
Sürdülər iki diferli "Qaz"ı,
Sürdülər belədən-belə,
köndələninə, çəpinə.
Birdən bir təkə göründü -
arxasında bir sürü.
Təkə boylandı, boylandı.
Birdən qopdu yerindən
qumbara partlayışı,
narıncı alov saçan kimi.
Onun arxasında sürü keçdi,
göydə quyruqlu ulduz uçan kimi.
Şığıdı maşın -
nəhəng bir ley.
Təkərlər hərləndi,
50-60.
Ayaqlar açıldı, büküldü,
Toz qopdu.
Torpaq töküldü.
Təkərlər yedi yeri,
70-80.
Ayaqlar yerə dəydi, qalxdı.
Təkərlər coşdu.
Əqrəb sürüşdü, sürüşdü,
85-90.
İndi ayı ayaqlarını,
fəlakət kimi gələn
bu təkərlərdən, qoçaqsan!

Sürət əqrəbi haqladı yüzü.
Bir vəhşi ehtiras,
bir can harayı,
bir də hər saniyə daralan
küdrü düzü...
Təkələr... ayaqlar...
Təkərlər...ayaqlar...
Təkə... təkər...
Süründən ayrıldı biri.
Get-gedə azaldı sürəti.
Tüfəngli rahatladı yerini.
Tüfəngi aldı üzünə.
Sürücü maşını yöndəmə saldı.
Ceyran yavaşıdı.
Yavaşıdı maşın.
Birdən çəpəki kəsdilər
yolunu ceyranın...
Tətiyi çəkdi tüfəngli,
yixıldı ceyran.
Asqırıb dayandı maşın.
Ceyran qırıq qolunun üstünə
qoyub başını, uzanmışdı.
Böyrü qalxıb-enirdi,
körük kimi.
Tüfəngli
sol əliylə papağını
itələyib qaşlarının üstünə
yaxınlaşdı ovuna.

Ceyran tərpənmədi.
Məlul-məlul baxdı ona,
Ceyranın qara gözləri
İkiqat böyümüşdü.
Bu qara gözlərdən
İki damcı düşdü.
Ceyranın üzündən,
tüklərin üstündən
Sürüşdü,
düşdü quru torpağa.
Sanki, göz yaşıyla
az suvarılmışdı bu torpaq.
Bəlkə deyirsiniz,
ceyran ağlamaz.
Yox, ağlayar.
Daş da, ağaç da ağlayar.
Hər göz yaşına bir səbəb var.
Söhbət onda deyil.
Ceyran ağlasa da, ağlamasa da,
namərdlik, namərdlikdir.
Belə ovçuluğa nə var,
saatda yüz gedən maşınla
Nənəm də ceyran vurur.
Ağlasa da, ağlamasa da ceyran,
Əllərimi biləkdən kəsərəm,
yarama duz tökərəm,
belə ovçuluq eləsəm,
bircə kərə.

1960

Qəhrəman turac

Bu nədir?
Ayrıldım yoldaşlardan.
Ayaq saxladım.
Qızılquş dönür, dönür, şığıyır;
dimdiyi boş, caynağı boş qalxır,
Gərir qanadlarını yenə.
Süzür, süzür...
Birdən çaxır ildirim kimi,
da iz buraxır.
Hər yan qaratikan topası.
Yönəldim quş şığıyan səmtə.
Bir də nə gördüm
Bir turac.
Balalarını yiğib
qanadının altına,
qısilıb kol topasına.
Dedim: - Əlvida, bugünkü ov!
Dostlar, hələlik.
Siz gedin,
ovlayın, quşlayın!
Mən burda,
ana turacın yanında qalıram.
Özümü verdim kölgəyə,
oturdum bir palid kötüyü üstündə.
Gözlədim, görüm
axırı necə olacaq
bu duelin.
Günəşin şəfəqləri
üfüqdə çəkilhaçəkildi.

Qızılqus bir də şığırdı,
gözlədim, qalxmadı.
Yəqin ki, parçalayır turacı.
Qalxb yüyürdüm.
Nə gördüm:
Qızılqus qanlı bayraq kimi
sancılıb kol qələminə;
qanadları titrəyir,
üflənən şam şöləsi kimi.
Turac da kol topasında
hərəkətsiz qalıb.
Qanadları sərilib yerə.
Balalar yanında yoxdur,
Yəqin ki, dağılıblar kolluğa;
Qızılqus budağa sancılıb ölüb,
Turac da mübarizənin
gərginliyindən.
Balalar salamat qalıb.
Xəbərsiz olublar
qanlı faciədən.
Görəsən, bilirlərmi,
Hardadır su,
hardadır dən?
Bilirlərmi, harda sığınacaq
yer var.
Bəlkə də bir gün,
onlar da
balalarını,
qızılqusdan qorunmalı oldular.

Buzovna, avqust, 1960

Yuva və ana qus

Bir qoca qovaq budağı.
Yuvada sarı dimdikli,
kiçik dünya balası.
Ağzını açıb, yumur;
gah dolu, gah boş.
Yumşaq tüklü qanadları
hələ uçmağa hazır deyil.

Yemeyini anasının
dimdiyindən alır.
Dadını, duzunu bilmədən.
Ən böyük dünyası
çör-çöp yuvası,
Nə uçmaq fərəhi var,
nə nəğmə həvəsi.

Yumurtadan gəlmə yeknəsəq,
körpəcə səsi var -
"cik-cik".
Bir aydın günəşli səhər,
ley şığıdı yuvaya.
Ana qayıtdı tez-tez
qanad çala-çala.
Yuvanı boş gördü.
Atdı yerə dimdiyindəki
balaca qurdu.

Qurd süründü
otlar arasında
yavaş-yavaş.
Ana quş bir də baxdı
qovaq budağına.

Ona elə gəldi ki,
boş qara yuva deyil,
xəfif yeldən yellənən,
balasız quşun
qara daş kimi qəlbidir.
Quş qəlbinin göynəyi,
səsli fəryadı varmı?
İki damcı düşdü sarı yarpağa.
Quşlar da aqlayarmı?

27 fevral - 15 mart 1980

Qatıl

Bir şumal pöhrəni
bir vurğuda qələm elədi
və qürurla dedi:
- Ovxarını gördünmü baltanın!
Mən dedim:
- İtidir baltan...
Barı, ölü barmaqları kimi,
o quru budaqlardan utan!

1960

Köçəri quşlar

Düzülüb qatar-qatar,
göyə qanadlandılar -
durnalar.
Reaktiv təyyarə kimi sürünen düzümü.
Qabaqda dəstəbəyi.
Arxada durna nəfərlərinin
doxsanımı, yüzümü?
Sağda, solda
in qızıl zehli ətəyi.
Qalxdıqca qatar,
endi yavaş-yavaş.
Çaylar nazilib
dolaşıq göy sapa döndü.
Dağlar irili-xirdalı
qabar kimi göründü.
Göydən yarpaq-yarpaq töküldü
qaqqılıtı səsi.
Qatardan ayrıldı
durnalardan bir dənəsi.
Ləngidi, geri qaldı.
Qatar yolundan qalmadı.
Ancaq bir neçə an
qatarın bir durnalıq yeri
boş qaldı.
Elə bil, bir bağ göy muncuğun
bir buğumu boşaldı.

Yer qalxdı,
bulud ucaldı;
durna endikcə aşağı.
Külək sürtdü özünü onun döşünə.
Durna endi, endi,
düşdü sarı kövşənə.
Nə ovçu vurmuşdu onu,
nə qanadı qırılmışdı.
Durna uçmaqdən, köçməkdən
yorulmuşdu.
Başını qoydu
yorğun qanadının üstünə,
həsrətlə baxdı
quş qardaşlarının
gözdən itən qatarına.
Ona elə gəldi ki,
üstündə uzandığı
sarı kövşən deyil,
qaynar səhraların qumudur.
Ona elə gəldi ki,
göyə baş qaldırmış qələmələr,
yaşıl boyanmış fil xortumudur.
Ona elə gəldi ki, uçur,
günəşdir, kürəyini yandıran.
Bəlkə də, ilk dəfə
ovçuya həsrət çekdi.
Bəlkə də, düşündü,
belə sakit bitəcəksə,

uzun ömür nəyə gərəkdir?
Hani səhra?
Hani bulud?
Hani dəniz?
Durna yumdu gözlərini.
Öldü sakit, səssiz.
Üzü qurbanə uzaqlaşdı,
üfüqdən aşdı
qaqqıltılı qatar.
Qurbanə qaldı tək durna.
Qaldı biganə səfərin qəzasına,
yolların uğuruna.
Hava sakit, ətraf səssiz.
Elə bil, nəgməli qanadlılar
Heç yoxmuşlar.
Harda qalsa,
qurbanə qalmır mı?!
Hara uçsa,
qurbanə uçmurmu,
köçəri quşlar?!

1962

Qorxu

Deyirlər qoca fillər
Ölüm günlərinin yaxınlaşdığını
bilirlər.
Bir neçə gün qabaq
başlarını salıb aşağı
nə sənə, nə mənə,
xortumları yellənə-yellənə
Çəkilirlər meşənin tənhalığına.
Uzanıb sakit,
gözləyirlər ölümü.
Son vaxtlar
Qoca fil olmaq qorxusu
yaman sıxır könlümü.

1961

Göy at

Göy atın sorağını eşitməyən var ola?
Yel qopa, tufan gələ, çovğun düşə, qar ola,
Göy atın dırnağından qığılçımlar qopardı.
Göy at kimi aparsa, deyərdin, yel apardı.
Yol gedəndə bilməzdi, yoxuşdu, bu, enişdi,
Ömründə bir dəfə də göy at büdrəməmişdi.
Qıratın nişanları onda tamam cəm idi.
Sinə meydan, göz alma, sağrısı əynəm idi.
Quyruğu top qara saç, xırda qulaqları dik.
Alın geniş, bel nazik, ayaq səkil, baş kiçik.
Kişnəyəndə, deyərdin yer əsdi, göy kişnədi.
Ağız-ağıza verdi, yeddi ərdəy kişnədi.
Ömründə bircə gün o, ayaq büküb yatmadı.
Göy atı dərd qocaltdı, ömür-gün qocaltmadı.
Darvazadan girəndə sədrin göy "Pobedası"
Ürəklərdən çəkildi göy atın da sevdası,
nə tərini soyudan, nə tumar verən oldu.
Nə Göy atı yəhərli, yüyənli görən oldu.
Arpasını kəsdilər, göy ot bəs elər deyə.
Səllimi buraxdılara, kənddə səs elər deyə.
Tərliyi ayaq altı, tövləsi qarac oldu.
Elə gün oldu, Göy at susuz qaldı, ac oldu,
Arabaya qoşdular, mala da çəkdi Göy at.
Çölə peyin daşıdı, şumladı, əkdi göy at...
Hərdən suya, oduna Göy atla gedirdilər.
Bir gün oldu, kolxoza yük maşını verdilər.
Göy at lap düşdü gözdən, arıqladı, üzüldü.

Yal-quyruq seyrəklədi, alma gözlər büzüldü.
Bir gün baytar gözücü baxdı göy ata sarı.
Dedi: - Ət hazırlığı tez başlayaydı, bari.
Göy atın nə dəftəri, nə də qələmi vardı.

Olsa da, əli yoxdu, Göy at necə yazardı?
Amma yaza bilsəydi, nələr yazmazdı Göy at.
Hamısı da fəlsəfə, ömür, ölüm və həyat.
"Pobeda" doxsan gedir, qaz verəndə yüz gedir.
İstəsən, gecə gedir, istəsən, gündüz gedir.
Göy at canlı Göy atdı, necə etsin, neyləsin?
Öz ələcsiz dərdini hara, kime söyləsin?
Bir dolumda üç tonu qaldırır yük maşını,
gurultusu titrədir yolların dağ-daşını.
Göy atın nazik beli, zərif ayaqları var.
Necə girsin bu bəhsə maşınlarla göy atlar?
Göy at nə vurhavurdı, nə də döyüsdə öldü,
nə yargandan sıçradı, qayadan uçdu, öldü.
Göy atın son günləri qəmli keçdi həyatda.
Göy atı öldürdülər myasokombinatda.

Ağzınızı büzməyin, deməyin ki, bu nədir?
Deməyin, şairə bax, maşın əleyhinədir -
Maşın ustuflu kəsdi Göy atının başını,
Şair necə bəyənməz belə kamil maşını.
Həyatın qanunudur, getməlilər, gedəcək.
İndi maşın dövrüdür, Göy at anlasın gərək!
Nə eybi var, Göy atdan bir nəm-nışan qalmasa,
Zato, hər yanda boldur at ətindən kolbasa!

1957

Pəncərəmə
düşən işiq

Aldamış

Bir ömürlük hicran var günəşlə aramızda.
O, məni görür, mən onu.
Nə yazıq ki, dəyişmir yolunu,
dərd anlamazlar kimi.
Aramızda hicran var bir ömürlük.
Bənövşə göylərdə buludlar böyük-böyük.
Sarı günəş oxşadıqca qaşları
kölgələr uzanır ayaqlarına.
Kölgələr - mehriban köpək;
dırmanırlar qucağıma titrəyərək.
Günəş uzaqlaşır,
kölgələr boy atır.
Göydə son aydınlıq sönür.
Kölgələr qucaqlaşır,
dərin bir axşam olur.
Hər tərəfdən bürüyür məni axşam.
Hər yer qara.
Qara bir toz səpilmiş boşluqlara.
Axşamlı üz-üzə dururam.
Gözlərinə baxaraq ondan soruram:
-Axşam neçin gecikdin, neçin?
Aradığın uzaqlaşdı - qanlı qanad
göyərçin.
Axşam, yazıq axşam, yazıq axşam!
Məndən də təkmisən ki,
bir kölgən belə yoxdur?

O dinmeyir, o susur.
Axşam susur, ay doğana kimi.
Ay sulardan boylanır,
qırıq qanad sona kimi.

Ay çıxarır kölgələri
qaranlığın bağlarından.
Baxıram sarı yarpağa.
Düşünürəm uzun-uzun.
Demək, aya umudu varmış
bu qara yolsuzun.
Əllərim boşluğa uzanır.
Bağrım od tutub yanır.
Bağıriram, səsim gəldikcə:
-Axşam! Axşam! Axşam!
Mən də bu yalnızlığı boğmaq eşqilə
sərxoşam.
Ağlayır axşam mənə,
ay mənə gülür...
Aylıram...
Pəncərəmdən
lalə günəş tökülür.

Moskva, 2 oktyabr, 1936

Pəncərəmə düşən işıq

Qaranlıqdır otağım.
Sevirəm hərdən
qaranlıq otaqda tənha qalıb
düşünməyi.
Birdən pəncərəmdə yandı-söndü
bir işıq.
Bəlkə
bir avtomobil fanarının
ışığıydı bu.
Avtomobildə adamlar vardı,
bəlkə.
Xoşbəxt adamlar,
kədərli adamlar,
ümidi, həsrətli adamlar.
Bəlkə onlar toyə gedirdilər,
bəlkə işə, gecə növbəsinə.
Bəlkə bu maşın
bir qarış yeri əzilmədən,
əyləci salamat,
sükani salamat,
başa vuracaq iki yüz min
kilometri.
Bəlkə tini burulanda indi,
toqquşacaq başqa bir maşınla
bu maşın.
Gedər-gəlməz bir yol var, deyirlər,

arasında gözlə-qasıń.
Bəlkə bu
təcili yardım maşınıdır;
bir ömrü, beş ömrü
xilas etməyə gedir.
Şəfəq bir an parladı;
sarı sabun parçası kimi
sürüşdü, düşdü pəncərəmdən.
Qaranlıq uddu onu,
zil qara bir pişik
sarı bir pərvanəni udan kimi.
Otaq qaranlıq,
Sükuta bürünmüşəm,
soyuqda qara yapıcıya bürünən
yolçu kimi.
Ancaq pəncərəni görürəm,
ovcumun içi kimi.
Düşünürəm:
bir işiq yandı-söndü pəncərəmdə.
Bəlkə şimşek çaxdı uzaqda.
O qədər uzaqda ki,
səsi belə gəlmədi.
Bəlkə ildirim düşdü.
Bəlkə bu ildirim
yüz illik bir çinarı yarı böldü.
Bəlkə bu çinarda,
hələ palçığı qurumamış yuvada
bir ana qaranquş öldü.

Bəlkə, işıqlandırdı bu şimşək
yolunu itirmiş bir yolçunun
kompasını.
Bəlkə bir leysanla suladı
susuzluqdan yarpaqları sallanmış
morusq topasını.
Otağım zülmətə girdi;
enişə gedən qatar
işiqsız zülmətə girən kimi.
Mən yumdum gözlərimi,
qaranlıq görən kimi
Azmı keçdi, çoxmu,
bilmirəm
Qamçıladı yenə işiq
göz qapaqlarımı.
Pəncərəmdə axdı, keçdi
sarı bir duman.
Bəlkə, bir meteoritdi bu,
qızıl nöqtə ilə yazıldı
ömrünün sonu.
Bəlkə, küçədə qarovulçu qoca
yandırdı papirosunu.
Bəlkə qocanın bu son papirosu,
son kibriti idi.
Çekdi kibriti, yandırdı
yan cibində əzik-üzük olmuş
son papirosu.
Bəlkə bu papiros,

başı yeni açılmış qutunun
ilk papirosu idi.
Oğlunun qocaya ilk hədiyyəsi.
Qoca papirosu yandırıb
son qullabı vurana qədər
neçə insan doğuldular dünyada,
neçəsi öldü.
Doğulanlar
hamısı yaxşı adam olacaqmı?
Ölənlər
hamısı ölməli adamlardımı?
Yəqin ki, yox.
Doğulanların
əziyyəti, sevinci
Ölənlərin
kədəri, həsrəti,
dünyaya nə artırdı?
Dünyadan nə apardı?
Otağım qaranlıqdır.
Sükut yatır.
Pəncərəm batıb qaranlığa
hələ nigarançılıq dadır.
Şəfəq pusqudadır.
Düşünürəm,
Pəncərəmdə yeni bir işıq
yanıb-sönsə,
şüşələr qızıl rəngə bürünsə,
Bu işıq

yolu bayrama, yardımına, ya qəzaya gedən
bir maşın olsun.

Bu işıq
bir qocanın ilk, ya son papirosu
olsun.

Bir şimşək olsun,
yaxın, ya uzaq
Nəfəsindən qaralsada,
bir çinar, bir qovaq belə.

Ancaq
atom işığından
alışmasın dünya.

Alışmasın,
içi insan nəfəсли
otağım kimi,
ən kiçik bir otaq belə.

Buzovna, avqust, 1960

Əks etmiş işıq

İşıq düşüb otağıma,
Elə bil ki, masamın kənarından
ağ kətan məhrəba sallanıb;
yarısı masada, yarısı yerdə
Nə bir kölgə var düşə üstünə,
nə bir külək var onu səyridə.
Sevinclə qalxıb yerimdən
əlimə alıram
ağ şüleyin bir parçasını.
Bir sazaq giziltisi duyuram
beynimdə.
Elə bil, bir ölü əlidir,
ovcumə aldığım.
Nə hərarəti var,
nə şəfəqlərin gümüşü.
Balıq kimi
ovcumdan sürüşüb düşür
Kim bilir, neçə müddət belə
donub qalmışıq,
mən və
pəncərəmdən əks etmiş işıq!

Fevral, 1962

Dünyalar

İki büyük dünya var,
içi günəşlərlə, planetlərlə dolu.
Bir dünya var, kainatın bir hissəsi,
irili-xirdalı məmləkətlərlə dolu.
Bir dünya var,
mənim dünyam, sənin dünyan.
Ümidli, sevincli, kədərli,
arzularla dolu,
sınaqlardan keçir yolu.
Bir dünya da var könlümüzdə,
Məhəbbət, şəfqət dolu.
Bəzən acılarla, acıqlarla bulanır,
nigaran ümidişlə yanır.
Böyük dünyani dəyişməkdən
hələ acizdir insan.
Saysız ulduzlar,
nəhayətsiz fəza,
insan iradəsinə tabe deyil.
Bu gün aya getdik,
sabah Veneraya getsək belə.
İkinci dünyani
dəyişməyə qadirdir insan,
yaxa qurtara-qurtara
acılardan, acıqlardan.

1962

Xoş qayıtdın

Y.Qaqrinə

İlk dəfə göylərin qapısını açıb
xoş qayıtdın ana torpağa!
Günəş arxanda qaldı
heyrətlə baxa-baxa.
Heyrətlə baxmasın, neyləsin, günəş,
milyard işıq ili boyunca
görmüşdü məgər,
insan hökmünə baş əyə göylər?
Köhnə tanış, qoca Günəş!
Şəfəq əllərini döşünə qoy,
salamla bizi!
Kainata yol açmış
sovətlər ölkəmizi.
Qəlbim fərəhələ, sinəm qürurla doludur.
Kosmosun ilk insan yolcusu
Torpağın, Yerin oğludur!
Kommunizmə açılan bir səhərin oğludur!
Əziz vətəndaşım, əsrdaşım,
xoş qayıtdın doğma elə.
Sixıram mərd əlini
İnsan adına layiq
Bütün insanların məhəbbətiylə.

12 aprel, 1962

Məhrəm oğru

Bir it qonşu həyətə
tutub ağızını,
ucadan hürdü.
O biri it darvazaya yüyürdü.
Bir ağız yenə hürdü iki it.
Sonra biri kəsdi səsini.
Qadın qaranlığa dedi:
"Darvazanı bərkit!"
Susdu hər iki it.
Tamam kəsildi səs.
- Yandırımmı çıraqı?
- Yox, istəməz.
Qaranlıqda tapdı dodaq-dodağı.
Üçüncü xoruz bani
qadın açdı,
yenə bağladı darvazanı.
İt hürmədi.
Yerindən qalxmadı.
Darvazaya yüyürmədi.
Bilməsə də neçin gəlir
o, buraya,
anladı ki,
hürmək lazıim deyil
evə məhrəm oğruya.

1958

Divar daşı

Ev böyük.
Divarlar hündür.
Gah günəş oxşayır,
gah şaxta döyür səni,
divar daşı!
Bu, sənin qismətin,
bu, sənin ömründür.
Ev böyük.
Geniş pəncərəli, qapılı.
Düşünürəm, sən,
bu böyük binanın bir hissəsinən.
Sən o binanı
bir qarış ucaltmışan.
Sən onun min-min ton ağırlığından
bir hissəsinə dayaqsan.
Sən onu küləkdən, yağışdan
qızmar yaydan, şaxtalı qışdan,
boyuna görə,
gütünə görə, qoruyacaqsan.
Divar daşı!
Sən tek olanda, bir parça daşsan.
Böyük saray olursan
milyonlaşsan.
Etinasız baxmasın sənə
divarlarında sükuta dalıb,
qarış-qarış yüksəldiyin
binada yaşayanlar...
Səndə bu binanın taleyindən
bir parça var.

1959

Do-re-mi

Do-re-mi-fa-sol-lya-si-do...
Yarımlar, dörddəbirlər.
Macor, minor.
Bəm, ya zil.
Bunlardır
ən şad,
ən ümidsiz nəğmələrin anası.
Bunlardan doğub
Baxın ölməz fuqası,
Bethovenin müdrik simfoniyası,
Çaykovskinin sehrlı operası,
Üzeyirin qaynar Koroğlusu,
unudulmaz "Sənsiz"i,
muğamatın şirin xalları,
əzəmətli melodisi.
Bunlardan yaranıb,
həməsr dostlarımın
əsərləri,
neçə nəğməsi.
Bunlardan yara alıb,
adını çəkməyə arırm gələn,
bəzi bəstəkar vəsiqəli
qoçaqların
dəmir qutuya tökülmüş
saxsı qırıqları kimi səslənən
mis-qu-səsi.

Və bəzi ətalət qidası havaların
yataq lirikası.
Mən nota bələd deyiləm.
Əllini keçsə də yaşım,
nə polifoniya, nə harmoniyadan
çıxır başım.
Ancaq bilirom, onsuz da,
xalların uyarı,
səslərin çaları,
pərdələrin düzümü sonsuzdur.
Tellərin ağı, sarısı,
dillərin bütünü, yarısı,
hər avazın yolu, ahəngi,
hər bəstənin rəngi var.
Simlərin titrəyişi
dalğa-dalğa axıb gedir;
yeyini var, ləngi var.
Do-re-mi-ni öyrənmək
mümkündür, çətin olsa da.
Musiqidə də vacibdir savad.
Ancaq...
Səslərin şeirini
duya biləsən gərək.
Hər xalda çırpınsın canlı ürək.

Bakı, yanvar, 1964

Kibernetika

Deyirlər, hər gün artır
mögüzələri elmin.
Ağıllı maşınlar yaranır;
düyməsini basırsan
belə maşın müəllimin.
Əmr edirsən: - Düşün!
Düşünür maşın.
Pis də olmur şeirləri,
tərcüməsi maşın yoldaşın.
İşləyir, düşünür,
soyuğa, istiyə baxmir.
Deyirəm, görəsən,
bu ağıllı, gözəl maşınlar içində
bədxah maşınlar da olacaqmı?
Olacaqsa əgər
bu zəhmət, bu ümid nəyə dəyər?!

Fevral, 1962

Nə bilim?

- "A" kvadrat üstə gəl, "b" kvadrat, çıx yeddi,
neçə saat sərf edib on bir fəhlə bu işə?
- Mən nə bilim, a qızım!
De görüm bir, "a" nədir?
Zavodun maşınları təzədir, ya köhnədir?
Yerkom necə işləyir?
Qırmızı guşə varmı?
Natiqlərin çıxışı,
hərəsi üç saata
qurtarır, ya qurtarmır?
"A" üstə gəl, "b", yaxşı:
Bəs o ikilər nədir?
"B" üstünə gəlməyi istəyir,
ya istəmir?
Birdən xətrinə dəyidi "b"nin ki,
"a" qabaqdır.
Yerləri dəyişəcək,
ya belə qalacaqdır?
Sözün qisası, qızım...
bilmirəm, keç suçumdan.
Beş məktəb dəyişmişəm
bu "a", "b"nin ucundan
Bilsəm də sevinc nədir,
ümid, iltifat nədir,
Anlaya bilmirəm ki, "a", "b" kvadrat nədir.
Ancaq ki, bu yaşimdə,

ömrümə haram qatıb
öyrənərdim cəbri də,
bəlkə həndəsəni də,
bəlkə razı salardım cavabımla
səni də.

Bilərdim "a" kvadrat, "b" kvadrat nə şeydir.
Əgər onlar ömrümü arzumca dəyişsəydi.

1962

Vay o gündən

Köhnə bir dərs kitabı tapdım;
köhnə qovluqdan.
Əlifbası köhnə,
cildi köhnə,
səhifələri sapsarı.
Varaqladım kədərli-kədərli.
Elə bil, əbədi ayrıldığım bir dostun
məktublarını oxuyurdum.
Fokusu düzəlməmiş kino kadrlar kimi,
gözlərimdən keçdi
gənclik günləri.
Keçdi kadraşırı, nizamsız.
Bir səhifədə ilişdi diqqətim
bir neçə sətrə.
Başlığında "fəlakət" sözü.
Oxudum şeiri:
"Vay o gündən,
Kar deyə: - Şıqqılıt gəlir,
Kor deyə: - Bir qaraltı var.
Çolaq deyə: durun qaçaq!
Lal bir nəğmə oxuya".
Şeirin sonunda tarix də,
müəllifin imzası da yox idi.
Düşündüm, nə fərq var.
Fərz edək, belə imiş
tarix, imza!
Min doqquz yüz filan il...
Rəsul Rza.

1963

Döziüm

Dözüm

Bir fincan su içdim,
bir fincan da doldurub
qoydum yanına.
Su olmasa,
nə faydası,
sən ha de:
-Səbr elə! Yanma!

Avqust, 1961

Uydurma

Tanışım dedi:
-İnsan xatirəsində
ən acı iz qoyub gedir
təşkil edilmiş sevinc,
təşkil edilmiş kədər.
Yüz yaşında da
cavan qalar insan,
mandatla
qəlbinə girməsələr.

1969

Deyirsən

Yaşıl-yaşıl yarpaqlar
saralacaq - deyirsən.
-İşıq dolu gündüzlər
qaralacaq deyirsən.
-Üfüqlərin çənbəri
daralacaq, - deyirsən.
Olsun!
Olsun, neyləyək.
Olarlar olsun gərək.
Qəfil ölüm olmasın.
Qara zülüm olmasın.
Darısqallığa düşən
fikir, könül olmasın.

1976

İkibuyuzlu İskəndər, sırlı tütək, dolu ürək
haqqında

Deyirlər çox qədimdə, bir gün
sirrini quyuya deyib dəllək,
sirrini deyib ki, partlamasın
sinəsində ürək.
Bir qarğı göyərib, qalxıb quyudan.
Bu qarğını kəsib
tütək qayırıb çoban.
Hamı bilir, damışmaz qarğı;
quru ola, yaş ola.
Ancaq bu qarğı danışıb.
Səslənib tütək.
Deyib: "Buyuzu var, İskəndərin".
Beləliklə, böyük sərkərdənin
sirri faş olub.
Nə buyuzlu adam görmüşəm,
nə danışan tütək.
Bəs neyləyək,
dolu olanda ürək?!
Bilmirəm, İskəndərin
buyuzu vardı, yoxdu.
Ancaq yer üzündə
cavabı müşkül suallar
indi də var, onda da çoxdu.
Yaxşı olmazmı, onları deyək biz,
İskəndərsiz.
Çobansız.
Quyusuz.
Tütəksiz.

1962

Achıq

Bəzən gözlərim ac olur;
Sünbüllü torpaq,
sırğa çiçəkli budaq,
kölgəli bulaq,
dumanlı dağ
görmək istəyirəm!
Bəzən qulaqlarım ac olur;
Dalğa uğultusu,
göy gurultusu,
quş nəğməsi,
insan səsi
eşitmək istəyirəm.
Ancaq bilirəm,
bir acliq da var!
Bütün bunları unutdurar!
Düşündükcə utandırır məni açığı;
gözlərimin, qulaqlarımın acliği.

1959

Sığorta

Açmışan sığorta dəftərini,
düzmüsən sualları yan-yana.
Deyirsən: - Gələcəyi təmin edir.
Həm etibarlı, həm xeyirlidir,
yazılsana!
Yazılım, sözüm yox,
ancaq,
əvvəlcə, bir neçə suala cavab ver.
De, görüm: - Böhtandan, qaradan,
yalandan, riyadan,
nahaq sözün acısından,
adamin nacinsindən
sığorta edə bilərsənmى?
Yox, əgər
bu və bunun kimi
ömrümüzü gödəldən
şeylərdən sığorta mümkün deyilsə,
onda, nahaq zəhmət çəkmə.
Dəftərini bük.
Qələmi yaxana sanc!
Məndən sənə nə qazanc!
Mən ölümdən sığorta istəmirəm.
Yox, bu deyil məqsədim.
Şair yaxşı deyib:
"Ölüm də həyat qədər qədimdir, qədim".

1958

Dördümüzün söhbəti

Sığınmışq qəlbimə:
Ümid,
Şübhə,
Kədər
və mən.
Xeyli keçib gecədən.
Yağış yağır,
külək əsir,
Ümid deyir:
-Yağış kəsəcək,
külək kəsəcək.
Qaranlıq əriyib
sabah olacaq.
Günəş doğacaq,
qızıl telləri saçaq-saçaq.

Şübhə deyir:
-Haçaq?
Haçaq
Yağış qara çəvrilə bilər,
külək tufana dönə bilər.
gecə uzana bilər?

Kədər deyir:
-Yağış qurusa da,
səhər olsa da,

külək kəssə də,
nə təsəlli var,
nə son var
içimdəki yetim səsə.

Ümid deyir...
Şübhə yeyir...
Şübhə deyir...
Kədər yeyir...

Mən dinləyirəm:
Ümidi,
Şübhəni,
Kədəri.
Gözləyirəm səhəri.
Doğsun Günəş
qızıl telləri saçaq-saçaq.
Soruşmuram: "haçaq?"
Danış, ümid!
Danış!
Köhnə tanış!

Moskva, iyul, 1960

Insan

İnsan

Səslər kəsildi.
Fikirlər dolaşdı.
Qurğuşun asıldı kirpiklərdən.
- Açıq qapını!
- Buyur!
- Mən Ölüməm, gəlmışəm!
Xoş gəldin desəm,
bir az gülməli çıxar.
Gəlmisən, apar!
Adı, atasının adı,
yaşı, ünvanı budur...
-Gedək, dur!
Sükut çökdü araya,
uzun, dərin bir sükut,
bir saniyə tamam...
Qalxdı ayağa
dedi: - Gedək.
Demədi: "Yanılmışan,
Mən deyiləm
sən axtardığın adam".

Saatim - qəlbim

Saatımla ürəyimin
ahəngi birdir;
bir dəqiqədə 60.
Saatımı mən qururam,
vaxt üstündə.
Ürəyimi həyat qurur,
qəm üstündə.
Qayğı,
ümid,
nigarənlıq,
baxt üstündə.
Saatım dayananda,
qulağını bururam,
yenə çıq-çıq işləyir
ürəyimin sükutunu gizləyərək.
Tez, ya gec,
Bilirəm ki, gələcək,
saatımla ürəyimin ayrılığı.
Nə qədər ki vurur ürək
Saatımı öz vaxtında quram, gərək.

27 avqust 1976, 17 may 1977

Saatimi bərk qursam,
sına bilər.
Nə qəm, onu təmir etmək olar,
bəd başında yenisini alaram.
Üreyimi sindirmayın,
Təmiri mümkün deyil.
Yenisini almaq olmaz.
Tələsməyin, tələsməyin,
Bir gün özü sınacaq,
Dayanacaqdır, vallah...
Bəlkə bu gün...
bu axşam...
Bəlkə sabah.

17 may 1977

Qəribə arzular

Axır günlər
məni düşündürür yaman,
Danəndə Bəhlul,
bir də
"Min bir gecə"nin
dolaşlıq yollarındakı qara qul.
Bir də Kefli İskəndər.
Bəli, Kefli İskəndər.
Bir də Afrikanın qumlarında
göz-göz yara kimi açılmış faciələr.
Bir də azadlıq, koloniya,
qüvvət, ədalət kimi sözlər.
Bir də Madriddə korridada
al qanına boyanmış
matadorlar, öküzlər.
Hər şeydən artıq
düşündürür məni,
Danəndə Bəhlul.
Yox, Kefli İskəndər,
bir də kölgə kimi
məndən ayrılmayan bu kədər.
İşıqsız yaşasam,
kölgədən qurtararam.
İşıqda kölgəm var,
mən də varam.
Ah, Bəhlul Danəndə!

Bəhlul Danəndə!
Nə təb qaldı,
nə tavan məndə.
Götür, İskəndərə zəng elə,
Bəhlul Danəndə!
İçkini siz gətirin,
yeməyə bir şey tapılar məndə.

Bağdad, 1959

Kefli İskəndər

Kimi dərdindən içir,
kimi kefindən.
Kimi təzə paltardan qorxur,
kimi kəfəndən.
İskəndəri soruşdunuz məndən?
İskəndər içərdi,
Ləqəbi də "Kefli İskəndər"di
Gecə-gündüz düşündürürdü onu,
diri ölülərin dərdi.
Yoxsa o da bir poçt məmuru olar,
nə dərdlənər, nə içərdi.
Ömrü ölülər içində
sakit, səssiz keçərdi.
Qinamayın İskəndəri!
Yaman olur anlamaq dərdi.

1960

*İskəndər, Çatski,
Çayld Harold*

Təhlil vərəqlərində
Faizlər normaya yaxın.
Kefim duru.
Maqnitofondan axıb gəlir
ölməz fuqası Baxın.
Zəng çaldım İskəndərə.
Dedim: - Gəl!
Bu axşam bir fincan qəhvə içək.
Bənd olma,
yağış oldu, qar oldu.
Özün gəl,
həm də çağır, gəlsin,
Çatskini, Haroldu.
Əvvəlcə, İskəndər gəldi;
yanında Nazlı,
Çatski bir az sonra.
Lap axırda Çayld Harold.
Üzürü bu oldu:
-Yol uzaq!
Əsrin o tayı,
Dənizin o tayı.
Otağım, sanki,
dəyirmi masalı klub oldu.
Çatski danışdı;

ağıldan başına
nə bəlalar gəlib.
Harold maraqlı macəralarını
açdı, tökdü.
İskəndər dinmədi.

Baxdı Nazlıya.
Çıxardı qoltuq cibindən
"Göygöl" markalı
konyak şüşəsini.
Nazlı tutdu əlini onun,
Dedi: - Bəsdir, içmə, dadaş!
Vallah, deyəcəyəm atama!
Və aldı İskəndərin əlindən
konyak şüşəsini.
İskəndər dedi:
- Mənim Nazlı bacım,
isteyirsən, sindir, at!
Amma,
şüşələri sindırmaqla
sağalmaz insan dərdi.

Bu gecə qonağım üçlərdi.
Ağlın bəlasını çəkmiş,
əsrin cəfasını çəkmiş,
ölülər aləminin yasını çəkmiş
üçlər...
Açıdim pərdəsini pəncərəmin

İşıq nəhri kimi
dalğalanıb axırdı küçələr.
Səssiz, sakit çıxıb getdi,
Harold, Çatski, İskəndər.
Otaqda mən qaldım,
Nazlı qaldı,
bir də kiçik qızım.
Nazlı sabah
tarixdən imtahan verəcək.
Ona yaxşı bir hədiyyə alam, gərək.

İblislə söhbət

Gecənin bir aləmi.
Yarıqaranlıq otaq.
Açdım gözlərimi.
Gördüm kimsə dayanıb
pəncərə qabağında.
Kölgəsindən tanıdım onu;
İblisdi.
Gözlərimi sildim;
"bəlkə yuxudur" dedim.
Boğuq qəhqəhə səsi gəldi.
İnandım, özüdür;
bu da onun kölgəsi;
bu da onun tükürpərdən səsi.
"Gərək gəlməyəydin! - dedim.
Gəlmisən, gəlmisən!
Mətləbini de!"
Kölgə qızardı, qızardı.
Elə bil, indicə
ətrafi yandıracaqdı.
Otağım da, sanki, daraldı,
bir qəbirə döndü.
Kölgə təklifsiz oturdu;
yatağımı yaxın.
Dedi: - Nə görmüsən yaşamaqda?
Dedim: - İnsan yaşamaq üçün doğulur.
Güldü İblis.

Qəhqəhesi titrətdi
Pəncərənin şüşəsini.
Dedi: - Allah kəssin
insanların bu standart
danişmaq peşəsini!
Dedim: - Allah niyə?
Sən ki ona düşmənsən!
Dedi: bu Hötenin uydurması,
Cavidin böhtəni,
Lermontovun yalanıdır.
İblis, ancaq
yalançı mələklərin düşmənidir.
Mətləbə qayıdaq, - dedi.
Dedim: - Səninlə mənim nə alverim!
Nahaq əsəbiləşirsən, - dedi -
nahaq.
Mən İblis,
sən insan.
Gəl, anlaşaq!
- Necə?
- Bax, bu gecə
tanıdigın adamlardan
bir neçəsini sənə tanıdım.
Biri bax, bu, - dedi.
Baxdım, tanıdım.
Necədir səninlə arası? - dedi.
-Çox yaxşı.
"Dost" deyir,

"qardaş" deyir mənə.
Onda qulaq as! - dedi -
sənsiz dediklərinə!
Dinlədim.
İlk cümləsindən
heyrətə gəldim.
Boğazıma qurğuşun kimi
tixandı nəfəs.
-Kəs! Dedim, kəs!
Bu, sənin hiyləndir!
Güldü İblis.
- Yox! - dedi -
bu, mən biləndir.
İndi bildin sən də.
Taniyarsan adamını bundan sonra
duz-çörək kəsəndə.
Bu da tanışdır sənə?
Eləmi?
Baxdım, dinlədim.
Elə bil, başıma çevirdilər aləmi.
Qulağımı tixadım.
Yumdum gözümü...
Ayıldım.
Qan-tər içində gördüm özümü.
Gecəlik çırağın zəif işığında
divara düşmüştü
kürsü üstündəki pencəyimin kölgəsi
Nəfəsimi dərdim.

Dedim nə yaxşı ki,
yuxuda otağım olmuşdu
İblisin fənalıqlar ölkəsi.
Yox deyil dünyada
namərd dost,
kəmfürsət adam.
İblis olsa da, olmasa da
ayıqlıqda, yuxuda,
onlara yadam.
Qəlbimdə, əllərimdə
dost sözünün, dost əlinin
hərarəti var.
Yalan deyir İblis.
Məhəbbətə, etibara
dəyər insanlar.

1961

Dəlidən doğru xəbər

Dəliyə bax, dəliyə!
Baharlanıb çöl, bayır
Dəliyə bax, dəliyə!
Xalq gülür, o ağlayır.
Dəli sıniq budağı
bağlayır dəsmalıyla,
Deyir: - Pöhrə balamı
incitməyin, insanlar!
Dəliyə gülür onlar.
Dəli yazılıq neyləsin,
ağlamağa haqqı var.

1962

Vərsiz məzəmmət

Onun əynində qalın palto,
başında tüklü papaq,
ayağında keçədən çəkmə,
əlində yun əlcək var.
Məndə,
sadalaran bunları,
cümənin axırı "yox"la qurtarar.
Hava şaxtalı.
Qar tökür iynə-iynə.
O, heyrottə baxır
əllərimin göyərdiyinə.
Və deyir:
-Şaxta yaxşı şeydir,
adama ləzzət verir.
Nahaq yerə sən
qışı sevmirsən!

1958

Ağım, ya bağlayım

Pəncərəni açsam
bol-bol hava gələr.
Bəlkə bir az üzüyərəm.
Pəncərəm örtüləndə
bir otaq havam qalar,
başım ağrıyar,
töyüyərəm.
Neyləyim?
Deyirsən: "Hərdən aç,
Hərdən ört pəncərəni".
Onu mən də bilirom;
avam sanma məni.
Sən suala cavab ver, kişisən!
Töyüsəm yaxşıdır,
üşüsəm?

Yanvar, 1962

Qoy çəkim

"Papiros çəkmə!"
"Çəkmə!" -
Dedi neçə həkim.
Nazimə dedi.
Səmədə dedi.
Müşfiqə dedi...
daha neçəsinə...
"Ürəyə zərərdir.
Qan damarlarına zərərdir.
Bir söz:
tütün tüstüsü,
tütün tozu,
tütün özü
insana zəhərdir.
Çəkmə!" - dedi neçə həkim
mənə də.
"Elə-belə,
vaxtaşırı,
məzə üçün,
tüstüsünü sinənə çəkməsən də,
çəkmə!" - dedi neçə həkim.
Çəkməyim!
Bəs neyləyim, qardaş?
Neyləyim, əzizim?
Gözlərimi yumub,
qulaqlarımı tixayımmı,

bu insanxanada?
Hardadır dünyada,
o tənhalıq?
Aparım xirdalanmış ömrümün
mis pul -
günlərini, ayını.
Görməsin, eşitməsin qəlbim
insan dərdini,
günlərin harayını.
Olsa da belə bir tənhalıq,
gedərəmmi,
öz əlimlə boğmayıb
pasportsuz kədərimi!

1968

*Fəsadüfi rəqəmlər və
insan səsi*

Rəqəmlər düzülüb yan-yana.
İkiylə başlayanı var,
üçlə başlayanı var;
hələ beşi, yeddini demirəm.
Barmağımı qoydum
iki rəqəmli dəliyə.
Çəkdim hərləci.
Bir səs
Allo, - dedi.
Dedim: - allo,
mən sizi təbrik edirəm.
Dedi: - Sağ olun, ancaq...
Dedim: - Münasibətini bilmək istəyirsiniz,
elədirmi?
Baxın, nə yaxşı gün çıxıb,
hava necə iliqdir.
Göydəki topa-topa bulud
ağappaq, tərtəmiz,
süd köpüyü kimi;
elə bil, sülh bayraqıdır.
Bu münasibətlər kifayət deyilmi?
O başda bir gümüş çəğlayanı
axdı dəstəyə.
Bu başda dəstəkdən

doldu qulağıma:

- Sağ olun,
öpürəm sizi, bir qardaş kimi.
- Sağ ol.
Asdım dəstəyi...

Heç olmazsa bir günün səadəti üçün,
Bu ülfət, bu mehribanlıq bəs deyilmi?

1962

Etiüd

Hələ axşam düşməyib,
üfüqlərdə şəfəqlər
hələ gözləyir.
Axşamin yumşaq nəfəsi
sürünür yarpaqlarda.
Günəş getmək istəmir.
Bəlkə bilir:
Getsə, gələcək insan qəlbiniə
qaranlıq kədəri.
Yavaş-yavaş
əriyir gündüzün rəngi.
Qurd qoyundan seçilməz olur.
(Belə deyib ərənlər)
Saatın əqrəbləri
bir-birinin üstündən
yubanmir keçir, gedir.
Ömür-ölümə əsir -
Həyat: - "Yubanım", - deyir,
Ölüm yaman tələsir.
Əqrəblər hey hərlənir.
Bu hərləniş, kim bilir,
nə zaman sona yetər.
Dünyamızda nə vardır
Belə bir intizardan,
belə möhnətdən betər?
Bir ümid var, bir inam;
Yaşayır hər gün insan.

Mart, 1980

İkinci etüd

Bu nə səsdir?
Yarpaqlardan
damcı-damcı süzülür,
Döyüñür ürək kimi.
Gah, elə bil, piçiltiya bükülür.
Narin-narin yağışdır,
ya küsülü nəfəsdir,
axır, əriyir gedir,
sükut olub üzülür.
Gah nazik sap kimidir,
qırılır.
Gah, qaranlıqda itir,
gah sükuta düzülür.
Gah elə bil söz deyir.
Birdən şütyür, keçir.
Gah dayanır,
sanki, sükutu içir.
Nə səsdir?
Küləkdir, ya
mehriban nəfəsdir?
Ürək dilli tanışdır?
Anladım,
Könül adlı qəfəsdir.

Mart, 1980

Miniatürlər

Gündüzümüzü günəş verdi,
gecəmi sən.
Soruşursan:
-Necəsən?!

Yarpaqlar töküləndə
baxdım çılpaq budaqlara.
Küleyi kim gətirdi
bu çöllərə,
bu dağlara!
Quru oduna yandı,
yandı yaşı.
Bəs deyilmi,
zamandaş,
dünyadaş?!

"Dilim-ağzım qurusun!
İraq olsun!" -
deyirdim,
acı təşbeh qorxusu
ürəyimə çökəndə.
İndi
dilim quruyur,
indi ağzım quruyur;
nigaran dünyamızın
qayğısını çekəndə.

Ağlaya-ağlaya geldik dünyaya,
ömrün acısını hələ duymadan.
Gülə-gülə gedək, yaxşı olmazmı,
acısı, şirini bol bu dünyadan.

Ay getdi, gələr yenə,
Gün çıxar səhər yenə.
Necə dözmək olar, bəs,
Əbədi həsrətinə.

1959-1974

Daşlar nə deyirdi

Dənizdən sahilə,
sahildən dənizə
sürüyür neçə yüz min ildir
dalğalar daşları.
Şırhaşır yoxuşa,
şırhaşır enişə,
yuxarı-aşağı.
Elə bil, sahildən dənizə
dənizdən sahilə daş axır,
Tinləri sürtülür, sürtülür
daşların.
Hap-hamar, sığallı.
Baxıram, elə bil
liberal adamdır.
Ancaq
rəngi ağ,
göy, yaşıl...
Doğrusu bu sıgal, bu hamar
daşlara yaraşır.
Zaman da insanı
aşağı, yuxarı çəkərək
haphamar eləyir.
Nə yazılıq,
ən kiçik,
ən hamar bir daşın ömrünə
min insan ömrü də

bərabər deyildir.
Bəlkə də təbiət - o qoca müəllim -
haqlıdır.
Dənizlər min illər boyunca
aşağı-yuxarı sürüyüb
Sığallı, cilalı eləyir daşları.
Yəqin ki, bir şeyə yaramaz
adamın hər yandan hamarı.
Daşlara nə var ki, yüz əyil, yüz düzəl.
Sürtülüb, kiçilib,
haphamar olurlar.
İnsan ki, daş deyil,
İnsanın canı var.

Həyat novelləsi

Mənə deyirlər
bağda yaşa;
sakit, həyəcansız.
Orda hava təmizdir, dəniz yaxın.
Şəhər yorur adamı.
Şəhərlə bağlı deyil işin, axı!
Bağda göyərçin də saxlamaq olar,
quzu da.
Gələn, gedən də az olar.
Yoluna düşər yazı-pozular.
İstəsən ağaç dibi götür,
istəsən qapı, pəncərə rənglə,
istəsən gül ək!
Necə?
Mən?
Şəhərdən ayrılmış?
Bağda qalı?
Mən ha?

.....

Maraqlı fikirdir,
Bir götür-qoy eləyəm, gərək.

1962

Xülyalar yolunda

Görəsən, Xəzərin neçə yaşı var?
Görəsən, nə zaman
qalxıb, qabarıb
Şubanı dağı?
Görəsən, Abşeronun altında
neftdən qabaq nə olub?
Görəsən, kim yandırıb
birinci ocağı,
Bayıl sahilində?
Ulduzlara baxıram.
Dünən də vardılar,
bu gün də olacaqlar,
Subah da olacaq...
Görəsən, Xəzər nə qədər yaşayacaq...
Görəsən, Şubanı dağı
nə zaman çökəcək?
Görəsən, Abşeron altındaki
neft qurtaranda,
yerində nə qalacaq?
Görəsən, kim yandıracaq,
yeni çıraqları Xəzər sahilində?
Görəsən, kim deyəcək,
yeni nəğməni,
nə dilində?

Yanvar, 1962

*Aydındır
şeir dili*

Təklif

İnsanlar,
ey insanlar!
Məni hərdən incidib
könlümü sindiranlar!
Axtarın bu qəlbimi,
bir caninin dolaşıq
cinayət yollarını
gəzib axtaran kimi.
Orda sizlərə qarşı
nə bir parça ədavət,
nə də kin görərsiz.
Bəlkə, tənə daşından,
büllur kimi qırılmış
ürəyimin
qızıl qan verdiyini görərsiz.
Elə günlərim oldu
əl uzatdım dostlara,
əlim havada qaldı.
Bildim yaman gündəyəm.
Bitməz bu giley-güzar,
bir an ara vermədən,
oturub yüz gün deyəm.
Mən də ürəyi ət, qan
bir canlı,
bir insanam.
Hələ torpaq deyiləm,
qızmar oda dayanam.
Oddan, atəşdən belə,
şikayət eləməzdəm,

söz yarası olmasın!
Çirkin qəlbədə bəslənib,
acı dildən süzülən
iftiranın, qeybətin
tünd qarası olmasın!
Yoldaş, qardaş, vətəndaş,
düşmə sözün toruna!
Düşmə həsəddən doğan,
qara məqsəddən doğan,
yalan sözün toruna!
Kənar durma, yan qaçma,
mərd üzünü gördüyün
dostundan, işdaşından,
cüzamlı bir xəstədən
qaçıb yan duran kimi.
Gəl, açaq qəlbimizi,
açaq, nə var görünüsün,
qaranlıq bir otaqda
ışığ yandıran kimi.
Özün gör!
Özün düşün!
Özün götür qərarı.
Çətin gündə
yoxla, gör,
ağır gündə bax, sına,
dostları, insanları.
Mən də adı insanam;
Nə başdan-başa tərif,
nə də cılxa nöqsanam.

1954

Giley

Mən hansı xanədə
tutdumsa qərar,
Hər yetən piyada
"şah! "şah!" elədi.
Neyləyim ki, belə
kür taleyim var,
Məni nadanlara ürcəh elədi.

1953

Aydındır şeir dili

Hər kim nə deyir, desin!
Şeir dili aydındır.
İstəyirsən sevincdən,
istəyirsən qəmdən yaz.
Elə aydındır bu dil,
nadan yüz yol oxusun -
yenə bir şey anlamaz.

1958

Yeni söz

Nə əynində arxalıq görürəm,
nə başında naxışlı təsək
Geyimin müasirdir.
Qan düşüb qiyamətmi olar,
qulağın öyrənməmiş
bir söz desək?
Ağzını büzürsən.
Bu, nə sirdir?
Ay bala!
Atam oğlu,
axı, geyimin müasirdir!

1957

Ənənə

Yollar torpaq olanda
ləpirimiz qalırdı.
Yollar beton geyindi,
ləpirimiz də qalmır
belə yollarda indi.
Neyləyək,
bir ləpirçin,
sökəkmi betonları!
Torpaq yolun çiyninə
necə yükləyək, deyin,
maşınlar tərkindəki
ağır-agır tonları.

1962

Neyləyim, ay bala!

Eşitdim ki, yenə şeirim xoşuna gəlməyib.
Neyləyim, bacı oğlu?
Neyləyim, bala?
Kimi özgə sözünü
noğul kimi udur,
Kimi cirildadir
köhnə cəhrəsini.
Mənim də bacardığım budur.
Nə qaşına sürmə çəkmişəm,
nə ənlik-kirşanlamışam
çöhrəsini.
Sətirlərim sığallı deyil,
şəkərli, ballı deyil.
Nə mey məclisinə,
nə qız albomuna yarayır onlar.
Onların başqa yeri,
ayrı gərəkliyi var.
Qafiyə axtarırsan,
yerli-yersiz.
Misralar da
həmboy olsun,
həmrəng olsun,
həm də ekiz.
Sən deyən başqa şeydir,
ay oğul:
- ... Şərbət;

hamam divarında bülbül;
dimdiyində qızılgül.
Ya bir dəstə
qırmızı çiçək,
Yanında,
oxa çəkilmiş ürək.
Sən deyən orda qalıb, bax,
o illərin
arxivə verilmiş günlərində.
Yoldan hamı keçir.
Suyu hamı içir.
Ancaq yol var, düz, geniş,
Yol var, yoxuş, eniş.
Yol var, günəşli sabaha gedir.
Yol var, ziyarətgaha gedir.
Çay var,
qurbağası ilə məşhurdur,
Çay var, suyundan alınan
qüvvətlə.
Adam var, "dərin getmiş", deyərlər.
Adam var, yad edirlər hörmətlə.
Otur yerində, bala.
Nə həsəd apar!
Nə xiffət elə!
Buna zaman deyərlər, zaman!
Nə xətir görür,
nə güzəşt bilir,
nə aman.

Nə rayon təəssübü çəkir,
nə tanış.
Saqqız kimi çeynəmə
xurcun qafiyələri.
Fikrin var,
söz danış.
Ağzını büzmə,
yüzdə birini qanmamış!

Noyabr, 1961

Məzmun

Atalar deyib:
"İgid başı qalda gərək!"
Haqlı sözdür.
Gərək zamanın isti-soyuğu
kişiyə dəysin.
Ancaq gərəkməzmi
qeylү-qalın özü də
bir şeyə dəysin?

1963

Fantastika

Oxudum, oxudum,
Dedi: - Başa düşmədim.
Təkrar oxudum.
- Başa düşmədim! - dedi.

Gözlərimə çökdü qaranlıq.
Şübhələrim gicitkənə döndü.
Canımı dışımə tutub,
bir də soruşdum:
-Heç nə başa düşmədiniz?
- Yox! - dedi.
Dedim: - Yaxşı,
Şeiri inkar etdiniz;
heç olmazsa,
kağıza qiymət qoyun,
hüsnxəti bəyənin.
Dinmədi.
Birdən qanım döndü.
Tükərim ürpərdi.
Baxdım, nə gördüm:
Çiyində başı yox imiş,
başa düşməyənin.

İyun, 1963

Qafiyə

Alan və salan.
Dan və aman.
Yorulmadınmı?
Cüt olur qulaqları
insannı.
Nə olsun?
Elə buna görə gərək
bütün sətirləri
divara xalça mixlayan kimi,
qafiyələyək?
Həm də yan-yana,
cüt-cüt.
Şairə yazığın gəlmirsə,
oxucuya yazığın gəlsin.
Qoy qulaqları bir az...
Gözləyirsən, deyim:
-Dincəlsin!
Yox, "sakit olsun!"
Belə!
Qafiyəsiz.

Bu sözlərim
elə bilmə
hər cür qafiyəyə dairdir.
Yox!
Qafiyəyə nə gəlib,

Axtaran olsun gərək.
Qafiyəyə nə olub,
çeynəyib, gövşəməsək.
Onu yaman günə qoyan
qələmi küt şairdir.
Sözüm belələrinə dairdir.

1957

Qısa şeir

(bir yiğincaqdan sonra)

Qonorarı az olsun,
ömrü uzun.
Şair qardaşlar,
vallah,
ən doğrusu budur,
dava-dalaşlı,
həyəcanlı, təlaşlı,
şərəfli yolumuzun.
Qoy şeir
qısa olsun və dərin.
Yuxusu ərşə çəkilməsin,
haqq-hesabımızı çəkənlərin.

1958

Mahnı

Gözlərin qapqaradır,
Neyləyim?
- Vur öldür!
Qaşların ayparadır,
Neyləyim?
- Dur, öldür.
O qaşların kamanı
yamandır.
Neyləyim?
Qəlbimdəki tufanı
mən kimə söyləyim.
Boy-buxun,
aman allah!
Rəhm elə!
Qaşlarının yayını
çəkmə elə!
Dodaqlar, o dodaqlar,
talandım.
Ocaqlara, odlara
qalandım.
Qarət eləyib tamam
soydular, apardılar.
Nə səbr qaldı məndə,
nə qərar...
Dişlərinin incisi
elə sakit durub ki,

nə dil bilsin sırını,
nə də dodaq incisin.
Yanaqların
nə alma,
nə lalədir.
O baxışlar, baxışlar,
dastanlara siğmayan
nalədir.

Qafiyə var, vəzn var.
Aparın, sizin olsun
umu-küsü, ahü-zar!
Aparın sizin olsun!
Bəs mənə?
Mənə də hərdən, hərdən
qoşmabazlar əlindən,
təqlidçilər selindən,
qafiyəsiz, vəznsiz
yazmağa izin olsun.

1958

Natiq dedi ki...

Deyirlər ki,
uzun, gödək
sətirli şeir yazanlara
məqbul deyil,
şair demək.
Deyirlər ki,
şeirin sətirləri
bərabər olsun, gərək;
köhnə alaçılq çıqları kimi,
Təşbehlər cunalı olsun;
sətirlər siğallı, yağılı,
qafiyələr xinalı olsun;
köhnə bir qoçunun
biğləri kimi.
Deyirlər,
bir kəlmə sətir olmaz!
Sətir uzun olsun, gərək.
Hər sətir heç olmasa,
üç yarım
failatün olsun, gərək.
Sətrin boyu ilə ölçürlər,
şeirin dəyərini.
Təyyarədən doğma, əziz bilirlər
cağılı araba təkərini.
Söz necə sözdür?
Sözün içindəki

soyuq güldür,
ya qızmar gözdür? -
Bunda işləri yoxdur,
bu sərrafların.
Bu nəcabət kanı,
bu elm dəryası,
bu mayası safların.
Döyüş silahından
iyirminin ikinci yarısında
hələ,
bir qılınc tanıyırlar,
bir də ox!
Nəzəriyyədə budur iddiaları;
müsəbet qəhrəmanın
çayı bol olsun,
qarnı tox!
Onlar quraqlığa düşməndir.
Suya iştıyaqları var.
Onlar əsərə su hopdurən kimi,
yerə su hopdura bilməz,
heç bir cuvar.
Bunu demək istəsən,
tabunu gözünə al, sən!
Əsərdə fikir az olsa da, keçər,
söz bol olsun.
Həm də bu sözlər, gərək
onlara tanış olsun,
Kəblə Fatmanın balağı kimi.

Kitab gərək böyük olsun,
yeddi il qızdırma çəkmiş,
bir titrətməlinin dalağı kimi.
Kitabdakı nədir,
fərqi yoxdur.
Kifayətdir ki,
özü qalın,
vərəqləri çoxdur.
Şeirin isə sətirləri
uzun-gödək olmasın.
Onlar deyir idealımız budur:
şeirin sətirləri,
şirmayı daraq dişi kimi,
bərabər olsun.
Təşbehlər, yüsür təsbeh kimi,
siğallı olsun;
nə çağırıcı,
nə qeylü-qallı olsun.
Onlar sətrin boyuna baxır,
yağlı bir tikəyə baxan kimi.
Əgər, söz alışırsa,
əgər, söz çıxırsa,
ildırım çaxan kimi,
deyirlər:
-Bunlar ənənəyə ziddir.
Kim "bismillah" deyib
nahara qurşanmasa,
xalis, yezid oğlu, yeziddir.

Bəlkə də sözümdə ifrat var.
Özüm bilə-bilə
yazıram belə.
Qoy şeirə toxunmasın
şeir anlamayanlar.
Bağıraraq:
- Budur yeni əsrin şairi,
yeni qırmızı Füzuli.
Təqdim etməsinlər bize
hər tutuquşunu,
hər fizulu.
Rahat qoysunlar
əziz xatirəsini
böyük ustadların.
Gizlənməsinlər arxasında
ala-çıy əzbərlənmiş adaların.
Bir armud üstündədir,
deyib atalar,
ayının yüz oyunu.
Sözün var, söz danış.
Arşın alıb ölçmə
sətirlərin boyunu.
Sətirlər müxtəlif olur, oğlan!
Sözlər müxtəlif olur!
Sətir var ki,
vəzni,
çürük qoz kimi,
sözlərlə limhalim dolur, oğlan!

Söz var ki, bir eşidən
bir də eşitsə,
yorulur, oğlan!
Sənətin yolu nə asfaltdır,
nə ciğir.
Sənətkar,
bal arısı kimi
yüz çiçək gəzir,
bir damçı bal yiğir.
Deməyə layiq sözün yoxsa,
yazma!
Sən ki, kankan deyilsən,
quyu qazma!
Həm də bu qədər dərin.
Özün düşərsən,
zillətdə keçər günlərin.
Çərçisən, nədir?
Yükün elə bıçaqdır, iynədir.
Nə üçündür bu qədər iynə,
əlavə edirsən
hər sözünə,
hər dediyinə?
Fikrin
düşmənlə vuruşmaqdırsa,
iynə silah deyil.
Şeir,
mətni əvvəldən məlum,
dua deyil,

nikah deyil.
Çıxart o qara eynəyi gözündən!
Müştəbeh olma özündən!
Həyata məhəbbətlə bax!
Şeir də həyatın bir parçasıdır.
Yeni yolları biz açmasaq,
kim açasıdır?
Vətəndaş,
işdaş,
yoldaş,
kim açasıdır?
Axı
bəs kim açasıdır?

1954

*Şeir, vəzən və məhəbbət
haqqında dastan*

Nə vəzndə yazım ki, mən məhəbbətin acı, şirin sözünü,
Yeknəsəklik yelləriylə soldurmayım alovunu-közünü.
Onaltiliq çoxotaqlı geniş-yekə bir mənzildir,
Yaxşı-yaman, nəyin varsa, yiğ içində, doldur bir-bir.
On beşlik də tutumludur, yazmağa da asandır.
Ancaq yekə vəznlərdə yazmaq xeyli nöqsandır
Ondördlük heç bəd deyil, seviriəm bu vəzni mən
Ancaq neyləyəsən ki, yarı böllürlər hərdən.
Onüçlük də ara-sıra yarayır işə,
Ancaq onu tutub durmaq olmaz həmişə.
Üç bölgülü onikilik vəzn də var
Ahəngində oynaqlıq da, hüzn də var.
Onbirlik gözeldir, onu biz, gərək
İşlədib yormayaq, seyid atı tək.
Onluq da var, bazarı kasaddır.
Çünki başqa vəznlər asandır.
Doqquzu işlədən azdır, az,
Üç və üç, yenə üç yaramaz.
Səkkizlik də çox yaxşıdır.
On altının qardaşıdır
Nə deyim, yeddilikdən:
Bir dastan yaz istəsən.
Bir də var, altiliq,
həm kiçik, həm qırıq.

Beşlik vəzn var,
Bilir uşaqlar.
Dörd hecalı,
Cüt haçalı.
Üç heca,
Asanca.
Nə ki,
İki.
Mən,
sən
birdir.
Soruşmursunuz sərbəst hanı?
Gəlib versin,
vəzn və qafiyə meydanında
kamal imtahanını!

Burda qurtarıram vəzn söhbətini,
İndi başlayıram təsvir etməyə
bir gəncin bir qızə olan məhəbbətini.
Sevdi, sevildi
Sağlam insana məxsus
bir həvəslə.
Sevdi,
nə Fərhad,
nə Məcnun,
nə də Kərəm kimi,
Nə daş yondu,
nə zəncir taxdı,

nə də yandı,
dədə Kərəm kimi,
Sevdi qızın incə belini,
yumşaq telini,
qaydasında çəhrayı yanaqlarını,
öpüş üçün,
mayalı xəmir kimi qabarmış
dodaqlarını.
Sevdi xırda məmələrini -
Qalxıb-yatan sinəsinin mərmərini:
Və məhəbbətin ən çılpaq sözlərinə
açıq olan
qulaqlarını.
Bənövşə nəfəsini sevdi.
Yerişini, duruşunu, səsini sevdi.
Yanmaq üçün sevmədi, yox
Zövqü, nəşəni danmaq üçün sevmədi, yox.
Dişlərinin incisini sevdi.
Əqlini, düşüncəsini sevdi.
Söhbətini-sözünü sevdi.
Ehtiras dolu baxışını
vücudunun ipək paltara yaraşıq verən
naxışını,
şirin vədlər dolu gözü sevdi.
Sevdi, nə bildi ki,
canlı-insan bir qadını sevir.
İnsan ünsiyyətinin,
insan mehrinin,

insanı məst edən
dadını sevir.
Bəli, bir insanı, bir qadını sevir.
Deyən, ağız büzən var
salonda.
Kimdir o, kim?
Yoldaşlar, yubanmayın,
riya xəstəliyi var onda,
Həkim çağırın, həkim!..

1957

Mayakovski

(Fantaziya)
Cəbhədaşlarımı

"Mənim arzum budur ki,
qələm
süngüylə dursun yanaşı,
Qurultayda şeir işindən
hesabat versin Stalin!"
Bu sətirləri yazan usta əlin
necə qıydı sənə?
Heyhat...
Bəraətçin yoxdur dəlil.
Mayakovski - "qatıl!"
Sən öldürdün,
şeiri sıra çəkib, duran
döyüşcüdən birini.
Sən öldürdün ölkəmin şairini!
Öldürdün, buna yox ikən səndə haqq.
Bilirkən bu cinayət
ürəkləri qanadacaq.
Bu, yalan deyil,
Mayakovski,
of... "qatıl!"
Söylə, Mayakovski,
o qaynar qəlbində
bu köhnə,
sarı günlərin,

sarı xəzan axşamı kimi xəstə
bir fikri necə bəslədin?
Sənin ki, yanğını gündüzləri işıqladan
hər sətrində
qaynayırdı acizliyə qarşı kin.
Gözlərimdə canlanır
xəyalı,
o gecə
o sakit çöhrənlə,
iti baxışlarınlə,
yalnız sənə məxsus
sadəlik vüqarınla
göründün danişiq kürsüsündə.
Mən o gündən sevdim səni,
bir ustad kimi.
Səsin bu gün belə,
qulağında çınlayıır,
əyilib qırılmayan
xas polad kimi.
Sən,
köhnə şeirin o sisqa
qamış belli daxmasını yığa-yığa,
yaradırdın yeni şerin
göydələn binasını.
Geniş addımlarla aşaraq
tarixin körpüsüz yollarını.
Bu günün qollarıyla
qucaqlamaq isteyirdin yarını.

Deyirdin:

- Kürəmiz

sevincə az yararlıdır.

Qoparaq nəşəni, gələcək günlərdən...

Mayakovski,

Mayakovski,

bəs nədən

durdun,

yollar olmadan yarı?

Vurdumu yüksəliş qanadını,

imkan ildirimləri?

"Bu, bir yol deyil,

örnək olmasın..." desən də,

yaxanı qurtara bilməzsən, gendə.

Qəlbimiz nifrətlə doldu, bil,

öldürərkən şair Mayakovskini.

Mayakovski - "qatil".

Kimdir o,

kitabları varaqlayan?

Kimdir

üzünə "De koti" ətirli

yaylıq tutub ağlayan?

"... Lyubovnaya lodka

razbilas o bit!"

Yetər! Kiri!

Sən deyildinmi

ona kəfən biçən diri-diri?

"Şeiri şerə böhtandır.

Dili yamandır.
Yazdıqları kütlədən uzaq,
Onu kimsə oxumayacaq", - deyə,
üzünü tutub yana,
aci-acı gülərdin...
"... İşə bax,
bəyənməyir Aleksandr Sergeyeviçi,
rəssam adını daşıyan şirçى?"
İndi bu nədir, ey "dost",
Tərk etmisən
köhnə qını,
Sətirlərindən arayırsan
həyatla döyüşən
duyguların qırğınıını.
İndi səsin gəlir:
"O böyük insan
siğmadı çərçivəyə.
Həyat qirdi gəmisini..." - deyə.
"Onu öldürdülər", - deyirsən.
"Qatılı oldu mühit!
O böyük şair
bolşevik qəlibinə
siğdırı bilmədi
talantını,
parça-parça doğradı,
xəncər qını..."
Sus!..
Aramızda keçmişdən qalma

casus!

Bizi inandırmaz,
bu saxta yaxınlıq...
Ey əsr-əsr dala qalmış
əsrdaş,

bu, səndə nə qılıq!
Matahını satmaqçın,
ölüm xəbəri gözləyən
tabutçu kimi,
sevinmə!

Sus!

Uğursuz!
Qəribə deyilmi bu dönüş,
ey "dost"!
Necə anladın indi,
onun düyümlü misralarını?
Necə tapdin,
o "tapmacaların" açarını?
Qəribədir, ey "dost",
çox qəribədir.

"Təmiz sənət" müridi!
Mayakovskiyə səcdə edirsən indi.
Lakin aldanma,
vətəndaş, aldanma!
Yersiz alışma, yanma.
Aç, oxu,
o partbilet kimi,
qaldırılan kitabları!

Gör nə deyir:
"... Ey gələcəklilər!
Şeirlərimi taparkən birər-birər,
unutmayın, yalnız,
onlara köhnə,
fəqət
müdhiş bir silah kimi, yaxlaşınız..."
Get, aç köhnə kitabları,
bir də oxu!
Sevgililər müsibətindən
gözünə getməsin yuxu.
Biz də oxuduq onu,
lakin olmadıq
o yolların yorğunu.
Yolumuz ayrıldı
17-dən bəri.
Bizə yetər olmadı
köhnə rübabın telləri.
Sözümü anlama qeybət kimi,
Sevирəm Puşkinə də
Fikrət kimi.
Lakin vurğun deyiləm...
Demək,
səcdə, təqlid yollarında
yorğun deyiləm!
Neçinmi sevdim Mayakovskini
mən?
Oxu, bəlkə anladın

bu sözlərdən.

Mən tüpürdüm hüsənə xal yapışdırıan
şairlərin yoluna.

Durdum yeni şeirin qarovaluna.

"Tunc misralar durmuş səfə,
hazırdılar ölümə
və ölümsüz şərəfə..."

Udaraq bu günün havasını,
könlümdə böyüdüm
şeirin gələcək sevdasını.

Yolumda kimsə cığır salmamış.

Mən elə bir maestroyam ki,
dindirdiyim bu telləri
kimsə çalmamış.

Nə qəm,
dar qulaqlara xoş gəlməsə
nəğməm!

Məni "candan istəyən" dostlar!

Daha bir iddiam var:

Neyləyim, acidir dil.

"Dostlar",
bir dəfə anlayın ki,
ədəbiyyat Braziliya meşəsi deyil.

Deyirlər:
meymundan törəyib
İnsan oğlu,
Amma
nə gərək var, yenidən

meymun olmağa!
Pasportlaşma başlanmış ədəbiyyatda
Qorxuram yaxın bir gün
məzardan qalxa Şiller,
Acı-acı süzə səni, deyə:
- Tfü sənə şüler!..
Elə isə,
Yaşasın Mayakovski!
İzin verin
mənə bir haqq üçün,
izin verin deyim:
- Əlvida! Əlvida,
ey böyük şair,
əziz Volodya!

1936

Fəbşirqli mərdimazar

Mərdimazarlar müxtəlif olur,
deyək, cüçülər kimi,
mikroblar kimi.
İşləri də müxtəlif olur;
cibgirlik kimi, qumar kimi.
Mərdimazarın bir çeşidi də var;-
tapşırıqlı mərdimazar!

Belə birisi,
qalxdı kürsüyə,
Yeddi arxin suyunu
qatdı bir-birinə.
Yüz quyruq qoydu
şairin bir şeirinə.
Niyə qazdan yazıb?
Qaz hara, şeir hara?
Niyə məhəl qoymur yoldaş
mal-davara?
Bir deyib,
bir rəyasət heyətinə baxırdı.
Axı, gözünü yumub atlığı
bu çaxır da
birovuz çaxırdı.
Dedi.
Doydu.
Düşdü kürsüdən.

Az qala, qovuq kimi partlayacaqdı,
adam üzünə göstərdiyi hirsindən.
O, kürsüyə tək qalxdı,
ordan tək düşdü.
Ancaq, boynuna
vəzifə götürmüşdü.
Fit verəni,
dəhmərləyəni vardı.
Bir sözlə, bizim mərdimazar
adi yox,
tapşırıqlı mərdimazardı.

Fevral, 1962

"Bəzi-bəzi" azarı

"Bəzi yazıçıların
bəzi əsərlərində
bəzi nöqsanlar var ki,
bizə mane olurlar;
bəzən çox, bəzən də az.
Bəzi hallar da olur...
Görürsən ki, yazıçı...
Əlbəttə, bu yaramaz!
Bəzi yoldaşların da
bəzi çıxışlarında,
görürsən bəzən, bəzi
nöqsanlar
təkrar olur".
Bu "bəzi-bəzi"ləri
eşitməkdən, doğrusu,
qulağımız yorulur,
baş-beynimiz yorulur.
Soruşarsınız, niyə,
"Bəzi" deyirəm mən də?
Adlarını çəkmirəm
belə bəziçilərin
bir-bir,
yeri gələndə?
Bu bəzi-bəziçilər
bir deyil, iki deyil...
Onlar builki deyil,

Onlar bildirki deyil.
Mənim bəzi deməkdə
əlbəttə, məqsədim var...
Qoyibrət dərsi alsın,
bir, ya iki nəfər yox
bütün bu "bəzi-bəzi"
dərdinə tutulanlar!

1954

Seirin gücü

Əlimdə təzə qəzet...
Başlıqlar:
irili-xirdalı,
səpələnib hər yana.
Qərar, məqalə, xəbər.
Neçə zavod, neçə kolxoz qabaqcıl.
Dala qalanlar da var.
Ürekaçan sözlər çox,
tək-tək yalanlar da var.
Fotolar orda-burda,
Fotolarda adamlar.
Maşın, gübrə, ximzəhər.
Kök, cins inəklər.
Faizlər cərgə-cərgə.
Sıfırla qurtaranı var.
Sıfırla başlayani var.
Bir künkdə
ayıbalası kərpic kim yiğilib
şeir sütunu.
Hər yandan hamar.
İş nə hamarlıqdadır,
nə kələ-kötürlükdə.
Nə sığallı sözlərdə,
nə atmacalardakı kürlükdə.
Qafiyələr düzülüb:
canı-can yerində,

qanı-qan yerində.
Növbətçi milis kimi dayanıb
qoca Loğman yerində.
Nimdaş təşbehlər
düzülüb yan-yana.
Xüsusi yer ayrılib
sərvboylu,
püstə dodaqlı canana.
Əvvəl, göz gəzdirdim ötəri.
Sonra dedim:
-Yaxşı-yaxşı oxuyaq, görək, nə var.
"... Bəxtim gülzarına..."
Bu nə diziltidir belə.
Pəncərə şüşəsində
vurnuxur tək bir çibin.
Bükdüm qəzeti.
Milçəkqırın düzəldim.
Yaxınlaşdım yavaşca;
barmağımın ucunda.
Dedim elə vurum ki,
lap yerində qalsın.
Birdən, boşaldı əlim,
Qoy yaşasın, nə olar,
Nə dəyişər,
dünyadan getsə
bir mərdimazar.
Milçək qaldı yerində.
Mən də gəlib oturdum

masamın arxasında.
Açdım qəzeti.
Başladım yavaş-yavaş
oxumağa şeiri.
Tip!
Bu nədir belə?
Ey vah fələk!
Pəncərə şüşəsindən
ölü düşdü
milçək.

1965

Bələtləri də var

Bir tənqidçi dünən gördüm mağazada
Yetmiş dənə qələm alıb,
Pul vermişdi qırx bağlama kağıza da.
Gördüm yaman açıqlanıb.
Alnında tər muncuqlanıb.
Hey güc vurur,
əlləşirdi;
yük ağırdı.
Qələmlər də yekə şələ odun kimi
gördüm, ciynini ağırdır.
Dedim:
- Dostum, nə zəhmətdir!
Nə zillət, nə əziyyətdir.
Dedi:
- İndi ağırdır bu.
Yazılanda yüngülləşər.
Gərək, yazam.
Aydın ola xeyirlə şər.
Dedim:
- Dostum, heç olmazsa,
söylə, kimdir qurbanlığın?
Dedi:
- Çoxdan tullamışam
mən daşını yamanlığın.
Zənn etmə ki, indi,
ancaq söz deyərəm üzə görə.

-Bu ehtiyat kiminçündür?
Bilirsən, de bizə, görək!
Mən düşündüm, dedim: - A dost,
yəqin tarix yazacaqsan.
Dedi:
-Yox, səhv eləyirən.
Çoxalmışdır tarix yanan.
İndi ki, sən tapammadın,
qoy mən deyim mərd-mərdana.
İstəyirəm tənqid yazam
başladığın o dastana.
Dedim:
-Dostum, axı, mənim
dastanım ki, bitməmişdir.
Dedi:
-Olsun, nə fərqi var,
guya ki, bu çətin işdir.
Mən yazaram başdan-başa
nə fikrim var, nə sözüm var.
Sən də ki, öz işində ol,
dastanını yazıb qurtar!
Məqaləmdə səhv olarsa,
bundan nə qəm!
Bilir aləm.
Boynum vardır, mən də varam.
Bir məqalə yazıb yenə,
bütün səhvi başdan-başa,
öz boynuma mən alaram.

Dedim:

-Dostum, bu alverdən, söylə,
sənə qalan nədir?

Dedi:

-Şöhrət,
yaxşı, ya pis.
Qalan şeylər əfsanədir!

1950

Tənqid nəcib sənətdir

(Açıq məktub)

Əvvəlcə tanış olaq!
Baxaq bir nəyimiz var:
sakit, təmkinlə, səssiz.
Bir götür-qoy eləyək.
Görek şair nə şeydir,
anlayaq tənqid nədir.
Bəlkə bu iki sətri,
siz mənə irad tutub,
deyərsiniz: - Şair - şey?
tənqidçi - nə?
Məlumdur,
bu dildə yazan özü,
nə yuvanın quşudur,
necə nüsxə, nə tumdur.
Rica edirəm,
bir az tələsməyin,
səbr edin!
Mən bir balaca çəkim
cilovunu Peqasın.
Siz də, dartın bir qədər
yüyənini tənqidin.
Bir mənə qulaq asın!
Mən sizin şəklinizi
tünd-qara bir qələmlə çəkmirəm.
Yox, çünki siz,

hamınız bir biçimli,
bir yeyim, bir içimli
adamlar deyilsiniz.
Tənqidçi var, görəndə
hörmətlə qarşılıyib,
xəstə olsam da, belə,
gərək ayağa duram.
Eləsi var,
rəhmətlik Sabir demiş,
fikrini qan-qan görüb,
qorxuram.
Tənqid, yarınmaq deyil.
Tənqid, barınmaq deyil.
Tənqid, yeddi oxuyub,
birini qanmaq deyil.
Tənqid, nəcib sənətdir.
Nə hökm, nə minnətdir.
Tənqid tənqid etsəm,
bir az dərinə getsəm,
arzum budur sözümü
götürməsin özünə,
sənəti, şeiri sevən,
fikri açıq, qəlbi gen,
qeyrətli, mərd, xeyirxah
tənqidçi yoldaşlarım.
Bir səngərdə bizimlə,
böyük sənət uğrunda,
döyüşən vaxtdaşlarım.

Tənqid var ki, nə qədər
ağır, amansız olsa,
o qədər xeyri çoxdur.
Sığallı, səksəkəli,
sətirləri ləkəli,
yüz eyhamlı, kölgəli
tənqidin həm şairə,
həm də onu yazana
vallah, bir xeyri yoxdur.

Tənqid də iş növüdür.
Bu, nə zordur, nə də güc.
Nə gərekdir tənqidə
zəhər, duz, iynə, ülgüt?!
İstəyirsən sözünü
kükrəyən alovla yaz,
istəyirsən buzla yaz.
Bircə şərti unutma!
Nə yazsan, namusla yaz!

Nərgiz asfaltı deşib,
yaşıl bir alov çıxıb.
Şair yazıb.
Tənqidçi
Heyrət edib, karıxb.
Nərgiz asfaltı deşsin?!
Heç belə də şey olar?
Bir balaca düşünüb,

verib yekə bir qərar.
"Quru asfalt altından
nərgiz göyərməz!" - deyib.
Sonra da uzun-uzun
sənətkara dərs deyib.
Deyirlər, hər oxuyan
Molla Pənah olmayırlar.
Bir əlavəm var mənim,
bu doğru fikrə dair.
Vaqiflərin özü də
Həyatda cürbəcürdür.
Biri yazır, yaradır,
Biri baxıb köçürdür.
Biri xalqın, Vətənin
şəni, iftixarıdır.

Biri avamlığıyla
Həməsrini xar edir.
Deməyin, tənqidçiyyə
mən qara damğa vurdum.
Sərin su axtarıram,
susayanda bir udum.
Nə cinəm, nə şeytanam,
mən də adı insanam.
Yazdığım şeirlərin
yaxşısı var, pisi var.
Sənət istehsalatıdır,
qazancı, itkisi var.

Sözümdən inciməyin,
çünki özünə görə,
yeri var hər əməyin.
Mən şeirimi oxuyum,
siz köhnə sitatları,
"Sevgili" vaxtadaşlarım,
Təzkirə doktorları!
Filan-filan əsrədə,
filan cüngün
mötəbər elm kandidatları.
Təzkirə, cüng deyəndə,
zənn etməyin mən elmin
əleyhinə gedirəm.
Yox, yox, tövbə,
Mənancaq
deyirəm, təzkirə də,
cüng də lazımdır bizə.
Lakin köhnə vərəqlər
hörmətlə yad edilib,
kölgə salmasın, gərək,
müasir üstümüzə.

Sənət də neçə növdür,
ciddisi, mizahı var.
İnsan canlı məxluqdur,
sevinci var, ahi var.
Tənqidçi qaşqabaqla
oxuyur bu sözləri.

Birdən, çil toyuğunu
tülkü aparmış xəsis
qarı kimi qışqırır:
"Ay aman, hay qoymayın!
Xalqa böhtan atdır".
Mən belə hay-küylərə
çoxdandır öyrəşmişəm.
Ancaq qışqırma, yoldaş!
Bəlkə ürəyi xəstə,
əsəbi xəstələr var.
Belə gurultu salma!
Birdən qorxar uşaqlar.

Əvvəlcədən gəlin, biz
bir məsələni qəti
aramızda sözləşək.
Dediyimizə qəsdən
nə bir irad axtaraq,
nə də ürəyimizdə
qalsın bir şübhə, bir şəkk.
Nə desək, gəlin, deyək,
təmiz ürək dililə.
Nə üzgörənlik olsun
arada, nə də hiylə.
Yaxşıya yaxşı deyək,
pisə-pis,
aydın, açıq.

Nə qərəz, kin işlədək,
nə laqlağı, nə acıq.
Nə mən yazdıqlarımı
nənəm üçün yazıram,
nə də siz elminizi
boxçaya bükürsünüz.
Qüsürum, günahımçın
mən cavaba hazırlam.
Əyriyə əyri deyək,
düzə, gəlin, deyək düz.
Yenilikdən qaçmayıñ.
Hər dəfə,
yeni sözü gələndə,
tər-tələsik,
iki dırnaq açmayıñ.
Çünki hər dəqiqəniz
əvvəlkinə bənzəmir.
Bədəndə hüceyrəniz
belə dəyişir hər an.
İndi savadlı olmaq,
çox şey bilmək, deməkdir.
Bayaqdan savad üçün,
bəlkə yetərdi "Bustan".
Bir şeyi, sən bilmirsən,
niyə, gərək, pis olsun?
Niyə şair deyənlər
şübhəli olmalıdır,
sənin bütün dediyin,

gərək, şübhəsiz olsun?
Mən demirəm, yenilik
yaxşılıqla əkizdir.
Sən də hökm vermə ki,
nə yenidirsə, pisdir.

Daş-dاش üstə qoymasaq,
ucalarımı binalar?
Torpaq daxmada bir de,
indi yaşamaq olar?
Təyyarəmiz var ikən
arabaya minəkmi?
Traktoru olanlar
torpağı xışla əkmir!
Deyirsiniz araba
hələ bizə gərəkdir.
Bəlkə... ancaq ki, bizim
söhbətimiz dünən yox,
bugündür, gələcəkdir.
Gələcək - yenilikdir
öyrənişdir, bilikdir.
Qurdugumuz bu dünya
yenilərdən yenidir.
İnsan ölü deyilsə,
yeniliyə meyl edir.
Bəlkə bu insan sözü
sizə mücərrəd gəlir.
İnsan deyəndə, ancaq

gözünüzün önünə
xəbis, bədniyyət gəlir.
Yox, mən dediyim insan
xəbislikdən uzaqdır.
O insandır ki, bu gün
sökür, qurur, yüksəldir.
Yer üzündə ən böyük
səadət dünyasını
zəhmətilə yaradır,
mütləq yaradacaqdır!
Hərdənbir açıq-aydın
mən sizdən gileylənir,
yeri gələndə,
bir az sancırama,br/>
nə olar?
Mənim də bədənimdə
sizin küt iynənizdən
göynək yaralarım var.
Bir də gördün, bir nəfər
bozbaşı duzsuz olub,
papiroso ucuz olub,
ya da diş ağrısından
bütün gecə yatmayıb,
ev əhlindən kimsəni
qiymayıb, oyatmayıb,
səhər tezdən,
qələmi götürüb tər-tələsik
"Babam mənə kor dedi,
"rast gələni" vur, dedi" -
deyib, düşüb üstümə.
Bəlkə də kor deməkdə,

qoca haqlıdır, ancaq
şerin təqsiri nədir,
söylə, acıqlı "qoçaq"?!
Demək ki, bu maddədə
birdir vəziyyətimiz.
Qarşılıqlı dəyibdir
sizin mənə,
mənim də sizə
əziyyətimiz.
Madam ki, iş belədir,
bu nə haydır, nə küydür?
Əliniz hey işləyir,
diliniz hey üyündür.

Qələm-qüləm bolsa da,
kağız ucuz olsa da,
axı, yer qalmamışdır
səbr adlı kasada.
İnandırıram sizi:
mən dilini bilirəm
həm arfanın, həm sazin.
Ancaq bir tələbim var:
hər nə yazmış olsanız,
öz adınızdan yazın.
Xalq, oxucu adından
yazmayın: Filan, filan!
Sənət idman deyil ki,
qazansın çox tullanan...

1959

Izah

Hər biçilən taxıl deyil;
sünbülü var, samanı var.
Hər tənqidçi paxıl deyil;
yaxşısı var, yamanı var...

1958

Karvanımız gedəcək

Nə qumlarda dəvə ləpirləri...
Nə havada zinqirov səsləri...
Köçümüz indi
rezinli təkərləri
saniyədə yüz dəfə hərlənən
maşınların üstündədir.
Yolumuzda maneə olsa,
fit veririk,
qulaqları cingildəyir.
Üfüqdə günəş
alov yallı bir kürən.
-Bəs bu səslər nədir?
-Alabaşlardır hürən.
-Hürsünlər!
İllərlə onlar hürə-hürə
keçib-getdisə zinqirovlu karvanlar;
sürəti saatda yüzdən artıq
maşınlara nə var.
Nə qəm!
Nə qədər hürür
hürsün, alabaşlar!

1957

Üzüyümün
qası
firuzədəndir

Bakı

Dəli xəzrin də xoşdur,
asta gilavarın da.
Ağlı-qaralı şanın,
seyrəlmış bağların da.
Qızınmışam qışında.
Donmuşam baharında.

Hər havası, hər fəqli
başqa bir aləm Bakı!
Arzumun bələdçisi,
könlümə həmdəm Bakı!

Qanadlı nəğmələrin
Gah zil, gah da bəm olur.
Yarpaqların, güllərin
niyə hərdən nəm olur.
Səndən ayrı düşəndə
sinəm dolu qəm olur.

Qucağında Xəzərim
yatıb dincələn Bakı!
Qarı, çıskın yağışı
øyri, köndələn Bakı!

Dünyada çox şəhər var
böyük, kiçik, miyana.
Xalqlar hörmət bəsləyir
gözəl təməl qoyana.

Hələ rast gəlməmişəm
tamaşandan doyana.

Qoynunda qərinələr
yanaşı duran Bakı!
Məhəbbətlə, ilhamla
yaradan, quran Bakı!

Sinəndə qatar-qatar
ışık karvanları var.
Polad keşikçilərdir
dörd yanında buruqlar.
Səndə kim qərib gəzib?
Qayğını kim unudar?

Ana kimi sevimli,
əziz, mehriban Bakı!
Şöhrətimi, adımı
daim qoruyan Bakı!

Dünyada çoxdur şəhər.
Sən mənim şəhərim sən.
Xoş ətirli baharım,
şəfəqli səhərim sən.
İftixarım, öyüncüm,
qələbəm, zəfərim sən.

Məhəbbəti könlümdə
dalğalı Xəzər Bakı!
Gələcəyi xəyalım
səninlə gəzər, Bakı!

Keçmişindən danişsam
sarayın var, qalan var.
Hər millətdən, hər eldən
sənə mehr salan var.
Böyük günlər yolcusu
min-min doğma balan var.

Bu günümün qüdrəti
şanım, şöhrətim Bakı!
Elim, günüm, məskənim,
eşqim, həsrətim Bakı!

Hələ neçə küçəndə
güllər dəstələnməyib.
Hələ böyük nəğmənin
xalı bəstələnməyib.
Yüz il ömür sürəydim,
bir gün xəstələnməyib.

Yazaydım, yaradaydım
şah nəğməni mən, Bakı!
Oxuyayı dostların
onu ürəkdən, Bakı!

*Noyabr, 1961
Vasif Adığözəlov mahni bəstələmişdir.*

Gəncə

Bağlarında salxım-salxım təbrizi.
Buz kimidir Dördyolunun kəhrizi.
Göygölünün havasını udanlar
Ömrü boyu yaxın qoymaz pəhrizi.

Tarixdə var adın, Gəncəm, a Gəncəm!
İldən-ilə sən boy atdın, a Gəncəm!
Qarşısında əyməmisən başını
Ömrün boyu heç bir yadın, a Gəncəm!

Nəğmələrin ya şux olsun, ya həzin;
Alov ludur Qoşqarının təpəsi.
İgidlərin nərəsindən bölünüb
parça-parça qayaları Kəpəzin.

Gecə-gündüz canlı qəlbin döyüñür.
Ellər bu gün zəfərinlə öyünür.
Neçə qurban bahasına qazandın
Şöhrətindən xəbər verən bu günü.

Sorağıın var yüz ölkədə, yüz eldə.
Məhəbbətin neçə-neçə könüldə.
Dil yorulmaz tərifini deməkdən
Bundan sonra ömür etsəm yüz il də.

Telman Hacıyev mahnı bəstələmişdir.

Üzüyümün qası firuzədəndir

Üzüyümün qası firuzədəndir
Könlüm açılmayır bu gün nədəndir
Yaman gündə dost əlindən bərk yapış
Dünyanın həvəsi keçib-gedəndir.

Bizim bağlar, çöllər - xoş bir tamaşa
Sonalar göllərdə gəzərlər qoşa
Necə çətin olsa, ömrün yolları
Birlikdə yorulmaz, vurarıq başa.

Bulud gələr, çıskın cilər, çən eylər,
Yar yarından ayrı düşsə qəm eylər
Sevgilimdən necə qalım aralı,
Bir baxışla qəlbə yüz məlhəm eylər.

Tofiq Quliyev mahni bəstələmişdir.

Sənə də qalmaz

Könlüm sənin əsirin, qəlbim sənidir, yar, qəlbim
sənidir.

İnsaf eylə xoş sözlə məni gəl dindir, yar, məni
gəl dindir.

Söylə nədir bu ədalar, bu işvə, bu naz
Gedər bir gün bu gözəllik sənə də qalmaz.

Nəqarət:

Yalqızam, yalqız,

Yalqızam, yalqız.

Gəl məni möhnətə, oda

Salan vəfasız.

Söylə nədir bu ədalar, bu işvə, bu naz

Gedər, vallah, bu gözəllik sənə də qalmaz.

Dağlar başı dumandır, Aman Allah yar, yenə
dumandır,

Ayrılığın ölüməndən mənə yamandır, yar, mənə
yamandır.

Söylə nədir bu ədalar, bu işvə, bu naz

Gedər bir gün bu gözəllik sənə də qalmaz!

Tofiq Quliyev mahni bəstələmişdir.

Ala gözlü yar

Gözlərin aladır yar,
Bir cüt piyalədir yar
Dərdlərimin dərmanı
Başına bəladır yar.

Nəqarət:
Ala gözlü yar,
Şirin sözlü yar,
Gülər üzlü yar,
Şirin sözlü yar.

Təzə bahar gülümsən
Sevimli bülbülümsən
Dodaqların qönçədir
Qoy açılsın, gülümsə.

Nəqarət:
Gözlərini süzmə yar
Ürəyimi üzmə yar
qəlbimi incitmə gəl
Məndən tez-tez küsmə yar.
Nəqarət:

Süleyman Ələsgərov mahni bəstələmişdir.

Kəklik

Yamacları, yaşılığı bəzəyən;
ayaqları qan xınalı kəkliyim!
Qayalarda, təpələrdə təziyən
Qanadları göy cunalı kəkliyim.

Buxağında gəlinlərin yaşmağı,
gözlərində gözəllərin gözü var.
Nədir belə səkə-səkə qaçmağın?
Dayan, kəklik, sənə dostun sözü var.

Dərə əlvan, çəmən əlvan, düz əlvan...
Bu rənglərin düzümünə aldanma!
Namərd ovçu dovla qurar arxadan -
Göyqurşağı çöl düzünə aldanma.

Bu təpədən o təpəyə səkirsən.
Nəğmən coşğun bulaqlara qoşulur;
Sən də bahar həsrətini çekirsən.
Sərin mehli yaz səhəri xoş olur.

Sən daziyib yoxuş boyu qalxanda
maddim-maddim baxa-baxa dururam.
Şən qaqqıltın dərə boyu axanda
Xəyalımda nə aləmlər qururam.

Dağlarımın nadir, nazlı gəlini,
azad yaşa, nəğmələrin susmasın!
Yel salmasın bir lələk, bir telini,
Ovçu səni bərəsində pusmasın.

Səni görüb ovçuluqdan əl çəkdirim,
bundan belə bir gülə də atmaram.
Bu yerlərdə indi tüfəng atsa kim
Mən sübhədək rahat olub yatmaram.

İnsan olan gözəlliyə qıyarmı?!
Sənsiz dağlar yetim qalar, kəkliyim!
Cılız ürək gözəlliyi duyarmı,
Dağlar qızı, qatar-qatar kəkliyim.

Yamacları, yaşıllığı bəzəyən;
ayaqları qan xinalı kəkliyim!
Qayalarda, təpələrdə təziyən
Qanadları göy cunalı kəkliyim.

1974

Yeddi çınar

Yeddi çınar, yeddi çınar -
yeddi meydən, yaşıl çadır.
Yarpaqları ləçək-ləçək,
budaqları göyə çatır!

Əsmə külək, əsmə külək!
Bir-birinə dəyib sınar
zümrüd kimi o yarpaqlar,
çılpaq qalar yeddi çınar!

Qalxıb pöhrə budaqları,
piçıldışır yarpaqları.
Doğma, əziz torpaqları
kölgəsiylə qucaqlayır
yeddi çadır, yeddi çınar!

Kim yetirib sizi belə!
Alnından tər silə-silə,
aydan-aya, ildən-ilə,
keçirsiniz qatar-qatar,
yeddi çadır, yeddi çınar!

Əsmə külək, əsmə külək!
Bir-birinə dəyib sınar
zümrüd kimi o yarpaqlar,
çılpaq qalar yeddi çınar!

*Şamaxı, may 1961
Vasif Adıgözəlov mahni bəstələmişdir.*

Gilavar

Gəzib-gəzib dərələri, düzləri,
nə durub, nə dincəlmisən, gilavar!
Vətənimin bu mehriban qoynuna
xoş gəlmisən, gilavar!

Fəsil-fəsil dəyişdikcə havalar
könlümüzdə nəğmə desin ilk bahar.
Sən də qoşul bu nəğmənin səsinə,
gilavar, ay gilavar!

Hərdən xəyal bir qanadlı quş olur,
həzin, coşğun nəğmələrə qoşulur.
Yüz möhnəti bir sevincə əridər
insan ömrü xoş olar.

Buz bağłasa axar sular, bulaqlar -
könlümüzdə nəğmə desin ilk bahar.
Sən də qoşul bu nəğmənin səsinə,
gilavar, ay gilavar!

Hansı igid çətin yolda qocalar?
İnsan oğlu zəhmətilə ucalar!
Sən də qoşul nəğməmizin səsinə,
gilavar, ay gilavar!

Emin Sabitoğlu mahni bəstələmişdir.

Axşam görüşləri

Ulduzlar yaxın-uzaq,
Düzülüb çıraq-çıraq.
Ulduzları çağırıq
Axşam görüşlərinə.

Hər könüldə bir bahar.
Gəlsin dostlar, tanışlar.
Gəlsin nəgməli quşlar
Axşam görüşlərinə.

Məclisimiz xoş olsun.
Şən mahnilar qoşulsun.
Deyək: - Sevinc nuş olsun
Axşam görüşlərinə!

Tofiq Quliyev mahni bəstələmişdir.

Bəlkə yarım gələr oldu

Sarı bülbül gül başına dolandı,
Yazlıq könlüm həsrətinə qalandı.
Səbr, taqət nəyim vardı apardın,
Bir demədin nə soyğun, nə talandı.

Əsmə, külək, əsmə, külək!
O dağlarda bir az yuban!
Əyil, budaq, bəlkə yarım
Gələr oldu bu yollardan.

Karvan bulud narın-narin səpələr,
Gözəlləşər göy çəmənlər, təpələr.
Aman günəş, qoyma soyuq damcılard
Sevgilimin yanağından öpələr.

Əsmə, külək, əsmə, külək!
O dağlarda bir az yuban!
Əyil, budaq, bəlkə yarım
Gələr oldu bu yollardan.

Dərələrdən ağır duman sürünür,
Göy yamaclar aq örpəyə bürünür.
O aydırımı çıxdı qara buluddan,
Yoxsa yarım gözlərimə görünür?

Əsmə, külək, əsmə, külək!
O dağlarda bir az yuban!
Əyil, budaq, bəlkə yarım
Gələr oldu bu yollardan.

1958

Rauf Hacıyev mahni bəstələmişdir.

Əhdimizə inan yar

Ay işıqlı, göy ulduzlu, yol aydın.
Könlüm evi çırqbandır bu gecə.
Nə bir çıçək, nə bir yarpaq solayıdı,
Nə inciyib yerdən küsən olaydı!

Hər möhnətə dözərəm.
Sına məni, sına, yar!
Əhdə çıxsam vəfasız,
Onda məni qına, yar!

Yar yolunda duman nədir, çən nədir?
Əllərinin hərəreti məndədir.
Dünya-aləm bütün gözələ dönsə,
Mənim könlüm, mənim gözüm səndədir!

Hər möhnətə dözərəm.
Sına məni, sına, yar!
Əhdə çıxsam vəfasız,
Onda məni qına, yar!

Bizi bir gün ayrı görsə yağılar,
Könlüm sənin həsrətindən dağilar.
Gündə yüz yol sənə qurban olardım,
Qorxuram ki, deyərlər, - çox ağ olar!

Hər möhnətə dözərəm.
Sına məni, sına, yar!
Əhdə çıxsam vəfasız,
Onda məni qına, yar!

1958
Ələkbər Tağıyev mahni bəstələmişdir.

Əfv etdim hər şeyi

Əfv etdim hər şeyi, əfv etdim sənə,
O soyuq sözləri, o gülüşləri,
Zənn edirdim səni unutdum, mənə
O axşam "yox" deyib gedəndən bəri.

Yuxuda bu gecə dodaqlarından
Öpürkən qəlbimin əsdi telləri.
Görünür ağlımmış səni unudan,
Könlümün bu işdən yoxmuş xəbəri.

*Bakı, iyun, 1934
Emin Sabitoğlu mahnı bəstələmişdir.*

İnsaf da yaxşı seydir

Ürəyimin sevinci
sənin yadigarındır.
Yuxumu qaçıran da,
sənin intizarındır.
Sən dərdimdən xəbərsiz.
Sən nəşəli, kədərsiz.
Görən deyir:
-Bu göyçək,
hansı bəxtəvərindir?!
El içində xar oldum.
Dildən-dilə car oldum.
Yar deməyə qorxuram,
əcəb bəxtiyar oldum!

Gözlərinin rəngini
Dağlarda axtarmışam.
Saçlarının ətrini
bağlarda axtarmışam.
Mən gələndə gedirsən.
Mən gedəndə gəlirsən.
Elə bil sən baharsan,
mən şaxtalı bir qışam.
Qərarımı kəsən yar!
Söz deməmiş küsən yar!
Nə dedim ki, incidin!
De! Bu mən, yar, bu sən yar!

Fərhad olsaydım əgər
qayaları yarardım.
Məcnun olsaydım əgər
min fəryad qoparardım.
Dedim: - Sevirəm səni!
Dedin: - eh, gözüm aydın.
Burda nitqim kəsildi.
Burda sözüm qurtardı.
Könlüm nəğməli neydir.
Dilim dolu gileydir.
Öldürdü nazın məni.
İnsaf da yaxşı şeydir.

1954

*Emin Sabitoğlu
mahni bəstələmişdir.*

Ölən nəğməm

Bir nəğməm vardı, dillər əzbəri.
İnsan olsayıdı, yəqin
həsəd aparardı ona el nəğmələri!
Bir nəğməm vardı - gözəl,
həm oxumlu, həm cavan,
həm də ürəyə yatan.
Hər guşəsi yerində.
Hər bəstəsi duzlu, xoş.
İndi neçə müddətdir oxunmayır.
Bir də oxunmayacaq.
Nəğmə ölü deyilmi,
gəzməsə dodaq-dodaq?
Nəğməm öldü,
Sevincimdə yeri qaldı.
Nəğməm öldü,
Ürəyimdə ağrısı diri qaldı.

1954

“Qəm karvani”

*R.Rzanın müxtəlif şer və poemalarından toplanmış bu parçalar
əsasında Vasif Adigözəlov 1990-ci il yanvar şəhidlərinin
xatırəsinə həsr olunmuş oratoriya bəstələmişdir. Oratoriya
Qara yanvarın 10-cu ildönümündə, 2000-ci ildə ilk dəfə
səslənmişdir.*

Vuruşdular,
son gülləyə,
son süngüyə,
son qundağa qədər.
Vuruşdular,
hər şey qırmızı geydi,
daşdan torpağa qədər,
Vuruşdular,
alt dodaqdan
üst dodağa qalxa bilməyən
səsə qədər.
Son nəfəsə qədər.
Yaralılar ufuldamadı,
can verənlər inləmədi.
Susuzlar yandım demədi.
Öldülər ayaqlarının altında
Vətən torpağı.
Başlarının üstündə Vətən ulduzları.
Könüldən könülə uçdu

ümidləri, arzuları.
Gecə ağır-ağır keçdi
cənazələrin üstündən;
keçdi getdi yolu səhərə.
Günəş şəfəqdən örtük çəkdi
torpağı qoruyub, torpaqda dincələn
cənazələrə.

II

Qaranlıqdan səs:

-Sonu varmı, sonu varmı
yolumuzdan çəkilməyən,
dan ocağı sökülməyən,
üzümüzə bir gülməyən
gecələrin, gecələrin?
Göydə bulud-qara gəmi
Qara günün qara qəmi!
Ömrün işıqsız aləmi!
Gecələrin, gecələrin,
sonu varmı?
Bu qaranlıq qurtararmı?

Əks-səda:

-Keçməlisən bu qəm dolu
ağır yolu, çətin yolu.
Vuruşlarda qazanacaq
azadlığı insan oğlu.

Qaranlıqdan səs:

-Gözümüzün kökü sarı
İllər keçir - qəm qatarı!
Kim qırar bu intizarı!
Nə vaxt, nə vaxt yىxılacaq
Gecələrin dərd hasarı?

Əks-səda:

-Keçməlisən bu qəm dolu
ağır yolu, çətin yolu.
Vuruşlarda qazanacaq
azadlığı insan oğlu.

III

Nə son dəqiqlirlərindən xəbərim var,
nə harda basdırıldığını bilirəm.
Bəlkə qara quzğunlar
caynaqlayıb yedi qara gözlərini.
Bəlkə üstünə cansız sərildiyin torpaqda
cəsədin qaldı neçə gün.
Və düşmən ayağı dəymədi torpağın o parçasına.
Bu da sənin vətənə son borcun oldu.
Bəlkə də o torpaq ki,
sinəsinə aldı səni,
Dönə-dönə sənin qorucun oldu.
Lakin nə sən qoruya bildin onu
sona qədər

nə o səni.
Əbədi qaldı o torpaqda
yurdumun
neçə-neçə
Əlisi, Əhmədi, Həsəni.

IV

Baxıram qəbristana
ağlayan adam görmürəm.
Bircə torpağı təzə,
üstünə səpilmiş çiçəklər
indi-indi soluxan,
hələ başdaşı qoyulmamış
qəbrin yanında diz çöküb
üzünü torpağa qoyub,
həzin-həzin ağlayan qadından başqa.
Yəqin anadır.
Göz yaşları ürəyimi qanadır.
Başımı qaldırıb birdən,
hər qəbrin üstündə
bir dəstə çiçək görürəm.
Deyirəm: - Salam!
Yurdumun qəhrəman oğulları!
Əzizlərim!
Yəqin siz cavandınız
yəqin boy-buxunlu
bığ yeri təzəcə tərləmiş oğlanlardınız.

Bəlkə tikə-parçanızı
tapıb yiğan olmadı
Ancaq bir zaman
qara ya ağ bənizli,
sinəsində ürək çırpınan,
canlı insan olan
sizin,
bir-iki parçanızı,
basdırıblar bu torpağa.
Yoxsul olsun, ya zəngin,
qara ya ağ,
insan torpaq üstündə yaşayır.
İnsana gərəkdir torpaq!
Bu doğrudur -
Ancaq ömrün qırbacı
insanları belədən-belə qovur.
Torpağı satın alırlar,
zəbt edirlər,
mənimsəyirlər.
"Bura bizim idi!
Bura da bizim oldu", - deyirlər.
İnanmasan,
Səs bir pərdə yüksəlir,
daha qəzəbli gəlir:
- Bizimdir!
- Bizim oldu!
- Yox - desən
Söz verilir topa, gülləyə

Yenə inanmasan
susmalı olursan
zəncirlərin nəğməsini dinləyə-dinləyə.

V

Biz körpü olduq,
üstümüzdən keçdi zaman
ağır yüklü günləriylə
İnlədik
eşitmədilər.
Çağırıldıq
hay vermədilər.
Yalvardıq
baxmadılar
Ağladıq
görmədilər.
Qolumuzun zəncirini göstərdik,
-Açın - dedik
Açımadılar.
Yaralı düşəndə belə
bizə yanaşmadılar.
Ən insaflısı dedi:
-Bir əlacın var,
öl, qurtar!
Nə gözümüzdə yaş qaldı,
nə qəlbimizdə məhəbbət.
İlanın ağına da,
sarısına da lənət!

Azadlıq nə xurmadır,
gözləyəsən, yetişsin, yiğasan.
Nə alçaq təpədir,
həvəslənib yüyürəsən, çıxasan.
Zəncirləri qırmaq azdır
zəncirlərin dünyasını
gərək yıxasan!
Məzlumların qəzəbi
çox tufanlar qoparasıdır.
Hələ bu harasıdır
hələ bu harasıdır.
Başını dik saxla, qardaş
Bayrağını, silahını möhkəm tut!
Dünya sənə baxır,
tarix sənə baxır
hələ çox bağlı qollar
zəncirlərini
həlqə-həlqə qoparasıdır.
hələ bu harasıdır!
Hələ bu harasıdır!

*Vaxt
var ikon*

Vaxt var ikən

Çıq-çıq saat işləyir.
Düşür əbədiyyətə
ömrün geri dönməyən anları.
Zaman alıb aparır insanları
bugünəcən heç kəsin
qayıtmadığı uzaqlara.
Vaxt var ikən dünyaya bax!
Baxıb doymasan belə.
Bir divara daş qoy!
Çiçək iylə!
Saçlarını
sabahın xoş nəsimiyələ dara!
Könlünü aç günəşə, bahara.
Vaxt var ikən gəl,
şəfəqləri qarşılıayaq
səhər-səhər.
Sevək, sevilək!
Fikrimizdən işıqlansın zülmətlər.
Dodaqlarında açılsın
təbəssüm ciçək-ciçək.
Vaxt var ikən
əllərinin hərarətindən
isinsin bir insan əli.
Nə qədər iş var görməli,
Nə qədər söz var deməli.
Vaxt var ikən

bircə qələm vur,
bir budaq peyvənd elə.
Demə, o necə, mən də elə
Düşmənə amansız ol,
dosta xoşqılıq!
Vaxt var ikən
elə yaşa, elə çalış
bir gün sən olmayanda
hər kəsə aydın görünən
yerində qalan boşluq.

1961

Vaxtı öldürək dedin

Dedin: - Neyləyək, vaxtı öldürək?
Gün uzun, gecə uzundur!
Düşünmədin,
boş keçən anlar da,
möhəlti bilinməyən
ömür yolumuzundur.
Yol qurtarar,
bircə an dayansa ürək.
Nə rəvadır,
vaxt bizi yaşadırkən,
biz vaxtı öldürək?!

1961

Vaxt

İlkin gördüm onu,
Saç nə saç!
Göz nə göz!
Dodaq nə dodaq!
İnsan şəklinə girmiş
alovlu bir qadın ehtirası!
Dantenin Beatriçası!
Titsiyanın Venerası!
Füzulinin Leylası!

... Rast gəldim.
Saçlara,
gözlərə,
dodaqlara baxdım!
Hey, hey!..
Həni elə bir qüvvət
Həni?
Canlandırma yenidən.
Beatriçanı!
Veneranı!
Leylanı!!

1964

Əsrlərin səslənməsi

Burda neçə ömür yolu çatallaşıb.
Neçə doğulmamış istək
nisgili var.
Neçə ürək yanğısı,
neçə könül dili var.
Neçə arzu, neçə dilək var.

Kimi deyir: boş sözdür.
Kimi deyir:
üstü yazı dolu
çərxi-fələk var.
Dinləmədən
acları, toxları;
yoxlamadan
varları, yoxları;
çıxıram insan taleyinin
dolaşıq yollarına.

Uğur olsun,
Yol boyu bələdçilərim:
Duyum,
Hünər,
İradə,
Vicdan.
Mindirib yel qanadlı
xəyala məni,

Gəzdirirlər
sonsuz könüllər aləmini.
Orda rast gəldiyim
gah təsəlli,
gah nigaranlıq,
gah həlli çətin sual olur.
Gah camcanlı varlıq,
gah kədər heykəli - hicran,
gah ser-sevincli
vüsəl olur.

Varqlardan birinda

Soruşuram qəlb ağrısından:
-Bir ağrı ki,
kəlmə olub süzülüb
bəlkə könül yanğışından,
bəlkə ciyər yanğışından.
Hansı sinədən çıxıb
bağıra-bağıra,
insanlığı şahid
çağıra-çağıra
gəlib.
Dindirməsən dinnəz,
söylətməsən söyləməz,
Yuvalanmışınız
bu sarı yarpaq üstündə?

Başa varaq

Soruşuram sevincdən:
-Dünyada bu qədər
fəlakət, qəm, kədər;
bu qədər nisgil varkən,
bu boyda dünya
canlı insan qəlbinə darkən,
haqqın varmı

belə-
gülər üzlü,
sakit gözlü
dayanasan?
Nə kövrəlib, nə yanasan?

Yeni səhifə

Soruşuram ümiddən:
hardan gəlmisən?
Hanı vəsiqən ki,
sən doğrusan?
Bir gün həqiqət olacaqsan
Zəmanətin varmı;
zamandan, gələcəkdən?
Ümidsənmi gerçəkdən?
Cəbhədaşın kimdir?
Keçənlərdən, olanlardan
zəmanətin varmı?
Ağır sinaq günlərinə dözümün,
intizara dəyanətin varmı?
Yoxsa, qoçaq,
adına güvənirsən ancaq?

Üz-üzə

Danışıram
Hər şerin müəllifiylə;
yazdığınına görə,
şerinə görə.

Danışıram
oxuyub yazısını neçə kərə.
Soruşuram: məgər dünyanın
tükənməz dərdi-səri
sənə qalıb!
İnsanlığın
sevinc sözü,
dərd əsəri sənə qalıb?

Belə həyəcanlı,
belə rahatsız
belə səksəkəlisən,
Sən, adı insan oğlu
insan?
Hansı günlü,
hansı illi,
Hansı ölkəlisən?

Səslər gəlir
Neçə səs eşidirsən cavabında,
neçə sual,
neçə heyrətli nida.

İnsan qəlbi
necə biganə qala bilər;
insan qəlbidirsə əgər.
İnsanların dərdini görə-görə
necə "neyləyim",
"necə eləyim" eşidib?
Hansı saya, hesaba gələr
insan dərdinin
insan arzusunun
çeşidi.

Oxuyuram bir də səni

Sətirlər düzülüb
alt-alta,
üst-üstə,
yan-yana.
Bütövü var, qırığı var.
Hər səhifədə
min könüldən xəbər verən
yığı var.
Əsrlər durub yan-yana,
Homerdən, Nizamidən
üzü bu yana.
Börnsdən, Sabirdən o yana.
Hələ çağdaşlarımı demirəm;
biri yerindən aşağı,
biri yerindən yuxarı.

Sözlər, sətirlər:
birində güllə qaynarı,
birində qılınç ovxarı.
Hansı əllər yazıb
bu sətirləri, sözləri!
Hansı dillər deyib
bu yanıqlı sözləri.
Biri gedib
fikri, səsi qalıb.
Biri gedib
beş-on vergülü,
bir-iki nöqtəsi qalıb.
Birini unutdurən,
birini yaşıdan nədir?
Birində odlu silah
birində quşatan nədir?
Mətləbdən uzaq düşdün
Rəsul Rza!
Onlar deyib, gedib.
Biz də davam edək yolumuza,
Həyatın Nuhdan bəri
sevinci də, yası da var.
Ömrümüzün hələ
səhifələrə düşməmiş
mübarizə edim
antologiyası da var.
Yaxşısı budur desənə
tarix hansı səhifəsində
yer ayırıb sənə?

Hər yaşın bir nisgili

Dərələrin başından,
qayaların qaşından,
çağlayıb axan sular!

Daşdan-daşa tökülüb,
hey qırılıb, bükülüb
qıçıldayan xan sular!
Gah göz-göz bulaq olub,
gah coşğun irmaq olub,
gah dalğası dağ olub,
qabarıb qalxan sular!

Gah sakit, gah gur axıb,
gah quzu, gah kür axıb,
dəhnəsində darıxıb
sahilə çıxan sular!

Sızqovlar, süzüntülər
bir-birinə qatila-qatila
dərələrin çalovundan keçib,
qızmar günəşin alovundan içib
yığılır, birikir, nəhr olursunuz!
Axırsınız sakit, lal;
bu sahildən o sahilə
ləngər vura-vura.
Müdrik qocalara bənzəyirsiniz;

çiyində ömrün yükü,
əqlin, biliyin yükü, qocalara.
Lakin şənlik yox, həvəs yox.
Sanki son mənzilə qalmış yolu, -
dəryaların qoynuna, -
gedirsiniz, gözü tox, nəfsi tox.
Belədir həyat.
Hər yaşın bir nisgili var.
Yaşlı görünməyə can atır gənclər.
Gəncliyə həsrət çəkir qocalar.

1962

İnan

Cavanlığa aldanma!
Səni gücsüzlüyə,
üz qırışına,
yorgunluq qışına
tapşırıb gedər.
Gözəlliyyə inanma!
Səni təəssüflü xatirələrə,
soyuqluğa, boyatlığa,
laqeydliyə təslim edər.
Qəlbine inan!
İlk gündən son günə qədər
səninlədir.
Sənə sədaqətidir ki, hərdən
həzin-həzin
ağriyır,
səni də inlədir...

1968

*Gənclik, qocalıq, vəfasızlıq və
sədəqət haqqında*

Kim desə: "Gənclik hər şeydən yaxşıdır!"

mübaliğəli olsa da,
xoş sözdür.

Kim desə: "Qocalıq qiymətlidir!"

Düz olsa da,
boş sözdür.

Gənclik özü gedir.

Qocalıq özü gəlir.

Nə onu saxlaya bildim,
Nə bundan qoruna bilirəm.

Nə doyunca sevindim.

Nə ağlaya bilirəm.

Deməyin yaşamağa hərisdir.

Gənclik vəfasız çıxdı.

Qocalıq vəfalıdır.

Ömrün son gününəcən
məndən ayrılmayacaq.

Bu pisdir.

1960-1962

Buruqların söhbəti

Qoca buruq
yanındakı cavan buruğa dedi:
- Ayaqlarını möhkəm bas
polad döşəməyə!
Hazır ol!
Fırtına gəlir
dəmir çeynəməyə,
polad kövşəməyə.
Cavan buruq dedi:
- Niyə nigaransan?
Qorxum yoxdur mənim
Fırtınadan, tufandan.
Bəlkə paslanıb dirəklərin?
Bəlkə dalğaların ləngəri
qaynaqlarını qoparıb, töküb?
Yoxsa canina
cılovsuz küləklərin
qorxusu çöküb?
Qoca buruq dedi:
- Mən uzun bir ömür yolu keçmişəm.
Yıxılsam da, nə qəm!
Təkəbbür hünər deyil!
Ağır gündə möhkəm dayan qoçaqsan!
Mən getsəm, keçmişim qalar.
Sən getsən,
gələcəyini aparacaqsan.

1962

Ginar
ömrü

Həyat esqi

Gözlərimə baxdı həkim,
kağıza xeyli baxandan sonra.
Mürəkkəbə batırıldığı qələmdən
damcı-damçı
mürəkkəb axandan sonra.
Baxdı və dedi:
-Şəkər!
Mən bilmirəm hansı dəqiq tərəzi
gözlərdəki təəssüfun
ağırlığını çekər?
Mən gördüm, həkimin
təəssüf rəngli gözlərini.
Eşitməsəm də onun
əvvəlki sözlərini,
ancaq bir kəlməni eşitdim.
Eşitdim,
top gurultusu
eşidən kimi:
-Şəkər!
Gözlərimi həkimin
gözündən çekmədim.
Gözlərinə and olsun
bir qırpım, bir an
gözlərimi çekmədim,
onun baxışlarından.
Ancaq soruşdum:

-Uzun çəkər?

Dedi:

-Çox xəbis şeydir bu şəkər!

Özü bir şey deyil, ancaq

Bəzi adamlar kimi,

ara qarışdırırındır.

Çox azar törədəcək;

bu cəhətdən yamandır.

Dedim:

-Elmin bu vaxtı...

Təbabətin qüdrəti...

Məgər...

Həkim dedi:

-Zəhrimara qalsın bu şəkər!

Dedim: - Qalsın... qalsın!

Neyləyək.

Nazilən yerdən üzüləcək.

Bəli!

Rəfiqəm mənim!

Əzizim!

Nə məyusam, nə şad.

Gözlərimdə canlandı

Keçirdiyimiz həyat.

Ümidli, arzulu.

Mübarizə, səadət dolu

günlərimiz

gözəl ümidlər içində keçmədimi?

Dodaqlarında bahar təbəssümü
çağırdın adımı.
Ən şirin xülyamız
canlı həyat olmadımı?
Mən deyərdim: - Payız ayları
yaxşıdır iş üçün.
Yeni poemamı qurtaram gərək.
Sən də gülərək
deyərdin: - Məgər
qurtararmı
şerə dönən
düşüncələr, həvəslər?
Bir əsəri bitirdin,
yenisi növbədədir.
Hələ bu yarı olmamış,
gəlir yeni çağırışların sorğusu.
Mən sənilnlə həmrəy idim doğrusu.
Rəfiqəm mənim, əzizim!
Günlərimiz bizim
necə gözəl istəklərə bağlı keçdi.
Demirəm haraylı keçdi.
Demirəm təmtəraqlı keçdi.
Qış oldu, yaz oldu.
Bəzən sevincimiz
qayğımızdan az oldu.
Ancaq yenə də maraqlı keçdi.
Mən həkimin gözlərindən oxudum:
Möhlət qurtaracaq,

arzular qurtarmadan.

Yolu çovğun kəsəcək,
mənzilə varmadan.

Olsun!

Doğrudur, hər kiçik yarpaq belə,
nə qədər oxşasa da başqasına,

Yenə təkdir;

bəlkə rəngi,

bəlkə biçimi,

bəlkə də hərarətilə.

Bəli, təkdir.

Saplağından üzüldümü
bir də bitməyəcəkdir.

Lakin!...

Nə təəssüf edirəm,

nə də dəymə-düşər qonaq kimi
küsüb gedirəm.

Yox!

Məna ömrün boyunda isə;

onda eşq olsun

ala qarğaya,

bir də qart qurbağaya!

Biz ömrümüzü yumşaq

yaşıl mamır kimi

ağac gövdəsində keçirmədik.

Hansı göz var ki,

ona açıq və dik

baxa bilmədik?!
Ümidlər içində,
arzular içində keçdi ömrümüz.
Nəğmələr, qovaqlar içində keçdi ömrümüz.
Bahar içində keçdi ömrümüz.

"Yarımçıq əsərləri bitirək", - dedik.
"Uşaqları böyüdək,
yetirək", - dedik.
Düşünmədik, günlər sayılı imiş,
ömrün yolu gödək.
Gör nə qədər
Yarımçıq iş var.
Ümidlər!... Arzular!...
Məhəbbətin
çevrilənməmiş varaqları var.
Yurdun hələ
sinəsi sirli qalan
silsilə dağları var.
Hələ Mildə, Muğanda
salınmamış meyvə bağları,
hələ Bakıya gəlməmiş
Şah dağın buz bulaqları var.
Hələ pəncərəsi şüşələnməmiş,
hərəsi bir şəhər evlərin
boyaqsız otaqları;
hələ nur muncuğu kimi
neçə kəndin yoluna düzülməmiş

ıldırıım çıraqları var.
Ölümü susdurmaq üçün
hələ yaranmamış
nə qədər şəfa, əlac yaraqları,
hələ kölgəsini çöllərə salmamış
neçə yaşıl meşə zolaqları var.
Hələ zəfər nəğmələrində
nəqarət olmamış
neçə qurtuluş soraqları var.
Hələ nə qədər
könlümüzün nəğməsi, harayı var.
Hələ bütün bu işlərdə
qolumuzun, beynimizin
payı var!
Hələ sənə deyilməmiş
nə qədər sözüm var.
Rəfiqəm mənim!
Hələ gözlərindən doymamış
gözüm var.
Mənim eşqim, könül həyanım!
Sevgilim mənim!
Hələ yazılmamış nə qədər şerimiz var.
Hələ tərənnüm edilməmiş
nə qədər tarixi iz var.
Hələ neçə dəfə sallanacaq
gümüşü bədmüsəküñ
iyli, tüklü budaqları,
bizim eşqimizin

yeni-yeni nəğmələrini dinləmək üçün.
Kim yazdı möhlətini
bu gedər-gəlməz köçün!

Yox!
Mən yolcusu deyiləm bu yolun.
Rahat olun, dostlar, rahat olun!
Nigaranlığa yoxdur əsas
Hələ mən,
bənövşə dərməyə gedəcəyəm bu yaz.
Gedəcəyəm iqli, rəngli,
adlarını yüzdə bir adam bilməyən,
yeni çiçəklər dərməyə.
Gedəcəyəm, yeni-yeni şerimi
oxucuma göstərməyə,
Gedəcəyəm, öz ayaqlarımla.
Gedəcəyəm,
yanımda balalarım.
Bir də eşqimi sınaqdan çıxarmış
vəfali yarım.
Dəstəm böyük olacaq,
əzizlərim, çox böyük.
Qohum-qardaş, dost-aşna.
Dünyanın bütün yaxşı adamları.
Bir də,
yurdumun baharı.
Bir də,
baharın nəğməli qaranquşları.

Qarşımızda yeni günlərin
şəfəqli yoxuşları.

İllərin zirvəsindən aşa-aşa,
mən vətənimin gözəl günləriylə
girəcəyəm yüz yaşı.
Mən qolları açıq
qarşılayacağam,
nəğmələrlə bəzənmiş
neçə yeni baharı.
Vətənimin oğulları, qızları!
Könlümün dostları!
Biz bir yerdə qarşılayacağıq
neçə min neçədə gələcək
qoynu nəğmə-nəğmə,
sinəsi çiçək-çiçək
yeni baharı!

Bakı, 1955

Mən gedəsi deyiləm

Əvəzi¹ yola saldıq
Xəstəliyi: Diabet!
Bir gün Mikasız² qaldıq
Xəstəliyi: Diabet!
Su oymuş qaya kimi
uçulur dörd bir yanım.
Bilirəm gec-tez gəlib
çatar mənə də növbət.
Hələlik, növbətə var,
bir il, bir gün, bir saat.
Yaratmaq istəyirəm.
Sənə eşq olsun, həyat!

1958

Sular axır gümüşü

Qar yağır lopa-lopa.
Uşaqlar adamları,
Gülüb basır qartopa.
Navalçadan asılır
sırsıra lülə-lülə.
Xizəklər zolaq salır
yuxuya batmış gölə.
Bilirəm, sən də varsan
qürubun sarısında,
fırtınalı bir ömrün
qırılmış yarısında.

Budaqlar yarpaqlayır,
çiçəklər rəng-rəng açır.
Durnalar ötüb gedir.
qəriblikdən qürbətə
ikisi bir, üçü bir.
Günəş mehribanlaşır,
bağçada gül üzümür.
Bilirəm, sən də varsan,
Kölgələrin izində,
göz yaşı dənizində.

Çaylar axır köpüklü,
sular qaynayırlar, daşır.

Günəş yandırıb-yaxır,
zəmilər qızıllaşır.
Dənizin ləpələri
oxşayıb sinəmizi.
Dalğaların nəgməsi
basır səsinə bizi.

Kölgələrdir qapqara,
Ağappaqdır işıqlar.
Gecə-gündüz bilməyir
gülüşlər, qışqırıqlar...
Bilirəm, sən də varsan,
Ağır, sükut içində,
gözə adı görünən
taya bulud içində.

Salxımlar sıra-sıra.
Üstü yüklü budaqlar
söykənib budaqlara.
Bağlar qızılı geyir,
sular axır gümüşü.
Qulağımda səslənir
gəncliyimin gülüşü.
Bilirəm, sən də varsan
Səslərin susumunda,
adicə bir meyvənin
çür-çürülmüş tumunda.

Yaşamışam, görmüşəm
ömrün yaxşı-pisini;
günlərin qazancını,
illərin itkisini.
Nə bir kəsə borcluyam,
nə də alacağım var.
Nəyim vardı vermişəm
xalqıma, insanlara:
Yaxşı söz, qayğı, ülfət,
sevinc, kədər, intizar.
Az olmuşsa neyləyim;
olub-qalanım budur.
Vermişəm hər nəyim var:

ümid, arzu, etibar.
Bilirəm gələcəksən.
Gələcəksən tez ya gec.
İxtayar məndə olsa
qoymazdım gələsən heç.
Ancaq ki, bir qaçılmaz
qanunu var həyatın.
Günlərin damlaşından
Dolacaq ömür gölü.
Necə uzaqda olsa
Gələcək bir gün ölüm.
Gələcəksən, gəl!
Ancaq
Bunu da bil!

Hər zaman
səni düşündükcə mən;
ölməməkçün vuruşub,
yaşayıb, yaratmışam.
Nigaran deyiləm, gəl!
Haçan, necə bacarsan.
Səhər, gündüz, ya axşam.
Sən varsan, mən bilirdim.
Doğrudur illər boyu,
Doğrudur, hər dəqiqə
yaxınlaşdırıb məni
sənə, bir xəncər boyu.
Ancaq ki, mən də səni
azca gözlətməmişəm,
görüb-götürüm deyə,
şeri bitirim deyə.
Elimin bayramını
bir də keçirrim deyə.
Dayan, oğul toyudur,
sağlıq içirəm deyə.
Dayan! Qırılır deyə
köləlik zəncirləri.
Yuban! Dinləyim deyə
nəğməli zənciləri!
Yubatmışam mən səni
insanlara, işığa
yerə məhəbbətimlə.
Acizliyə, sükuta

və sənə nifrətimlə.
Gözlətmışəm ya bir il,
ya bir gün, ya bircə an.
Bu mənim qələbəmdir,
bu mənim zəfərimdir.
Hər başlayan yeni gün
mənim iş səhərimdir.
Hələ çox gözləyəcək -
yubanacaqsan, hələ.
Hələ çox işim qalıb -
çox davam var səninlə.
Bir gün gedəri olsam
bəlkə azalacaqdır
bu dünyadan bir damla.
Ancaq dünya qalacaq;
dopdolu bir həyatla,
yepyeni nəğmələrlə,
yaşayıb yaratmağa
qadir saysız adamla.

1960

Bizim doktor

Doktor H.Veysova

*“Təbabət, əksəriyyətlə təsəlli verir. Bəzən xəstənin halını
yüngülləşdirir, nadir halda sağaldır”.*

Hippokrat

Nəbzimi yoxladı.
Qan təzyiqimi ölçüdü.
Sinəmə qoydu qulağını:
Nəfəs alma dedi.
-Al! - dedi.
-Alma! - dedi yenə.
Xeyli çəkdi müayinə.
Gözüm onun üzündəydi.
Görüm qaşları çatılacaqmı?
Görüm rəngləri dəyişəcəkmi?
Axı, neçə gündür,
bu öskürək məndən əl çəkmir.
Nə qaşını çatdı,
nə dəyişdi rəngi,
nə pozuldu səsinin ahəngi.
Nüsxələri yazdı.
Məsləhətlərini verdi.
Əlini uzatdı,
dedi: - Dərmanları atsan,
bir həftəyə sağalarsan,
Atmasan, yeddi günə.
Hamı güldü,

doktorun zarafatla dediyinə.
- Xudahafız!-
Uşaqlar qapını açdı.
O getdi.
Qapı örtülməmiş
eşitdim onun zümzüməsini.
"Gözəllərin ürəyi
xəyanətə meyl edir".
Belə adəti var:
vidalaşış gedəndə
pəsdən-pəsdən oxuyar.
Ancaq,
xatırladım neçə il əvvəl
həl xarab bir xəstənin yanından
oxumadı getdi.
Getdi sakit, pərişan.
Mən bilirəm bizim doktor
yeganə deyil;
var adlı-sanlı
ayrıları da.
Ancaq,
bizim doktorun
cana böyük şəfadır
zümzümələri də,
ariyaları da.
Şəfa verir
pəhrizi də,
dəvacatı da,
duzlu zarafatı da.

Fevral, 1962

Səhərin qapısında

Bir gün mənsiz olacaqsan.
Sənsiz olacağam deməyə
gəlmir dilim.
Kim bilir,
hardadır
ömür yolunun finisi.
Ömrümüzü uzadacaqmı
məhəbbət,
kədər,
nifrət,
sevinc;
ya qısaldaqaqmı!
Yolumuz döngə-döngədir.
əzizim!
Bu döngələrin
kor dalanı da var.
Baharlı günlərin
ümid qaynağı;
şaxtalı günlərin
talanı da var.
Bir sükut, bir qaranlıq
kəsir qarşını.
Dur!
Qurtar!
Deyirsən, axı,
bitməmiş işlərim,

nə qədər ümidim,
arzum var.
Soyuq bir səs
yandırır beynini.
Möhlət bitdi!
Qurtar!
O sözləri deməyə,
bu sözləri eşitməyə belə
macal olmayıcaq.

Bir gün mənsiz qalacaqsan.
Sənsiz qalacağam deməyə
gəlmir dilim.
Xəstə qəlbinə
ağır olacaq bu nisgilim.
Başını qaldır!
Gözlerinin yaşını sil!
Dünyaya bax!
Neçə ulduz sönüb, gedib
yaşı yüz-yüz işiq ili olsa da.
Dənizlər, çaylar quruyub,
dağlar çöküb,
nə qədər ağaç qopub kökündən,
nə qədər çiçək solub
milyon illik
ya bir günlük doğulsa da.
Nə qəm, nə kədər!
Hamımız getməliyik;

Vaxt gəlsə haçaq.
Ancaq,
vaxtsız gəlməsin bu vaxt,
gəl yeni il süfrəmizi açaq!
Dolduraq piyalələri.
Qarşılıayaq
yaşamadığımız gələcəkdən gələn
səhəri!
Dilimizdə ölümsüz nəqarət!
Var olsun həyat!

31 dekabr, 1969

Allaha məktub

Mənim imkan qanadımı
qırıb kəsən,
qadir, adil,
ya hər nəsən!
Xəstəlikdən, yorğunluqdan
bir sədd çəkdiñ
niyə yazmaq həvəsimə.
Yoxsa qorxdun
bir gün gələr,
hamı bilər,
sənsən qadir, adil,
yoxsa
Nəsiminin nəvəsi -
mən.

21 fevral 1970

Hayat

Otağım tək.
Pəncərəm bağlı.
Nə səs var,
nə də bir vərəq tərpənir
masamın üstündə.
Düşünürəm nə zamandır.
Düşünürəm, gözləyir qələm.
Saatlar, dəqiqliklər keçir.
Nə bir fikir var cümləyə girsin,
nə bir söz var qəlbimi dindirsin.
Ağ vərəqlərlə doludur masamın üstü.
Tavanda buludlanıb tüstü.
Bilmirəm azmı ya çoxmu keçib.
Ayrılıram fikirdən.
Qələmi basdığım yerdən deşilib
kağız da, masamın üstü də.
Tavandan çəkilib bulud-tüstü də.
Açıram pəncərəmi tay-tay.
Otağımla bərabər!
Çıxıram şəhərin
gurultulu qoynuna.
Sinəmdə üfüqlər,
pəncərəmdə şəfəqlər.
Qəlbim arzularla dolu,
gözüm günəşlə,

sinəm bu günün sözüylə.
Yandırıram sükutu da,
sükunəti də;
qəlbimi alovlandıran
yaşamaq, yaratmaq közüylə.

1958

*Kostolar
evindan
reportaj*

Bir gecənin tarixi

(İnsan insanlar üçün)

Haradasa,
uzaqdamı, yaxındamı
aylar, illər ötdü,
insan yorğun günləri,
yorğun gecələri
bir-birinə caladı.
Neçə şübhə,
neçə ümid qırığı
fikrini haçaladı.
Ayların, günlərin
həvəslə zəhmətini
bir təcrübə,
bir nəticə
heç elədi.
Bəzən bir qatmani tez,
bəzən gec elədi.
Kolbalar doldu, boşaldı.
Maye köpükləndi, qurudu.
O, yüzü birə,
biri yüzə vururdu
Zərrələr yiğildi, dağıldı,
həb oldu; -
böyük, kiçik.
O çalışdı;
gözlərində yorğunluğun acısı
xəyalında ümid toranı,
qəlbində incik.

Otaq.
Pəncərələrdə qalın pərdələr.
Yataqda insan;
sinəsində iki parça mum.
Gözləri işığa qapalı.
Təbəssümsüz dodaqlarda
çəkdiklərinin acısı.
Nə rahatlıq,
nə ağrıların bir anlıq
amanı.

Zərif, mehriban əllər
getirdi dərmanı.
-Atın! - dedi,
bu əllərin yiyesi.
Ağır-ağır açıldı
yorğun gözlərin qapağı.
Sanki uzaqdan,
sinəsinin dərinlərindən
bir səs gəldi:
yenəmi?
Yetər, deyilmi?
Neçin mənə acı həqiqət
deyilmir!
Şəfqətli səs təkrar etdi:
-Atın!
Atın!
Bu yeni həbdir.
Xəstə inlədi:
-Yeni, yenisi.

Daha, daha yeni.
Dadi başqa,
rəngi başqa,
təsiri eyni!
Dərindən bir ah çekdi.
Ümidsiz atdı.

Bir gecədə
dəyişdi hali.
Geyişik kəsildi.
Ürək döyüntüsü azaldı.
Ağrılar
azdan az qaldı.
Hardasa,
yaxındamı, uzaqdamı,
Süd işıqlı otağında
sınaq laboratoriyasında
üzərində qarışq dava tozu
dolu, yarılalu, boş kolbalı
mız üstünə
yorğun bir baş əyilmişdi.
Rəqəmlər, düsturlar,
nəticə yazılı kağızlar
sərilmişdi yan-yana -
İnsan
yeni-yeni əlac axtarır,
xilas yolu kəşf edirdi
Görmədiyi,
bilmədiyi
insana.

1974

Hardayam?

Payızın nəfəsi
alıb məni içində;
ürəyimə daman duyum kimi...
Hardasa sarımtıl,
solğun yaşıl var.
Qırmızı-narınçı yarpaqların
vida nəğməsi var:
piçıl-piçıl -
kövrək xışlıtlar.
Yumulu gözlərimi qapayıram
xəyal içində.
Quş dimdiyi - nur yarpaqlarının
sarısını görürəm
və solğun yaşılını
həmişə cavan ağacların.
Qırmızı ləkəli xurma yarpaqları
titrəyir
yarıcılpaq budaqlarda.
Payız
həzin nəğmə kimi
süzülür
pəncərədən
susqun otağa.
Süzülür,
sərin nəfəslı
tez düşən axşam toranı,
rənglərin qarışiq quraması ilə.

Qarşı yöndə

Qarşında qış var;
şaxtası,
qımqısa günləri,
upuzun gecələri,
nəğməli quş yoxluğu,
böyük, kiçik çillələri,
baharla savaş meydanı-
boz ay da,
gah qazandığı,
gah itirdiyi günlərilə,
Buzlu, sazaqlı düzlərilə,
ağır qar yüklü budaqları,
işiqsız gündüzlərilə.

İndi

Payız içindəyəm.
Otağım da,
gözlərimin görünüm dünyası da
payiza bükülüdür.
Özüm də payiza bükülüyəm.
İlin son fəsli
təbiətin vidalı günləri
ağır gedir,
lal sular kimi,
nisgilli arzular kimi.

Əntiməglubiyəst

Yaşayıram baharın sorağı,
ılıq, işıqlı günlerin
qaçılmaz gelişinə
ümidlə, inamla.

Yaşayıram
həkimlərin
nigarançılıq qarşıq təbəssümü,
tanışların, bilişlərin,
bir tikə də inanmadığım,
şükür, şükürləriylə.

Başım üstündə
geri yönü olmayan
qəmli, kölgəli yolun
dumanlı zolağı.

Qısalmış nəfəsimdə,
dodağımızdan qulağıma çatmayan
səsimdə

qollarımın girsizliyində
duyduğum təəssüfun acığına,
adi məntiqin tərsinə

Yaşayıram.

Yaşayıram.

Hələ insanlara gərək olduğumu
duya-duya.

Pənah qəlbin sədaqətinə,
şəfa gətirən yuxuya.

Yaşayacağam
payızın sarı gözəlliyi,
qışın şaxta şiddetti,
baharın qan qaynadan iliği,
gözlərimə
həyat həvəsi gətirən
əlvan çiçəkli fırtınasının
həvəsi ilə.
Yaşayacağam
"ola bilər"
"bəlkələrlə" yox,
Qəlbimdə insanlara bəslədiyim
inam gerçəyilə.
Gecələrin qarasını silən
yeni-yeni səhərlərin
çıldır-çıldır
şəfəq çiçəyilə.

1973

Yuxular görürəm...

Qəribə yuxular görürəm.
Beynimin ekranında canlanır
həyatda gördükərim,
görmədiklərim;
rəngli, rəngsiz.
Arzular, ümidlər
yan-yana, əkiz,
...Cakartalı qocanın
kəsdilər sağ ayağını,-
sim ürəyə yeriməsin.
"Qocanın çox yaşı var", -
dedilər.
"Bir ayaqla bir neçə il
yaşayar", - dedilər.
Qoca rikşadır.
Yaşamaq üçün ona
iki ayaq gərəkdir.
Bir ayaqla qoca rikşa
neyləyəcəkdir?
Aylıram,
"Kəsdilər!", - eşidirəm.
Qonşu palatada yatan
həkimdən danışırlar.
"Bir ayaqla da çalışar", -
deyirlər
onu yoxlamağa gələn tanışlar.

Nazimlə görüş

İki aləm arasındayam,
Biri gerçək;
sevincli, hicranlı,
xatirəli, unudumlu-nisyanlı.
Biri bilinməzlik,
oyanlı.
...Nazim gəldi
Dedi: "Mərhaba, şəkərim!
Necədir həyat?"
Dedim: "Mərhaba!
Üç aydır yataqdayam, ustad!
Gözləyirəm nə zaman gələcək.
Yorğun qəlbim, dincələcək".
Dedi: "Xoşbəxtsən, şəkərim,
gedəri olsan da.
Mənim arzumdu-
konserdən, vərəmdən ölmək.
Deyə bilmədiklərimi deyim,
ölüm qərarım yazılanda.
Əfv-ümməmisiz
baş-başa qalanda
ümidsizliklə ikimiz.
Ölmək istədim yavaş-yavaş,
gilə-gilə.
Olmadı belə,
Ürəyimdir, dedilər,

ölümümə səbəbkar.
Bu sözlərdə bəlkə
az-çox həqiqət var.
Ancaq tam deyil bu həqiqət.
Getdim, ürəyimdə
ümidimin ölüsü,
ciyəri tütün tozlu
izmirli qardaşlarım,
xış dəstəyindən
yamaqlı köynək kimi asılmış,
Anadolu köylüsü.
Bir də Uludağlı yaşıł
Bursa.
On yeddi baharın rəngsizliyi,
canı bezdirən qış
bir də minarəli
İstanbul,
bir də Boğaziçinin
ilkindilərində axan
mavi işıq,
Füzuli demiş:
"...Fələk dönmədi muradımcıa,
dönə-dönə mənə zülm etməyi
şüar etdi..."
Ancaq Nazim öldü demə!
Xatırla səməndər quşunun
sehrli lələk tükünü.
Bircə sətrimi oxu könüldən.

Görərsən sağlığında gördüyünü.
Yanında hazır olar Nazim.
Lakin nə deyim, nə yazım?!
Ağır oldu möhnətim.
Kim dözərdi mən çəkənə, kim!...
Neyləsin qəlbim.
Nə yanımda dilimin
qida torpağı,
nə qulağında
doğma yurdun
ağ günlər sorağı".
Ayıldı məni,
baş ucumda
xısın-xısın danışıq;
"Qanında stafelakok tapılıb".
Açdım gözlərimi,
Nə Nazim vardi,
nə onun yanıqlı gileyi.
Dedim: "Yazıq Nazim, yazıq!
Ölümde də doğrulmadı diləyin".
Qayıtdım öz-özümə.
Yaman ağrıydı sinəm.
Yaman ağrıydı
sol qolum,
absesli biləyim.

"Hələ tezdir" dedilər

İxtiyarsız qapanır
yorğun gözlərim...
Xəstələr evi
dərin sükut içindədir.
Gəzirəm böyük binanı
mərtəbə-mərtəbə:
Nə inilti,
nə xəstə arabasının
xırıltılı təkər səsi.
Nə telefon zəngi.
Heyrətlidir bu bina-
dünyanın bugünkü mənzərəsi.
Palatalar bomboş.

Hər yan düm ağı geyinib.
Hərdən-hərdən
körpə gülüşü gəlir.
Diqqətlə dinləyirəm,
Bir gənc qadın səsi yüksəlir:
"Ay allah, bundan üç dənə ver!
Üç dənə azdır, beş dənə ver!
Həsrətini çəkmişlərə ver!"
İkinci qadın səsi
qoşalaşır onunla:
"Dağda darılar,
sünbüllü sarılar,

qoca qarilar
bu balama qurban!"
Çixiram dünya bağına
Bu nədir?
Nə maraqlı səhnədir,
Cərrahlar meyvə ağaclarına
calaq vururlar.
Kordioloqlar diqqətlə dinləyir
torpağın nəbzini.
Dantistlər alaqları çıxarırlar
torpağın
köksündən.
Okulistlər, əllərində qabarıq
şüşə,
yoxlayırlar çiçəklərin tozunu.
Endokrinoloqlar
Kübrə verir ağaclara bu gündən.
Onkoloqlar axtarırlar
hansi ağaç gövdəsində şış var.
Bir söz, burda hər kəsə
peşəsinə görə iş var.

Sınıq budaqları sarayırlar
tibb bacıları.
Arıdırlar gül topalarını,
əldə gümüş qayçıları.
Çalışır hamı:
cavanlar, qocalar.

Pəncərədən görünür
ağ geyimli pediatorlar,
mamaçalar.
Yol başında mürgüləyir
gümrah bir qoca.
Xəstə gözləməkdən
saralıb gözünün kökü.
Gedib, gedib qayıdır,
gözlərinə mürgü.
Yolda görünür
aypara nişanlı maşın.
Bir orta boylu qadın
ehtiyatla enir maşından.
İlkin-ana olacaq,
görünür davranışından.

Aylıram.
Hələ iniltilər də var.
Xəstə arabasının xırçıltıları da.
Su, toz dərmanlar da.
Tiyəsindən qan daman
xilas bıçaqları da.
Bir səs gəlir qulağıma:
- "Hələ tezdir, tez!
Nə dünya bir meyvə bağıdır,
nə arzuyla imkan əkiz".

Əvəzsiz hədiyyə

Bir gün qonşum Əziz gəldi,
Həkim Əziz.
Ümidli, təsəllili sözlər dedi:
"Nə var ki, səndə!
Çox adam əhvalsız olur
Bakıımızın məşhur küləyi
əsəndə".
Getdi.
"Yaxın gün şadlıq məclisində
görüşərik!" dedi.
Demə ömründən bir neçə ay,
neçə gün, neçə saat qalıbmış
Nə ağırlı, incikli keçdi
bu qış!
Qəribədir insan taleyi, qəribə.
Kim bilir nə vaxt,
hardan dəyəcək zərbə.
Düşünürəm: özünün
günləri sayılı ikən,
bəlkə də onun inamlı
sözlərindən,
bir çımdık də olsa
qüvvət aldım mən.
Belə olur insanın
insana əvəzsiz hədiyyəsi.
Bir xoş baxışı,
bir ümidli sözü,
bir inamlı səsi.

Qəribədir dünyanın işi

Bir gün Rza gəldi,
Əfqanlı Rza.
"Adaş" deyərdi mənə-
yazılırmışda imzama görə.
Döşü dolu idi
fəxri nişanlarla,
cürbəcür.
Danışdı teatrdan,
aktyor sənətindən,
həmpeşələrinin xidmətindən,
bir az gileyəndi:
"Qocalar gedir bir-bir"
dedi, -
"Cavanlar hələ təcrübəsizdir
indi".
Danışdı, necə ürək sözləri
eşidib
yaxşı adamlardan.
Necə acılar görüb
nadanlardan...
Danışdı, həyəcanla,
əl-qolunu ataraq,
Dodaqlarında kövrək təbəssüm,
gözlərində maraq.
- Tez sağal! - dedi, - adaş!
Çıxaq səyahətə.

Gəncə, Göyçay, Ağdaş.
Getdi şax qamətli, dimdik.
"Görüşənə qədər", -dedi.
Görüşmədik.
Araya düşdü qara xəbər:

"Əfqanlı keçindi bu səhər".
Beş dəqiqə çəkdi
xəstəliyi.
Vida deyə bilmədi
dostlara, tanışlara.
Getdi, mən xəstə yata-yata,
o, sapsağlam dura-dura.
Qəribədir dünyanın işi.

1974

Çinar ömrü

Nə payızdı,
nə qışdı...
Bir çınar qurumuşdu.
Nə suyunu kəsdilər onun,
nə üstünə kölgə düşdü.
Ağac ayaq üstə qurumuşdu.
Nə yarpaqları saraldı,
saplağı sınmış kimi.
Nə xəzəli töküldü,
yuvasından uçan quş kimi.
Elə bil ki, gövdəsi üzümüşdü.
Çınar, beş yüz ildən bir az,
bircə yaz,
az
yaşadı.
Amma yaşadı ha!
Yaşadı, puçurlaya-puçurlaya
bu gündən sabaha.
Çınarın ölüm günü
ilk pöhrəsindən,
ilk yarpağından başlamışdı.
Əsr-əsr yaşadı bu ölüm
çınarın budağında,
gövdəsində, kötüyündə.
Ayrılmadı çinardan
bir an da, bir gün də;

Çinar duymasa da onu
Ölüm keçdi, pöhrə-pöhrə
yarpaq-yarpaq,
budaq-budaq yolunu.
Bir qış, duyan olmadı ki,
çınar artıq quruyub.
Yaz başı gördülər ki
budaqlar oyanmadı.
Yarpaqlar göyərmədi.
Çınar yatmışdı, nədi?!
Günlər keçdi.
Nə qotaz sarı sırgaları sallandı
Çınarın,
nə kölgəsi sərildi çəmənə
naxış-naxış.
Arxada qalmışdı,
qılıncı şaxtadan qış.
Yazbaşı görüdülər ki,
Çınar quruyub, ölüb.
Bir gecə qara yeldən
budaq-budaq tökülüb.
Nə boy-buxundan gileyi vardı
Çınarın,
nə ucalıqdan.
Çınar beş-on insan ömrü -
dörd yüz doxsan doqquz il
yarpaqlandı,
sırgalandı,

ağır-ağır yırgalandı,
sakit-sakit öldü
qocalıqdan.
Nə meydan kölgəsi qaldı,
nə narin, xəfif yeldən
bəstələdiyi nəğmə -
titrək piçilttləri.
Bir acı göynək qaldı
insanların qəlbində
Çinardan,
Bir də həzin xatirə qaldı.
"Neçə meydan kölgəsi vardı" -
dedilər.
"Neçə ulduz-ulduz yarpaqlayardı" -
dedilər.
"Neçə qoyun-quzu
dincələrdi altında" -
dedilər.
Neçə nəğmələr gətirərdi ona
quşlar qanadında" -
dedilər.
Çinar getdi;
könlüllərdə yanğısı
yeri qaldı.
Dodaqlarda xan çinarın
bahar nəğmələri qaldı.
Əlli olsun, yüz olsun,
neçə-neçə əsr olsun

Ömrün ilk günü,
son günü var.
Beş yüz ildən bir əskik
yaşadı çınar.
Firtinada, qasırğada
əyilmədi.
Acizlik, qorxu nədir -
bilmədi.
Yaşadı çınar kimi;
budaqları çətir-çətir,
kölgəsi meydan-meydan.
Az da, çox da yaşasayıdı,
belə yaşayacaqdi.
Kökü torpağa bağlı,
vüqarlı çınar kimi;
müdrik babalar kimi.
Getdi səssiz, haraysız
nə yeddisi, nə qırkı oldu.
Təəssüfü, yanğısı gəzdi
dodaq-dodaq,
ağız-agız.
Çınar getdi.
Ondan -
"Kaş bir il də yaşayaydı..." -
bir arzu qaldı.
Dibindən qaynayan
bir bulaq su qaldı.
Bir belə çınar ömrü

olsun deyirəm, ömrüm.
İllərin sayına görə yox!
Bir ömür ki
xatırələrdə yanğısı, izi qalsın;
neçə-neçə ömürdən çox
Bir ömür ki, kimsəyə
əziyyəti dəyməmiş olsun.
Bir ömür ki,
heç gileyə enməmiş,
heç kəsə baş əyməmiş olsun.
Bir ömür ki,
həm yoxusu şərəfli,
həm dözümlü eniş.
Bir insan ömrü -
kişi ömrü, kişi.

*iyun 1976, oktyabr 1977
Bakı - Goyçay*

*Torpaq
olmuş
sümükler*

Biografik etirafim

Yetmişî haqlamışam,
(köhnə quran cildində
yazılmışlar doğrusa...)
Nələri itirmişəm,
Nələri saxlamışam.
Vətənə məhəbbəti,
sevgilimə ləkəsiz ülfəti, sədaqəti,
Xalqıma, insanlığa
Gərəkli bir xidməti.
Bugünlü dünyamıza
böyük, real inamı,
qəlbimdəki ümidi
hər yanda, hər gün, hər an
iftixarla saxladım.
Yetmiş yaşı haqladım.

Yetmişî haqlasam da,
mən yurdumla həmyaşam,
Azərbaycan oğluyam,
əsrimlə vətəndaşam.
Həmişə gələcəkli,
həmişə bugünlüyüm.
Fikir fikrə,
söz sözə,
iş işə bugünlüyüm.

İtirdiyim az deyil.
Arzumla, istəyimlə
bir səs, bir avaz deyil.
Dolu olmayan günlər,
imkan da itirmişəm.

Calasıq axşam-səhər,
Zaman da itirmişəm.
Tək-tək dosta, tanışa
sidq-etibarım itib,
elə bil şaxta əsib;
bir ilk baharım itib.
Neçə səhvim - qüsürum,
neçə yanlışım olub.
Neçə baharım olub,
şaxtalı qışım olub.

Nə əlimdə olanı
ovcumda sıxmışam,
nə zər, daş-qas yığmışam.
Bir mizanda görmüşəm
həyatda çoxu, azi,
Gəlirim bu olub ki,
neçə insan əlini
gözlərinə dik baxıb
hərarətlə sıxmışam.
Bir sadıq ömür dostum,
şer dilli yarım var.

Bir də doğru sözümü
şax deməyə cürətim,
haqqım, ixtiyarım var.

Mənim arxam, dayağım,
vətəndaş övladlarım
könül iftixarımdır.
Gələcəkli barımdır.
Nə köhnə bazirganam
var-dövlətli, yatırı.
Nə ağır yüklü

qatar-qatar dəvələrim var.
Neçə qurd dilli, göyçək
yaxşı nəvələrim var.
Mənim gözümlə baxan
sözlərimə inanar.

Qardaşım yoxdur, neçə
qardaş kimilərim var.
Bəlkə belə yaxşıdır.
Məndən kiçik olsayıdı,
əlimdən dad çekərdi.
Məndən böyük olsayıdı,
başında turp əkərdi.
Bu köhnə bir məsəldir,
hansı mənhus ellərdə,
hansı ağır illərdə

yaranmışdır, kim bilir.
Bugünkü ünsiyyəti
onlar görəydi gərək,
Görüb heyrətlənərək.
Üç mehriban bacının
məhəbbəti sinəmdə,
her gün danişa bilsəm,
görsəm də, görməsəm də...
Atam vəfat edəndə
mənim beş yaşım vardı.
Beş-üç gün "ata-ata" -
deyib, yanıb göynədim.
Anamın məhəbbəti
məni aldı qoynuna.
Sanki dərdim qurtardı.
Sonra da dayım oldu
sevib saxlayan bizi,
yekə ailəmizi.
Onun tərbiyəsində
yaşa doldum, boy atdım.
Onun adından qaldı
Rəsul Rza - soyadım.

Dostlarım artıb, amma
nə qədəri azalıb.
Köhnə dostlar az qalıb.
Ana məhəbbətini,
ata məhəbbətini

hər qarışı qadalı,
hər qarışı ölüm, qan.
Qafqazın dağlarından
Getdim ta Krimacan.
Bir mən deyildim gedən.
Neçə xalqın oğlunu,
Neçə xalqın qızını
çağırdı böyük Vətən.

Nə düşündüm, nə duydum,
yazdığını uzun, gödək
bu sətirlərimdədir.
Yazdım ya çox, ya da az.
Olmuşları, olanı,
saysam min gün qurtarmaz.
Əgər yetmişdən o yan
yenə yaşayar olsam
çox şeyi eləməzdəm,
çox şeyi eləyərdim.

Ya az olsun, ya da çox
möhənətim, arzum, dərdim.
Yaşayıram, deməli,
Könüldən fəxr edərdim.
İllər bir-bir sovuşdu,
gəlib çatdım yetmişə.
Hələ də rast gəlmədim

Bir kəs ki, arzusuna
doyumunca yetişə.
Mən də onlardan biri.
Ümidinə haraylı,
arzusunun əsiri.
Nə olacaqdır indi
bu yetmişimdən sonra.
Ya mən arzumu yoram,
ya arzum məni yora.

14-18 mart 1980

Torpaq olmuş sümüklər

(ömür pillələri)

Gözümdə qarışıqdır
ilk günlərin biçimi,
axır günlərim kimi.

Deyirlər beş göy bahar,
beş sariyaylıq xəzan
bəsləmiş,
böyütmüş,
qoynunda məni.

Bir gün yadımdadır:
(Ətrafi cunayıdan görən kimi,
hərdən gözümdə canlanır).
Atam evə dönmədi.
Anamın nəm gözləri
dodaqlarımı bükdü.
O gündən şən qəlbimə
yetimlik rəngi çökdü.
Dedilər: gələcək.
İnandım,
Gözlədim, gəlmədi.
Təsəllilərlə aldandım.
Bəzən,
röyalarda sarılardım boynuna.
Baxardım göy gözünə.

Deyərdim: - Atacan,
gəldinmi yenə?
O, məni oxşayardı.
Saçlarımda gəzdikcə barmaqları,
sevincimdən gülərdim.
O məni oxşayardı.
Heyhat,
ayrılıncá, yenə də
o acı yoxluq vardi.
Boğazında düyümlənərdi bir daş.
Səbəbini bilmədən
ağlayardım gecələr.

Yüyürdü, keçdi günlər;
unutdum yavaş-yavaş,
çocuq könlümdə çox
bəsləmədim kədəri.
Yaxşilar, pislər deyə
iki yerə ayırdım
oyuncaq gətirənləri,
əliboş gələnləri.
On qarlıqdan keçən ömrün
bir bənövşəliyində
ala çocuq gözlərimlə gördüm
qanayan köksünü üfüqlərin.
Qəlbim six-six döyündü
yeni həyat nəgmələri gətirən
qoxusundan səhərin.

Aylar ötdü.
İllərə çatdıq.
İlləri bir-birinə çatdıq.
İllər uzandı.
Həyat yollarında qəlb
hər gün bir şey qazandı.
Acı, şirin.
Bəzən dadlı, gözəl.
Bəzən qan, irin.
İstidə tərlədim,
soyuqda üzüdüm.
Yürüdüm, düşdüm.
Qalxdım, yenə düşdüm.
Bəzən çiçək dərən əllərimi
qanatdı tikənlər.
Bəzən sevinc verdi mənə
bir qüvvət dolu şərqi,
göy, gümüşü bir səhər!
Biri sıxdı əlimi,
"Dostum" deyə.
Biri vurdı ağızma
- "Yum" deyə.
Çox sindirdim başımı,
bu qəribə işlərin
mənasını anlayım, duyum deyə.
Yol uzun.
Ömür qısa.
Ölüm arxadan gəlir

həyəti pusa-pusa.
Gözlərimin sevinc yaşı,
boğazımı tixayan bir hıçqırıq
hamısı yadimdadır...
Hey...
Nələr çəkmədi Rzanın başı!..
Atlığım hər addımda
sümüklər çıxdı qarşımıma.
Sümüklər bəndləndi,
Sümüklər kəməndləndi.
Sümüklər buraxmadı irəli.
Uzun illər
dadlı bir röya kimi,
mən gözlədim
ömrümün baharını.

Bir gün gördüm
ağ şərid yollar boyu
dəstələri uzanan
yolçuların içi rüzgarlı
bayraqlarını.
Könlüm sabaha bağlı.
Ürək dinləmir ağlı.
Ağlım: "Öz gücünə inan", - deyir.
Qəlbim: "igidsən,
ömrün atəşinə yan,
eşqin imtahanına
dayan", - deyir.

Eşqim nə Fərhad eşqidir,
nə Kərəm.
Hey...
eşqim, eşqim!
Canlanıb qarşımda
durarsa bir gün,
boğazına qaynar qurşun tökərəm!
Eşqim bir qızı olsayıdı,
könlüm
bir gözəlin həsrətiylə yorulsayıdı,
bəlkə mümkün olardı
bu eşqi, bir ləkə kimi,
benzinlə təmizləmək.
Dəniz gözlərindəki dalğadır
Eşqimin xəbərçisi.
Mənim eşqim bir çoban,
könlüm onun keçisi.
Gördünmü, "eşqim-eşqim" deyə.
çıxdım çərçivədən eşiye.
Lakin yazarlar bilir;
misralar hücum çəkəndə başa,
çətindir düşməmək savaşa.
Mən çocuqluqdan vuruldum
şirin dilinə şerin.
Şer zəhərdən şirin.
Şer öpüşdən şirin.
Şer ölümündən şirin.
Və ilk görüşdən şirin!..

İlk şerimi tapanda,
göz yaşından islanmış
yastığımın altından,
dandım mənimliyini;
necə danarsa bir gənc
birinci sevdiyini.
Əvvəl gündən sevmədim cəbri
və belə cəbrli şeyləri xoşlamadım.
Lakin
sevişdiyimiz ilk gündən
şeri boşlamadım.
Qoşuldum yolçulara.
Qabağa qoşmaq,
yoxuşlar aşmaq,
o dəmir sıralarda yürümək istədim.
Dedim: - sabah
biri olardım onların.
Heyhat!
Yenə gəldi sümüklər.
Sümüklər bəndləndi.
Sümüklər kəməndləndi.
Sümüklər
qoymadı irəli.
Sonra nələr oldu, nələr!..
Buz dağları kimi sıxdı məni
həyat adlı, ömür adlı məngənələr.
Bir gün düşdüm həvəsə.
Əllərim əsə-əsə,

ərzə yazdım komsomola.
Yığışışb dinlədilər,
soruşdular birər-birər
ulu babamdan
bu günə qədər.
Yenə gəldi sümüklər.
Sümüklər bəndləndi.
Sümüklər kəməndləndi
sümüklər qoymadı irəli.
Sümüklər sıxdı məni sıxdıqca.
Ay keçdi, il dolandı,
neçə göllər duruldu,
neçə sular bulandı.
Bir gün oldu,
əl tutuşduq, ayrıldıq
orta boylu,
məktəb adlı dostumdan.
Yola çıxdım,
açmaq üçün
baş məktəbin
əzəmətli qapısını.
Alnımı incilərlə bəzədi
yolçuluğunda bu yolun,
üzvüydümsə də komsomolun.
Ayaqlarım yorulur,
yolçularda nə qüsür?
Ölüb-doğmaq istəyənin
taleyi budur.

Gəldi sümüklər.
Sümüklər bəndləndi.
Sümüklər kəməndləndi.

Sümüklər kəsdi qabağımı.
Sümüklər bir zindan kimi
belimdə ağırlandı...
Zənn etməyin bu ağırlıqla
yol yerimək asandı.
Aylar keçdi, il dolandı.
Neçə göllər duruldu.
Neçə çaylar bulandı...
Artıq
əlimdə Leninin qızıl kitabı,
baş məktəbin pəncərələrində
beynimi almışam səfərbərliyə!
Mən dayaz bir üzgүү,
mənalar dərində.
Gecəyarı olur,
varaq yarılanmadan.
Oxuyuram, oxuyuram,
çoxunu qanmadan.
Kirpiklərim,
külləklənən yarpaq kimi titrəyir;
cəbr qədər çətin
sözləri qarşısında Marksın.
Bəzən kəlmələr gözümdə canlanır,
anladırlar mənə həqiqəti.

Sanki o qara xətlər
beynimdə aydınlaşır
dumandan çıxan ay kimi...
O zaman, sanıram
mən də Marksam, -
özünü şahin bilən
torağay kimi...
Gecələr uzun,
gecələr qısa.

Uzunluq gecələrə məxsus.
Lakin nə uzunluq var gecələrdə
mən yazirkən,
onlar gedir, dayanırsa?
Aylar ötdü, il dolandı.
Neçə çaylar duruldu.
Neçə göllər bulandı.
Atıldım qucağıma həyatın.
Çevirdim varaqlarını
ömür deyilən
müqəddəratın.
Hər qapını açdimsa,
hər yana baxdimsa,
hər çiçəyi,
hər gülü sinəmə taxdimsa,
niyyətim xoş,
arzularım şəfəqli idi.
Əllərimin zəhməti,

beynimin gücü,
qəlbimin qüvvəti,
elimə, yurduma gərəkli idi.
Mən gördüyümdən
yeddi qat artıq,
iş görərdim;
qəlbimdə gəzdirdiyimdən
yeddi qat az olardı
qayğım, möhnətim, dərdim,-
neçə yolun başında,
neçə günün,
neçə ayın,
neçə ilin savaşında
sümüklər bəndlənməsəydi
sümüklər kəməndlənməsəydi,
sümüklər çıxmasayı qarşıma,
amansız bir qərar kimi.
Sümüklər bağlamasayı yollarımı;
kərpicləri ağır
çuqun divar kimi!..
Dönə-dönə varaqladılar
yaşimdən yaşılı
günlərin, illərin
sarı yarpaq kitabını...
Bəsdir, yetər!..
Nədən, neçin verməliyəm,
torpaq olmuş
sümüklərin
hesabını!!..

1934

MÜNDƏRİCAT**Bir nəsil qocalsam da**

Yadıma düşdü	7
Oğul	9
Qızımı və yaşıdlarına	10
Şoniyə	11
Barmaqların dil açır	12
Pillələr, illər	13
Bir nəsil qocalsam da	15
Nəvəmə məktub	17
Aysel	20
Uzaq yol, dəvələr və müdrik bir qoca haqqında	22

Çinaraltı

Burda bir insan ölüb	25
Ulu şair	27
Çinaraltı	30
Didərginlər	32

Dünyanın dərdi

Dünyanın dərdi	43
Yazlıq dünya	44

Seçilmiş əzərlər

Nigaranlığım	46
Tövbəyə tövbə	47
Həsrət	50
Qürbətdə	53
Açılmadı	54
Ağlama, Şərq, ağlama	57
Ağ fil	58
Balaca	59
Rotterdamda heykəl	63
Luvr	64
Miloslu qız	66
Eyfel qülləsi	69
Üç iqlimdən gələn səyyahlar və Safonun dodaqları	72
Cəbəllüttariq	74
Əlcəzair meydanında	77
Xeops	81
Əbülhövl	84
Buludlar	87
Afrika nəgmələrindən	90
Konqolu qardaş	92
Səhəri gözləyənlərə	93
İtkisi əhəmiyyətsizdir	95

Oxuya bilmədiyim kitab

Gələcəyə səyahət	100
Prometey	103
Qaluanın son gecəsi	104
O'Henrinin ümid yarpağı, xəstə qız və həkimin ölümü	105
Oxuya bilmədiyim kitab	106
Pikasso ilə söhbət	108
Çarlı Çaplinə	110
Oxu, Robertino oxu!	111

Hər fəslin öz gözəlliyi var

Hər fəslin öz gözəlliyi var	115
Bakıda qar	116
Qış günü	117
Mən baharı duyuram	118
Novruzgülü	120
Yaz gəlir	121
Bahar	123
Payız yarpaqları	124
Salxım söyüdün sarı yarpaqları	126
Yarpaqlar tökülməsin	128

İşıqlar üzüyəndə

Lövhə	131
Gül səsləri	132
Nərgiz	133
Üzü küləyə	135
Könlümə yağış düşüb	136
İşıqlar üzüyəndə	138
Kövrək budaq	139
İşiq və kölgə	141
Gün batanda	142

Yuxuma gəlmışdı Ezop

Ezop	145
Yuxuma gəlmışdı Ezop	146
Qaranqus və sərçə	149
Bağları qum basır	152
Qoca timsah	154
Ana qaz	156
Balıqların nəğməsi	158
Məstan pişiyim	159
Sərçə toyu	160
Dalgalarda qalan ördək	162
Dürək	164

Namərdlik	166
Qəhrəman turac	170
Yuva və ana quş	172
Qatil	174
Köçəri quşlar	175
Qorxu	178
Göy	179

Pəncərəmə düşən işıq

Aldanış	183
Pəncərəmə düşən işıq	185
Əks etmiş işıq	190
Dünyalar	191
Xoş qayıtdın	192
Məhrəm oğru	193
Divar daşı	194
Do-re-mi	195
Kibernetika	197
Nə bilim?	198
Vay o gündən	200

Dözüm

Dözüm	203
Uydurma	204
Deyirsən	205

İkibuynuzlu İskəndər, sırlı tütək, dolu ürək haqqında	206
Aclıq	207
Sığorta	208
Dördümüzün söhbəti	209

İnsan

İnsan	213
Saatim - qəlbim	214
Qəribə arzular	216
Kefli İskəndər	218
İskəndər, Çatski, Çayld Harold	219
İblislə söhbət	222
Dəlidən doğru xəbər	226
Yersiz məzəmmət	227
Açım, ya bağlayım	228
Qoy çəkim	229
Təsadüfi rəqəmlər və insan səsi	231
Etüd	233
İkinci etüd	234
Miniatürlər	235
Daşlar nə deyirdi	237
Həyat novellası	239
Xülyalar yolunda	240

Aydındır şeir dili

Təklif	243
Giley	245
Aydındır şeir dili	246
Yeni söz	247
Ənənə	248
Neyləyim, ay bala!	249
Məzmun	252
Fantastika	253
Qafiyə	254
Qısa şeir	256
Mahnı	257
Natiq dedi ki	259
Şeir, vəzn və məhəbbət haqqında dastan	265
Mayakovski	269
Tapşırıqlı mərdimazar	277
“Bəzi-bəzi azarı	279
Şeirin gücü	281
Belələri də var	284
Tənqid nəcib sənətdir	287
İzah	297
Karvanımız gedəcək	298

Üzüyümün qaşı firuzədəndir

Bakı	301
Gəncə	304
Üzüyümün qaşı firuzədəndir	305
Sənə də qalmaz	306
Ala gözlü yar	307
Kəklik	308
Yeddi çinar	310
Gilavar	311
Axşam görüşləri	312
Bəlkə yarım gələr oldu	313
Əhdimizə inan, yar	315
Əfv etdim hər şeyi	316
İnsaf da yaxşı şeydir	317
Ölən nəğməm	319
"Qəm karvanı"	320

Vaxt var ikən

Vaxt var ikən	329
Vaxtı öldürək dedin	331
Vaxt	332
Hər yaşın bir nisgili	340
İnan	342

Gənclik, qocalıq, vəfəsizlilik və sədaqət haqqında	343
Buruqların söhbəti	344

Çinar ömrü

Həyat eşqi	347
Mən gedəsi deyiləm	355
Sular axır gümüşü	356
Bizim doktor	361
Səhərin qapısında	363
Allaha məktub	366
Həyat	367

Xəstələr evindən reportaj

Bir gecənin tarixi	371
Yuxular görürəm	378
Nazimlə görüş	379
Qəribədir dünyanın işi	386
Çinar ömrü	388

Torpaq olmuş sümüklər

Bioqrafik etirafım	395
Torpaq olmuş sümüklər	401

Redaktoru:
Arif Əmrəhənoglu

Nəşriyyat redaktoru:
Sevda Ağababayeva

Rəssamı:
Arif Həsənov

Kompyuter işləri:
Sevinc Hüseynova
Vüsalə Abbasəliyeva

Çapa imzalanmıştır: 08.05.2010.

Kağız formatı 70x100 $\frac{1}{32}$. Sifariş № 17

Fiziki çap vərəqi: 13

Tiraj: 1000

"Letterpress" nəşriyyat evində çap edilmişdir.